

საქართველოს სსრ მეცნიერებისა და ტექნიკის სახელმწიფო
 კომიტეტის სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციისა და
 ტექნიკურ-ეკონომიკურ გამოკვლევათა სამეცნიერო-
 კვლევითი ინსტიტუტი

საქართველოს
 მეცნიერებათა
 აკადემია

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
 ინფორმაციისა და ტექნიკური
 კვლევითი ინსტიტუტი

სერია "სოფლის მეურნეობა"

სახორცე მესაქონლეობა -
 მდგომარეობა და განვითარების
 პერსპექტივები

გამოშვება 6

თბილისი - 1988

636./28.033

დ. ლევანტინი, სახორცე მესაქონლეობა - მდგომარეობა და განვითარების პერსპექტივები. მიმოხილვითი ინფორმაცია. სამეცნიერო-ტიქნიკური ინფორმაციისა და ტექნიკურ-ეკონომიკურ გამოკვლევებათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, თბილისი, 1988.

მიმოხილვაში განხილულია მესაქონლეობის ანამეფროვე მდგომარეობა და განვითარების დინამიკა, მათ შორის სახორცე მესაქონლეობისა, მსოფლიოს 20 ქვეყანაში. ეს ქვეყნებია: აშშ, კანადა, არგენტინა, საფრანგეთი და უნგრეთი. ამ ღარგის ტექნოლოგიის ორგანიზაცია და ინტენსივობის დონე სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებულია, რაც განპირობებულია აგროსამრეწველო კომპლექსის (ასკ) მდგომარეობითა და საერთო დონით. ანამეფროვე სახორცე მესაქონლეობის თავისებურებას წარმოადგენს მისი ინტენსიფიკაციის პრაციის, რის შედეგადაც ხორცის წარმოების ტემპები 1,5-2-ჯერ აღემატება საქონლის სულადობის ზრდას.

საკვანძო სიტყვები: სახორცე მესაქონლეობა, რეპროდუქცია, ინტენსიფიკაცია, ტექნოლოგიური თავისებურებები, პერსპექტივები.

საქართველოს სსრ მეცნიერებისა და ტექნიკის სახელმწიფო კომიტეტის
სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციისა და ტექნიკურ-ეკონომიკურ
გამოკვლევათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი

სერია "სოფლის მეურნეობა"

მიმოხილვითი ინფორმაცია

გამოშვება 6

სახორცე მესაქონლეობა-მეგობარეობა და

განვითარების პერსპექტივები

თბილისი - 1988

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

სსრ კავშირის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პროგრამის მიხედვით მეთაორმეტე ხუთწლიელისა და შემდგომი პერიოდისათვის გათვალისწინებულია მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების მნიშვნელოვანი ზრდა ინტენსიური ტექნოლოგიის დანერგვის საფუძველზე და სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის მიღწევითა ბაზაზე.

მესაქონლეობა-მეცხოველეობის წამყვანი დარგია, ხორცისა და რძის წარმოების უმნიშვნელოვანესი წყაროა, ორგანიზაციულ-ტექნიკური და საწარმოო თვალსაზრისით ეს დარგი იყოფა სარძეო და სახორცე მიმართულებებად. სახორცე მესაქონლეობის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს მრავალხარისხიანი ძროხის ხორცისა და მძიმე ტყავის ნედლეულის წარმოება, რაც განაპირობებს მის საორგანიზაციო და ტექნოლოგიურ თავისებურებას. სახორცე მესაქონლეობა, როგორც ამას მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, საქონლის სახორცე ჯიშების მოშენებისას ეყრდნობა ბუნებრივ და გაუმჯობესებულ საძოვრების მაქსიმალურ გამოყენებას, ცხოველთა უხევი და წვნიან საკვებზე გამოყენებასა და შეხამებას. სახორცე მესაქონლეობა, როგორც სპეციალიზებული დარგი და ძროხის ხორცის წარმოების ძირითადი წყარო, განსაკუთრებით განვითარებულია ამერიკის კონტინენტის ბევრ ქვეყანაში (აშშ, კანადა, მექსიკა, არგენტინა, ბრაზილი და სხვ.), ოკეანისაში (ავსტრალია და ახალი ზელანდია) და ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში (საფრანგეთი, დიდი ბრიტანეთი, იტალია, ირლანდია). ევროპის ქვეყნებში სახორცე მესაქონლეობა წარმატებით ვრწყის მაღალ ინტენსიურ სარძეო მესაქონლეობას.

მეცხოველეობის, კერძოდ კი, მესაქონლეობის დამახასიათებელ თავისებურებას წარმოადგენს მისი ინტენსიფიკაციის პროცესი, რის შედეგადაც ხორცის წარმოების ზრდის ტემპები 0,5 - ორჯერ უსწრებს საქონ-

ლის სულაღობის რაოდენობის ზრდის განვითარებული სახორცე მესაქონ-
ლეობის 20 წამყვან ქვეყანაში 1985 წლისათვის იყო 501,4 მლნ სულ
მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი (მრს), ანუ მსოფლიოს სულაღობის 39,6%
რომელთაგან მიღებულია 25,7 მლნ ტ საკონდლის ხორცი, რამაც მსოფლიო
წარმოების 54,6% შეადგინა.

1948-1985 წწ განვითარებული სახორცე მესაქონლეობის ქვეყნებში,
საქონლის სულაღობა გაიზარდა 1,7-ჯერ, ძროხის ხორცის წარმოება
2,1-ჯერ, ამის შედეგად ერა სულ საქონელზე ხორცის გამოსაღები
40,7-დან 51,3 კგ-მდე გაიზარდა.

სახორცე მესაქონლეობის ინტენსიფიკაციის პროცესი მიმდინარეობს
სუქების მასშტაბისა და ინტენსივობის წარმოების კონცენტრატისა და
სპეციალიზაციის გაფართოების ბაზაზე, აგრეთვე საცვეთდაწმადების
ფარგში, მეცნიერებისა და მოწინავე არაქტივის უახლესი მიღწევების
სამრეწველო ტექნოლოგიის დანერგვის, ცხოველთა კვებისა და შენახვის
სისტემების, სასუქებისა და სანაბნენე საქმის, საწარმოო პროცესების
კომპლექსური შექმნისა და ავტომატიზაციის დარგის სრულყოფის
გზით, რისი დახმარებითაც ხდება პროდუქციის ერთეულზე საცვეთი და-
წმადების შემცირება და შრომისნაყოფიერების ამაღლება.

მესაქონლეობის თანამედროვე მდგომარეობისა და განვითარების
პერსპექტივების ანალიზი გვიჩვენებს სპეციალიზებული სახორცე მე-
საქონლეობის რაღის და მნიშვნელობის შემდგომი განვითარების აუცი-
ლებლობას, მათ შორის იმ ქვეყნებშიც, სადაც ეს დარგი ადრე სუსტად
იყო განვითარებული.

სხვადასხვა ქვეყანაში სახორცე მესაქონლეობის ორგანიზაციისა
და ტექნოლოგიის, დარგის ფორმირებისა და ჩამოყალიბების პროცესის
გამოყალიბების შესწავლა და განზოგადება განსაკუთრებით, იმ ქვეყნებ-
ში, სადაც მესაქონლეობა ინტენსიური მიმართულებით ვითარდება განსა-
კუთრებულ ინტერესს იწვევს მომავალში ჩვენი ქვეყნის ავტო-სამრეწ-
ველო კომპლექსის (ასკ) მუშაებისა და ეკონომიკური ურთიერთდახმად-
ების საბაზის წევრი სხვა ქვეყნებისათვის (ერს), ამ დარგის, როგორც
ხორცის წარმოების მნიშვნელოვანი წყაროს განვითარება.

მეცხოველეობის დარგების განვითარების ტენდენციები განსხვავდებ-
იან რეგიონების მიხედვით, რაც განპირობებულია მათი რაციონალურ-
ეკონომიკური განვითარების დონით, ბუნებრივ-კლიმატური თავისებურე-
ბებით, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მდგომარეობით, კვების სხვადა-
სხვა პროდუქტებზე ჩამოყალიბებული ეროვნული მოთხოვნილებებითა და
სხვა ფაქტორებით. ამდენად, ცხოველთა სულაღობისა და მეცხოველეობის
პროდუქტების წარმოების ზრდის ტემპები მნიშვნელოვნად მერყეობს
დროის პერიოდებისა და ცხოველთა სახეობების მიხედვით.

1948-1952 წწ სასოფლო-სამეურნეო ცხოველთა მილიანი რაიონებში შეადგენდა 2386,4 მლნ სულს, 1985 წ იგი გაიზარდა 3908,9 მლნ სულამდე, ანუ 63,8%, მათ შორის მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვისა და კმეების 158%, ცხვრებისა და თხების - 148, ღორების - თითქმის 2,7-ჯერ, ციურების, უორებისა და აქლემების - 13%, ცხენების რაოდენობა შემცირდა 19% [92].

საქონლის ცალკეულ სახეობათა სულაღობის ზრდის ტემპები არაერთგვაროვანია. 1965 წლამდე სხვადასხვა სახეობის საქონლის სულაღობის რიცხვი საკმაოდ სწრაფად იზრდებოდა, მატებამ 28-97% შეადგინა, შემდგომ 20 წელიწადში ეს მაჩვენებელი შემცირდა.

აღნიშნულ პერიოდში ძროხისა და ხბოს ხორცის წარმოება გაიზარდა 20,7-დან 47,1 მლნ ტონამდე, ანუ 2,3-ჯერ, თხისა - 2-ჯერ, მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვისა და კამეჩების სულაღობის 1,6-ჯერ ზრდის პირობებში ცხვრის ხორცის წარმოება გაიზარდა 2-ჯერ, ცხვრის რაოდენობა კი მხოლოდ 45%, ღორის ხორცის წარმოება გაიზარდა თითქმის 3,5-ჯერ, ღორების სულაღობა კი - 2,8-ჯერ. ამრიგად წითელი ხორცის საერთო წარმოება 35 წლის განმავლობაში გაიზარდა დაახლოებით 2,8-ჯერ, საქონლის სულაღობა კი მხოლოდ - 1,6-ჯერ [92]. სწრაფი ტემპით იზრდებოდა ფრინველის ხორცის წარმოება (364%).

აღსანიშნავია, რომ თუ ძროხის ხორცის წარმოების ტემპები 35 წლის განმავლობაში უსწრებდა მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის რაოდენობის ზრდას 1,4-ჯერ, ღორის ხორცის წარმოება კი 1965 წლამდე უპირატესად უზრუნველყოფილი იყო ღორების სულაღობის ზრდის ხარჯზე, თუმცა 1965-1985 წწ მეღორეობაში მნიშვნელოვნად ამაღლდა სულაღობის გამოყენების ინტენსივობა და ღორის ხორცის წარმოების 84% გაზრდაც გამოიწვია ღორების რაოდენობის მხოლოდ 34%-ით ზრდა. ანალოგიური ტენდენცია იყო დამახასიათებელი მეცხვარეობისთვისაც.

ხორცის სხვადასხვა სახეობის წარმოების განსხვავებულმა ტემპებმა გამოიწვიეს არსებითი ცვლილებები მისი წარმოების სტრუქტურაში. ასე, მაგალითად, თუ 1948-1965 წწ ძროხის ხორცის ხედიდან წილი მიღებული ხორცის საერთო რაოდენობაში შეადგინა 41,6-38,7%, 1960-1985 წწ ეს მაჩვენებელი შემცირდა 33,7-32,5%-მდე. იგივე მდგომარეობაა ცხვრის ხორცის წარმოებაში, მაშინ, როდესაც ღორის ხორცის წარმოება ამავე წლებში გაიზარდა 33,1-36,9-დან 40,7-40,3%-მდე. მიუხედავად ამისა, საქონლის წილი წითელი ხორცის წარმოების საერთო რაოდენობაში მაინც მაღალია: 1985 წლასათვის იგი შეადგენდა 41,4%-ს.

საქონლის რაოდენობისა და ხორცის წარმოების ცვლილებების ანალიზში გვიჩვენა, რომ მეცხოველეობაში ინტენსიფიკაციის პროცესი იმ-

მიმდევრულად მიმდინარეობს. თუმცა მეცხოველეობის სხვადასხვა პერიოდში, იანვე, როგორც სხვადასხვა ქვეყნებში, ეს პროცენტი ერთნაირად არ მიმდინარეობს, რაც გამოიხატება სასოფლო-სამეურნეო ცხოველეობის განვითარების სხვადასხვა დონისა და წარმოებული ხორცის სტრუქტურის ცვლილებაში.

მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების მოცულობაა შემდგომი ზრდა მჭიდროდ უკავშირდება სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაძლიერების ინტენსიური ფორმების მასშტაბების გაფართოებას, მეცენიერებისა და ტექნიკის მიღწევითა და ინტენსივობისა და აგროსამრეწველო კომპლექსის ყველა სფეროში მეცენიერულ-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარებას.

1. მესაქონლეობის მდგომარეობა და განვითარება

უკანასკნელი 35 წლის განმავლობაში მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის რაოდენობა მთელ მსოფლიოში გაიზარდა 1,6-ჯერ, თუმცა სხვადასხვა კონტინენტსა და ქვეყანაში საქონლის სულაღობის რაოდენობა სხვადასხვაგვარად იცვლებოდა, ცხრილი 1.

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ამჟამად აზიისა და აფრიკის ქვეყნებში თავმოყრილია მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის 43,2%, ამერიკის კონტინენტზე - 34,5, ევროპაში - 10,4, ხოლო ოკეანეებში 2,5%. 1948-1985 წწ შინიშნება საქონლის სულაღობის განსაკუთრებული ზრდა სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებში - 89%, ევროპის ქვეყნებში მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სულაღობის აბსოლუტური რაოდენობა გაიზარდა 32%, თუმცა მისი ბევდრითი წილი მსოფლიოში 12,5-დან 10,4%-მდე შემცირდა.

ცალკეულ ქვეყნებში საქონლის სულაღობის ზრდის ტემპები მნიშვნელოვან ვარირებას განიცდის, ევროპის რიგ სახელმწიფოებში, სადაც განვითარებულია ინტენსიური საძებო მესაქონლეობა (აშშ, საფრანგეთი, დანია, კანადა, ავსტრალია და სხვ.). 70-იან წლებში შინიშნება მერძეულ ფორმის სულაღობის სტაბილიზაციის ტენდენცია, შემდეგ კი მონაწილეს მატების შესაბამისად იწყება მისი შემცირების პროცენტი. ასე, რამ 1974-1985 წწ ევროპის ქვეყნებში მერძეული ფორმის რაოდენობა შემცირდა 52,4 მლნ-დან 29,9 მლნ-მდე, ანუ 4,8%. თუმცა სულაღობის ზრდის ტემპების შემცირების მიუხედავად, მსოფლიოში და ცალკეულ ქვეყნებში ძროხის ხორცის წარმოება განუხრვლად იზრდებოდა ცხრილი 2, რაც მიღწეული იქნა წარმოების ორგანიზაციის ფორმების სრულყოფისა და ინტენსიური სუქების მეშვეობით.

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს ძროხის ხორცის წარმოება 1948-1952 წლიდან 1985 წლამდე გაიზარდა 2,3-ჯერ, თუმცა საქონლის სუ-

ცხრილი I. მსხვილდება ჩქიანი მიწებების სუფალობის ზრდის დინამიკა მსოფლიოში
და ცალკეულ კონტინენტებზე [92]

კონტინენტი, ქვეყანა	აბსოლუტური მარცენობა, მლნ სული					1985 წ. %-ში 1948- -1982წწ მიმართ	1985 წ. %-ში 1970 წ მიმართ	სუფალობის განაწილება კონტინენტების მიხედვით, %		
	1948- -1982წწ საშუალო	1965წ	1970წ	1980წ	1985წ			1948- -1982წწ საშუალო	1970წ	1985წ
მსოფლიო მსოფლიოში	797,3	1050,1	1125,9	1204,7	1268,9	159	113	-	-	-
მთა შარისა ევროპა	100,1	118,1	124,0	134,3	132,2	132	107	12,5	11,0	10,4
ჩრდილოეთი და ცენტრალური ამერიკა	114,1	170,0	168,5	179,7	182,3	158	108	14,3	14,9	14,4
სამხრეთ ამერიკა	135,8	176,8	198,4	212,6	256,8	189	129	17,0	17,6	20,2
აზია	226,0	271,3	351,3	358,5	368,7	163	108	28,3	31,2	29,1
აფრიკა	97,5	137,9	156,8	169,5	176,6	181	113	12,2	13,9	13,9
ოკეანია	19,7	27,0	31,4	34,9	31,3	159	100	2,5	2,8	2,5

ლაჟობა ამ პერიოდში მხოლოდ 1,6-ჯერ გაიზარდა. განსაკუთრებით მაშინ (26,4-ჯერ) ხარჯა ძროხის ხორცის წარმოება აზიაში, აფრიკაში, ევროპაში (-360%), შედარებით ნაკლებად სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებში საანალიზო პერიოდში ერთ სულ საქონელზე ხორცის წარმოება მთელ მსოფლიოში გაიზარდა 20-დან 37,1 კგ-მდე, ანუ 43%. თუმცა ამ რეგიონებში ხორცის მიღების მიზნით მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის გამოყენების დონე, ევროპის გამოკვლევებით დაბალი რჩება, განსაკუთრებით აზიასა და აფრიკაში - 9,7-18,3 კგ ერთ სულზე, აგრეთვე სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებში (26,3 კგ). ეს დონე შედარებით მაშალია ევროპაში - 84 კგ და ცენტრალურ ამერიკაში - 72,6 კგ.

ძროხის ხორცის წარმოება ევროპის ქვეყნებში გაიზარდა 2,6-ჯერ. ხორცის ძირითადი რაოდენობა მიღებულია მერძეულ და მერძეულ-მეხორცეული ჯიშების გამოწუნებული საქონლისა და ზესაყვამონტო მოზარდეულის დაკვლის შედეგად. ევროპის ქვეყნებში, საფრანგეთის, დიდი ბრიტანეთის, ირლანდიისა და იტალიის გარდა, სპეციალიზებული მეხორცეული მესაქონლეობა სუსტად არის განვითარებული, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო წლებში რიგ ევროპულ ქვეყნებში შეინიშნება სახორცე მეცხოველეობის განვითარების ტენდენცია. ასე, მაგალითად, 1984 წლის დასაწყისისათვის გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში იყო 149 ათასი სპეციალიზებული სახორცე ჯიშის ფურები, ბელგიასა და ლუქსემბურგში - 142, საბერძნეთში - 132, უნგრეთში - 100-ზე მეტი, დანიაში - 67, პოლანდიაში - 4 ათასი სული [88]. ჩრდილოეთი და ცენტრალური ამერიკის ქვეყნებში მერძეული საქონლის რაოდენობის შემცირების ვხით, მეხორცეული მესაქონლეობის განვითარებისა და ძროხის ხორცის წარმოებაში მისი ინტენსიურობის ამოღების ხარჯზე, შეინიშნებოდა საქონლის სულადობის მატება. ეს განსაკუთრებით დამახასიათებელია აშშ-სა და კანადისათვის, ამ დროს, მექსიკაში, სახორცე საქონლის სულადობის გაზრდასთან ერთად იზრდებოდა სარძეო საქონლის რაოდენობაც.

სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებში - სახორცე მესაქონლეობის ტრადიციულ რაიონებში - საქონლის ხორცის წარმოება, უპირატესად მიმდინარეობდა სულადობის რაოდენობის ზრდის ხარჯზე, მისი ექსტენსიური გამოყენების ბაზაზე, ამის შედეგად 1980-1985 წწ ერთ სულ საქონელზე მიღებული იყო 26-27 კგ ხორცი, ე.ი. ეს მაჩვენებელი რჩებოდა 1948-1952 წწ დონეზე.

ესეაზიისა და პაკისტანის ხორცის წარმოება აზიისა და აფრიკის ქვეყნებში, თუმცა ამ რეგიონებში, სხვადასხვა მიზეზების გამო მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი ნაკლებად გამოიყენება. საშუა-

ცხელი 2. ძროხის ხორცის წარმოების დინამიკა კონტინენტის მიხედვით
დასსს, ა [92]

კონტინენტი, მართველები	1948-1952წწ, საშუალო	1965წ	1970წ	1980წ	1985წ	1985წ წ-ში 1948-1952წწ მ.შ.ა.ა	ძროხის ხორცის წარმოება 1 სუბსი, აშ		
							1948- 52წწ	1970წ	1985წ
							1	2	3
წარმოებულია მსაფლიოში	20,7	33,2	40,2	46,5	47,1	228	26,0	5,7	37,1
მთა შორის: ევროპა	4,2	7,0	8,9	10,9	11,1	264	42,0	71,8	84,2
ჩრდილოეთ და ცენტრალური აშეთა	8,9	9,9	11,9	12,2	13,2	224	51,7	70,6	72,6
სამხრეთ აშეთა	4,1	6,0	6,0	6,7	6,7	163	30,2	30,2	26,3
აზია	1,0	1,6	1,9	5,0	3,6	360	4,4	5,4	9,7
აფრიკა	1,1	1,6	2,5	2,9	3,2	291	11,3	15,9	18,3
ოკეანის	0,8	1,2	1,5	2,1	1,8	225	40,6	47,8	57,5
ძროხის ხორცის წარმოება 1 სუბსი, აშ	26,0	35,7	36,6	37,1	143	-	-	-	-
ძროხის ხორცის ხედილობით წილი, პ. აფრიკა	20,3	21,1	22,1	23,9	23,6	-	-	-	-

მე-2 ცხრილის გაგრძელება

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ბრუნდები და უპროცესო საქონელი		28,5	29,8	26,2	-	28,0	-	-	-	-
ახალი		4,8	4,8	4,7	10,8	7,6	-	-	-	-
საფრთხე		5,3	4,8	6,2	6,2	6,8	-	-	-	-
საყვანია		3,9	3,6	3,7	4,5	3,8	-	-	-	-

ლომ 1985 წლისათვის ერთ სულ საქონელზე ზოტის გამოსავალი შეადგენდა 9,7-18,3 კგ, რაც ამ რეგიონებში მცხოვრებულების ექსტენსიური განვითარებითა და საქონლის დაბალპროდუქტიული ჯიშების გამოყენებით აიხსნება.

მესაქონლეობის თანამედროვე მდგომარეობისა და მისი, როგორც მცხოვრებულების წამყვანი დარგისა და ზოტის წარმოების მნიშვნელოვანი წყაროს განვითარების პერსპექტივების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მსოფლიოში საქონლის სულადობა მომავტებს მისი გამოყენების ინტენსიობის ამადლების თანაბრად.

2. სახორცე მესაქონლეობა

სახორცე მესაქონლეობა დაფუძნებულია საქონლის სახორცე ჯიშების, ატრედე მესხორცული ჯიშების მერძეულთან და კომბინირებულ ჯიშებთან შეჯვარების გზით მიღებული ნაჯვარების გამოყენებაზე. მესხორცული ჯიშების მოშენებით მესაქონლეობის ამ მიმართულებამ ფართო განვითარება მოიპოვა ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ამერიკაში, ავსტრალიაში [17, 41, 101, 106]. ევროპული ქვეყნებიდან სახორცე მესაქონლეობა განსაკუთრებით განვითარებულია 4 ქვეყანაში: საფრანგეთში, დიდი ბრიტანეთში, იტალიასა და ირლანდიაში, სადაც 1984 წლისათვის სახორცე ფურების რაოდენობა მერყეობდა ამ ქვეყნებში არსებული სულადობის საერთო რაოდენობის 19,7-დან 26,3%-მდე. ბოლო წლებში, საქონლის სულადობის ამადლების მეშვეობით რიგ ევროპულ ქვეყანაში, სადაც ადრე არ მისდევდნენ სახორცე მესაქონლეობას, დაიწყო ამ დარგის ჩამოყალიბება.

მე-3 ცხრილიდან ჩანს, რომ მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სულადობა 1948-1952 წწ (საშუალოდ) 1985 წლის ჩათვლით, განვითარებული სახორცე მესაქონლეობის ქვეყნებში 298,5 მლნ-დან გაიზარდა 501 მლნ სულამდე, ანუ 68%. ამასთან საქონლის სულადობის ზრდა ცალკეული ქვეყნების მიხედვით მერყეობს მნიშვნელოვან ფარგლებში, მაგალითად, ბრაზილიაში, მექსიკაში, ვენესუელასა და ეკვადორში საქონლის სულადობა 2-ჯერ და უფრო მეტად გაიზარდა სხვა ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი მერყეობს 10-დან 93%-მდე.

ქვეყნებში, სადაც განვითარებულია სახორცე მესაქონლეობა, მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის ზვედრითი წილი მსოფლიოს საერთო რაოდენობაში 37,4-დან გაიზარდა 39,6%-მდე. ამასთან, 1985 წელს 5 ქვეყანაში (ბრაზილიაში, იაპონიაში, არგენტინაში, მექსიკასა და ვენესუელაში) თავმოყრილი იყო 361,7 მლნ სული მსხვილფეხა, ანუ მსოფლიოს საერთო რაოდენობის 28,5%.

ყურადღებებს იმსახურებს სახორცე საქონლის სულადობის ^{არათანაბ-}
ბარი ზრდა. ასე, მაგალითად, თუ 1948-1952-დან 1970 წლის ^{ჩაბედილი}
საშუალო წლიური ნამატი შეაჯგენდა 906,6 ათას სულს, 1970-1985 წლ.
იგი უფროა 273,4 ათას სულ საქონელს.

განვითარებული სახორცე მესაქონლეობის ქვეყნებისათვის დამახა-
სიათებელია ბუნებრივი საძოვრების დიდი ფართობი, მაგალითად, სამხრეთ
ამერიკის ქვეყნებში საძოვრებზე მოდის 74-91%, ხოლო სათიბებზე
9-26%.

ჩრდილოეთი და ცენტრალური ამერიკის ქვეყნებში - შესაბამისად
34,1 და 65,9 აესტრალიაში საძოვრების წილი შეადგენს 92,5, ახალ
ზელანდიაში - 96,9, ეს მაშინ, როდესაც ევროპის ქვეყნებში 40,4-დან
(იტალია) - 83,3-მდე (ირლანდია), საფრანგეთსა და იტალიაში საძოვ-
რებს უკავია სასოფლო-სამეურნეო ფართობების 40-42%.

აღნიშნული ფართობების გარდა, ამ ქვეყნებში მნიშვნელოვანი ადგი-
ლი უკავია ნათეს საძოვრებს. მაგალითად, აშშ-ში საძოვრების საერთო
ტერიტორიიდან ნათეს საძოვრებზე მოდის 33,5 მლნ ჰა ფართობი, ანუ
9,6%. ამასთან საძოვრების ფართობი, რომელიც მოდის 1 პირობით სულ
საქონელზე, ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში სხვადასხვანაირია და და-
მოკიდებულია ბუნებრივ პირობებზე, საძოვრებია უზრუნველყოფის დონე-
სა და მცხოვრებლობის განვითარების მიმართულიებებზე [25].

არგენტინაში საძოვრების 140 მლნ ჰა-ზე მეტი ფართობი უკავია.
ბუნებრივ სავარგულთან ერთად იყენებენ ხელოვნურ საძოვრებს სა-
თიბების ხარჯზე, რომლებზეც თესენ ერთწლიან და ორწლიან ბალახებს,
აგრეთვე მრავალრიცხოვან კულტურებს. 1981 წლისათვის არგენტინისა
და ბრაზილიის საკვებ ბალანსში სათიბ-საძოვრებიდან მიღებული საკ-
ვები ენერჯიის ხვედრითი წილი უფროა 80%, აესტრალიასა და ახალ
ზელანდიაში - 82% [36].

აშშ-სა და კანადისათვის დამახასიათებელია მემდელოეობის ინტენ-
სიფიკაცია აესტრალიაში სათიბებისა და საძოვრების შექმნის საფუძ-
ველზე, აგრეთვე ბუნებრივი სავარგულების გაუმჯობესება [51, 54, 57].
აშშ-სა და კანადაში მემდელოეობის განვითარების პროგრამა ითვალის-
წინებს თნელადსათვისებელი მიწების გამოყენებას და საქონლის
ხაზგარღვივი სეზონური კვებისათვის მდელო საძოვრული ბრუნვის ორგა-
ნიზაციას. უახლესი 50 წლის განმავლობაში საძოვარი საკვების ძი-
რობად უკარავ ვათვალისწინებულია ბუნებრივი საკვები სავარგულების
სისტემატური ათვისება, რომელიც ძირველ რიგში სახორცე საქონლისათ-
ვის განივიენება. 2030 წლისათვის საერთო მოთხოვნილება უნებ საკ-

ცხრილი 3. მსხვილდება რქიანი პირუტყვის სულადობის
რაოდენობის ცვლის დინამიკა განვითარებული სახორცე
მესაქონლეობის ქვეყნებში [92]

კონტინენტი, ქვეყანა	1948- -1952წწ საშუალოდ	1970წ	1980წ	1985წ	1985წ, -ში 1948- -52წწ მიმართ	ქვეყნის მცირე- ბრუნის რაოდენობა, 1985
ჩრდილოეთი და ცენტრალური ამე- რიკა: კანადა	7945	11836	12403	11733	148	14,7
კუბა	4333	5738	5057	5020	116	13,5
გვატემალა	977	1420	1653	2587	265	15,6
მექსიკა	14489	24876	31094	37450	258	22,7
აშშ						
სამხრეთ ამერიკა:	42320	48440	55761	54800	129	5,4
არგენტინა	2227	2364	4000	5851	263	1,0
ბოლივია	51305	95008	91000	134500	262	10,9
ბრაზილია	13750	20400	23945	21935	160	13,0
კოლუმბია	1600	2440	2916	3337	209	21,6
უკვალორი	4600	5600	5300	6400	139	1,4
პარაგვაი	2824	4060	3837	3900	136	17,7
პერუ	8154	8548	10952	9948	122	5,3
ურუგვაი	5674	8289	10607	12486	220	11,3
ვენესუელა						
ოკეანის:						
ავსტრალია	14534	22862	26205	22784	157	7,8
ახალი ზელანდია	4932	8777	8581	7904	160	28,1
ევროპა:						
საფრანგეთი	15606	21719	23919	23099	148	29,2
იტალია	4211	5966	6935	5835	139	26,5
ირლანდია	8281	9563	8719	9106	110	33,7
იტალია						
დიდი ბრიტანეთი	10277	12585	13426	12985	126	25,5
სულ	298463	433094	457502	501409	168	-
% მსოფლიო სულადობის მიმართ	37,4	38,6	38,0	39,6	-	29,2

მეზღვე გაიზარდა 38%, ხოლო სასაძოვრო საკვებში - 54%. მანქანების ბუნებრივი საძოვრებიდან მიღებულ საკვებზე 42% [82, 91]. კანადაში უახლესი 20 წლის განმავლობაში, დასახული ამოცანა საძიბ-საძოვრების თითოეული ჰა-დან მიღებული თივის რაოდენობა ამაღლეს 1 ტ-ით [75, 104].

ადრინდელი მონაცემები გვიჩვენებს, რომ საძოვრების, როგორც საკვების უმნიშვნელოვანესი წყაროს როლი, განსაკუთრებით სახორცე საქონლისათვის განუწყვეტლივ მადლდება, რაც კონცენტრირებული საკვების მნიშვნელოვანი ეკონომიის საშუალებას მოგვცემს.

მივლი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების საკვები ბაზის მდგომარეობა, მარცხენა მხარის მეთრეობის განვითარების დონე ასახავს პოულობენ საქონლის სულალობის გამოყენების ინტენსივობასა და საქონლის ხორცის წარმოების მოცულობებში, ცხრილი 4.

მე-4 ცხრილიდან ჩანს, რომ განვითარებული სახორცე მესაქონლეობის ყველა ქვეყანაში საანალიზო პერიოდში ძროხის ხორცის წარმოება საშუალოდ გაიზარდა 212%, საქონლის რაოდენობა კი 169%, რაც შეესაბამება მსოფლიოში მცხოვრებლობის განვითარების საერთო მიმართულებებს.

დარჯის ინტენსივობის, სუქების მასშტაბების გაფართოების, საქონლის უნახვისა და კვების სამრეწველო ტექნოლოგიის დანერგვის ხორცის გამოსავალი 1948-1952 წწ 45,7-დან გაიზარდა 49,3 მ-მდე 1985 წ, ანუ 8%. თუმცა სახორცე საქონლის გამოყენების დონე და წარმოების ზრდის ტემპები სხვადასხვა ქვეყნებში მნიშვნელოვნად მერყობს, ასე, მაგალითად, ამერიკის კონტინენტის ქვეყნებიდან მხოლოდ შვედეთში უტარდება და კანადას გააჩნია მაღალი ინტენსიური სახორცე მესაქონლეობა. ავსტრალიაში [78] და ნაწილობრივ ახალ ზელანდიაში ცხოველებს საესებო და მკვამყობილებად იყენებენ საქონლის ხორცის მისაღებად. დანარჩენ ქვეყნებში, თუმცა ხორცის წარმოების მოცულობებში მომავლულია გარკვეული წარმატებები, დარჯისათვის საერთო დამახასიათებელია განვითარების ექსტენსიური მეთოდები. ხორცის გამოსავალი ერთ სულ საქონელზე 1948-1952 წწ შეადგენდა 8,9 კგ-დან (მექსიკა), 46 კგ-მდე (პარაგვაი) და 49,3 კგ-მდე (არგენტინა) გაიზარდა.

1985 წ სამხრეთ, ჩრდილოეთ და ცენტრალური ამერიკის ზოგიერთ ქვეყანაში, სადაც მესაქონლეობა ექსტენსიური გზით ვითარდება, საკვებად იგზავნება საქონლის მივლი სულალობის 8,4-დან 23%-მდე. ეს საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ძირითადი საკვადი კონტინენტის, მო-

ცხრილი 4. ძროხის ხორცის წარმოების დინამიკა (ათასი ტ) განვითარებულ
სახორცე მეურვეობების ქვეყანაში [92]

კონტინენტი, ქვეყანა	1948- 1952წწ, საშუალო	1970წ	1980წ	1985წ	1985წ, შ-ში 1948- 1952წწ	ძროხის ხორცის ხვედრითი წილი წიადელი ხორცის ბოლიან წარმოე- ბაში, 1985 წ, %	ძროხის ხორცის წარმოება 1 სულ საქონლებში, კგ	
							1948- 1952წწ	1985წ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ჩრდილო და ცენტრალური ამერიკა:								
კანადა	437	863	1022	1950	240	51,8	85,0	89,5
კუბა	75	181	147	145	293	62,5	17,3	22,7
გვატემალა	29	54	86	61	210	75,3	7,7	23,4
მექსიკა	143	405	630	700	484	56,8	8,9	18,7
ამერიკის შეერთებული შტატები:	4785	10088	9926	10873	227	61,4	89,5	99,9
სამხრეთ ამერიკა:								
არგენტინა	1971	2647	2877	2700	137	87,3	45,7	49,3
ბოლივია	-	35	85	96	-	60,4	-	164
ბრაზილია	1092	1853	2096	2155	197	68,9	21,3	16,0
კოლუმბია	292	515	591	682	234	84,2	21,2	31,3
ექვადორი	24	42	93	114	475	60,3	15,2	34,2
პარაგვაი	70	116	96	76	109	45,0	15,2	11,9
პერუ	67	100	84	100	143	51,3	23,7	25,6

შე-4 ცხრილის კატეგორიები

1	2	3	4	5	6	7	8	9
მრეწველი	312	318	337	351	113	84,7	34,5	35,3
ვერუსიანი	67	214	305	283	422	70,9	11,3	22,7
რეკონია:								
სესტრალია	589	1039	1577	1295	214	60,0	40,5	56,8
სხალი ზედაწილი	284	393	477	490	173	38,6	57,0	62,0
ვერსია:								
საგარეო	770	2624	1965	2043	211	51,4	62,0	88,4
ორგანიზაცია	63	200	542	478	759	78,1	14,4	81,9
რეკონია	589	827	920	1022	174	45,1	71,7	112,2
ღარი პრეკონია	281	869	1090	1080	384	46,0	27,3	83,2
ს ს ს	12137	22383	24946	25794	212	60,8	40,7	51,3
ქ-ში, ძირითადი სტრუქტურის მსოფლიო წარმოების მიზანია	58,6	55,7	54,4	54,8	213	-	-	-

I კატეგორიები Φ_{AO} -ს მონაცემების მიხედვით

ზარდულის გამოზრდის, ძოვებისა და სუქების ციკლი დაახლოებით 3 და
 მეტი წელი გრძელდებოდა, ხოლო სახორცე მესაქონლეობის ინტენსიური
 მიმართულების ქვეყნებში, მაგალითად, კანადასა და აშშ-ში საკლავი
 მოდის სულალობის 34-36%, ავსტრალიასა და ახალ ზელანდიაში 32%

უფრო ანსებშითი ძეგლები ძროხის ხორცის წარმოების ინტენსიფიკა-
 ციაში შეინიშნება ევროპის ქვეყნებში, სადაც ამავდროულად მნიშვნე-
 ლოდნად გაუმჯობესდა მერძეული და მეხორცეული ჯიშების სახორცე
 გამოყენება. საქონლის ხორცის წარმოების ეს თავისებურება დამახა-
 სიანებელია ევროპის უმეტესი ქვეყნებისათვის. საანალიზო ქვეყნებ-
 ში მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სულალობის ზრდის პირობებში
 38,4-დან 52,7 მლნ სულამდე, საშუალოდ საქონლის ხორცის წარმოება
 უნდა გაიზარდოს 1,9-დან 4,6 მლნ ტ-მდე, ანუ 2,4-ჯერ, რის შედეგა-
 დაც ხორცის გამოსავალი 1 სულ საქონელზე გადაიდა 49,6-დან 88,2 კგ-
 მდე. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად შეინიშნება ირლანდიაში.
 1985 წ. საფრანგეთსა და იტალიაში ერთ სულ საქონელზე მიიღეს 88,4
 და 112,2 კგ ხორცი (სუბპროდუქტების გარეშე).

ევროპის ქვეყნებისათვის, აგრეთვე მოზრდილი საქონლის ინტენსიფი-
 კაციის თანაბრად დამახასიათებელია ხზოების დაკვლის შემცირება და
 მოზარდულის/ცვალების გაზრდა მასის მაღალ კონდუციამდე.

ამრიგად, მესაქონლეობის თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი და
 მისი განვითარების პერსპექტივები გვიჩვენებს, რომ მრავალ ქვეყანა-
 ში სარძეო მესაქონლეობის ინტენსიფიკაციის პროცესს და ჯურების
 სარძეო პროდუქტიულობის ზრდას თავდაპირველად თან ახლავს სარძეო
 ჯოგის სტაბილიზაცია, შემდეგ კი ხდება მისი თანდათანობითი შეწყი-
 რება, რაც იწვევს სახორცე საქონლის კონტინენტის კლებას და საქონ-
 ლის ხორცის წარმოების მოცულობის შემცირებას. ეს განაპირობებს
 სამეციალიზებული სახორცე მესაქონლეობის, როგორც საქონლის ხორცის
 წარმოების დამატებითი წყაროს შექმნის აუცილებლობას. ევროპე, იმ
 ქვეყნებში, სადაც ადრე მესაქონლეობა არ ვითარდებოდა, ღარჯის სპე-
 ციალის ტიპი დაინტერესებული აწიან შემოიყვანონ სამეციალიზებული
 სახორცე ჯიშის საქონელი როგორც ხალისური შიანი გამრავლებისათვის,
 ასევე სადღეო ჯოგის ნაკლებქიშიანი შესაფერებლად და სასუქად
 განკუთვნილი ნაუვარო მოხერხების მისაღებად, ხოლო საფურე ხზოებს,
 სახორცე მესაქონლეობის ტექნოლოგიის შესაბამისად, იყენებენ სახორ-
 ცე ჯოგების შესაქმნელად.

2.1. სახორცე მესაქონლეობის ორგანიზაციული და ტექნოლოგიური თავისებურებები

სახორცე მესაქონლეობის მეცხოველეობის სხვა სპეციალიზებული მიმართულებებიდან იმით გამოირჩევა, რომ ამ დარგში საწარმოო პროცესი, რეგულბრივი, რამდენიმე ეტაპად ან სტადიად იყოფა [11]. ყველა ისინი შეიძლება განხორციელდეს ერთ ფერმასა ან მეურნეობაში, მათ შორის მოხარბეულის მიღება გამოზრდა და სუქება ხდება მისი ხორცის მრეწველობის საწარმოებში რეალიზაციამდე. თუმცა ხშირად პროცესის ერთი ან ორი სტადია არა თუ ერთ ფერმაში, არამედ სხვადასხვა სასოფლო-სამეურნეო რაიონშიც კი ხორციელდება. სხვა სიტყვით რომ ვთქვათ, ეს იმას ნიშნავს, რომ სახორცე მესაქონლეობისათვის დამახასიათებელია არა მარტო დახურული ტექნოლოგიური ციკლის მეურნეობები, არამედ ისეთები, სადაც მკვეთრად არის გამოვლენილი წარმოების სპეციალიზაცია და კონცენტრაცია: სარეპროდუქციო მეურნეობები და ფერმები, სხვადასხვა სიმძლავრის სამრეწველო ტექნოლოგიის მქონე სასუქებელი საწარმოები.

მსოფლიო გამოცდები გვიჩვენებს, რომ სახორცე მეურნეობა ეყრდნობა ბუნებრივი და გაუმჯობესებული საძოვრების მაქსიმალურ გამოყენებას, ცხოველთა ძოვებასა და ოპტიმალურ სუქებასთან ერთად უხეში და წვნიანი საკვების მიცემას, აგრეთვე რიგ ქვეყნებში - სუქების დასკვნით ეტაპზე რაციონებში კონცენტრირებული საკვების მაქსიმალური რაოდენობის ხარჯვას.

სახორცე მესაქონლეობის ტექნოლოგია - არის ერთიანი საწარმოო პროცესი, რომელიც აერთიანებს სამ ურთიერთდაკავშირებულ ელემენტს:

I ელემენტი - სარეპროდუქციო ჯოჯი ხბოების მისაღებად და გამოსახარად, ფაზა - ფური - ხბო. პროცესი მოიცავს რეპროდუქციას, ხბოების წოვებით გამოზრდას 6-8 თვის ასაკამდე და უზრუნველყოფს მოხარბეულის მაქსიმალურ შენარჩუნებასა და კარგ განვითარებას ასხლტამდე. სწორედ ამ სტადიაში მიმდინარეობს სეზონური საზამთრო-საგაზაფხულო და საგაზაფხულო-საზაფხულო ხბოს მოგება და შესაბამისად ფურებისა და ხბოების სეზონური დაგრძელება.

II ელემენტი - სარემონტო მოხარბეულის გამოზრდა, საჭირების შემთხვევაში საკუთარი ჯოჯის გასაფართოებლადაც.

III ელემენტი - ზრდის დასრულება, ზესარემონტო მოხარბეულისა და გამოწუნებული მოზრდილი საქონლის საძოვრული და ინტენსიური სუქება სახორცედ.

სპეციალიზაცია და კონცენტრაცია განსაკუთრებით შესამჩნევად არის გამოხატული აშშ-ში, კანადასა და რიგ სხვა ქვეყნებში, სადაც

აჩვენებთაჲ შექმნილია საქონლის სუქების ინფლაცია. მაგალითად, თუ 1950 წ. სპეციალიზებულ სასუქებზე საწარმოებში (ფილტვები) გასუქმებული იქნა 7,4 მლნ სული საქონელი, ანუ სააღვებელ შესული საერთო სულაჯობის 25%, 1964 წ. 23 შტატში სასუქებზე მოვლანზე გამოსუქებულ იქნა 17 მლნ სული მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი, 1974 წ. მოვლანების რაოდენობა შემცირდა 168,8 ათასამდე, თუმცა მათზე გამოსუქებულს საქონლის რაოდენობა გაიზარდა 25,3 მლნ სულამდე. 1982 წ. სპეციალიზებულ მოვლანებზე გამოიზარდა 27,8 მლნ სული მოზარდული, ანუ მთელი დაკლული საქონლის 71%. წელიწადში ათას სულ და მეტი სიმძლავრის მოვლანებზე რეალიზებულია მთელი სასუქებელი საქონლის 67%, მოზარდულის ღანარტენი რაოდენობა (33%) გამოსუქებულ იქნა ათას სულამდე სიმძლავრის მოვლანებზე [43, 47].

[64.495

ამასთან, გაიზარდა სასუქი მოვლანების სიმძლავრეც, ასე, მაგალითად, თუ 1965 წ. აიოვას შტატში (აშშ) მოქმედებდა 61 მოვლანი 1000-ზე მეტი რაოდენობის ფრებში, 1983 წ. მათი რაოდენობა უკვე 582 იყო, ამ დროს მნიშვნელოვნად შემცირდა პატარა მოვლანების რიცხვი [42].

1985 წ. აშშ-ში დაიკლა 40,0 მლნ კასტრატ-მოზვერი და ხზოები, რომელთაგან 26,2 მლნ სული, ანუ 91% მიღებულ იქნა დასკვნითი ინტენსიური სუქების შემდეგ ქვეყანაში ძროხის ხორცის წარმოების ინტენსიური სისტემის შექმნის შედეგად შესაძლებელი გახდა მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სახორცე პროდუქტიულობის გენეტიკური პოტენციალის უფრო სარულად გამოყენება, პროდუქტის ხარისხის ამაღლება, საკვები რესურსებისა და კაპიტალდაბანდებთა ეფექტიანი გამოყენება საქონლის სუქებისა და ზრდის დასრულების ვადების შემცირების გზით. ამის შედეგად 80-იან წლებში ერთ სულ მსხვილფეხა რქოსანი საქონლის (ხზოების გარეშე) საშუალო ცოცხალი მასა დაკვლისას შეადგენდა 486-490 კგ, რაც 41-45 კგ აღემატებოდა 1950 წლის დონეს.

ყენიდან იხვევ, როგორც აშშ-ში, ფართოდაა გავრცელებული საქონლის სუქება სპეციალიზებულ მოვლანებზე. ბოლო წლებში ქვეყანაში დაიწყო დიდი სასუქი მოვლანების შენება (50 ათას სულამდე), თუმცა აქ, ძირითადად, გავრცელებულია ერთჯეროვლი სუქების მოვლანები 200-300 სულზე [62]. სპეციალიზებულ სასუქი მოვლანების უდიდესი ნაწილი თავმოყრილია ტრისპირა და ცენტრალურ რაიონებში (პროვინციები ინტიარო და კენეტიკი), აგრეთვე შუა რაიონებში (პროვინციები ალბერტა, მანიტობა, სასკაჩევანი). გარდა ამისა, მრავალი ფრმერი საქონელს საკუთარ მეურნეობაში ასუქებს და (ხორცის მრეწველობის საწარმოებს) დასაკლავად გამზადებულ საქონელს ყიდის აუქციონით.

ააფ. სსრ კ. მარქსის
სახ. საბ. რესპუბ.
ბიბლიოთეკა

ვერობის ქვეყნების სოფლის მეურნეობისათვის აგრეთვე დამატებითი დასახელებული
 თებელია სასუქი ფერმების გამსხვილების ტენდენცია.

2.2. ჯოგის რეპროდუქციის ინტენსიფიკაცია

სახორცე მესაქონლეობის ინტენსიფიკაცია დიდად არის დაკავშირებული
 ბული ჯოგის რეპროდუქციის გაუმჯობესებასთან.

ცნობილია, რომ სახორცე მესაქონლეობაში, სახორცე ფურის ერთადერთ
 პროდუქციას ხბო წარმოადგენს, ამდენად ყოველ 100 ფურზე ხბოების გა-
 მოსავლის მიხედვით საქონლის პროდუქტიულობასა და ღირებულების ეკონომი-
 ყურ ეფექტიურობას შორის მნიშვნელოვანი კავშირია. მიუხედავად ამი-
 სა, ბევრი ქვეყნის სახორცე მესაქონლეობაში რეპროდუქციის ინტენსი-
 ვობა კვლავ დაბალ დონეზეა, ხოლო ზოგ ქვეყანაში იგი უფრო დაბალია,
 ვიდრე საბჭოე მესაქონლეობაში.

ბოლო წლებში აშშ-ში 100 დედაზე ხბოების გამოსავალი სახორცე
 ჯოგებში 80 სულზე ნაკლებია, ხოლო მაწოვარი ფურების, შენახვის დირე-
 ბულია წელიწადში 300-დან 500 დედარამდე მერყეობს. მყარი რენტა-
 ბელობით გამოირჩევიან ის ჯოგები, რომლებშიც ხბოების გამოსავალი
 95%-მდე უფრო მეტია.

აქნსილვანიის უნივერსიტეტის მცენიერებმა განაზოგადეს სახორცე
 ჯოგებში რეპროდუქციის მონაცემები და დაადგინეს, რომ სისტემა ფური-
 ხბო ეფექტიანობის ამადღებისათვის მოკვდათა შორის ოპტიმალური ინ-
 ტერვალი 365 დღის არ უნდა აღემატებოდეს. სასაქონლო ჯოგებში შარო-
 ლეზური, სიმენტალური ჯიშების და შაროლეიბერდინულ-ანგუსური ნაჯვა-
 რების საშუალო ასაკი არ უნდა იყოს 14-16 თვეზე ნაკლები, საშუალო
 ცოცხალი მასა 330-340 კგ აბერდინულ-ანგუსური, პეტრფორდული ჯიშები-
 სა და მათი ნაჯვარებისათვის იგი უნდა შეადგენდეს 13-15 თვის,
 ცოცხალი მასა კი - 295-306 კგ.

მაწოვარ ჯოგებში ბუნებრივი დატვირთვისათვის რეკომენდებულია
 ზრდის ინტენსივობის მიხედვით შეფასებული ბულა-მწარმოებლების გა-
 მოყვება, ამასთან ერთი ახალგაზრდა ბულის დატვირთვა 10-15, ხოლო
 3-7 წლის ბულისა 30-40 ფურია. განსაკუთრებით ეფექტურია ხელოვნო-
 რი დათესვა ბულა-მწარმოებლების სპერმის გამოყენებით [60].

ბულის დატვირთვა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ხბოების გამოსავ-
 ლის მარევენებელს: 30 ფურზე მეტი დატვირთვისას ხბოების გამოსავა-
 ლი 47-დან 91%-მდე მცირდება, უფრო მეტი დატვირთვისას - 48%-მდე.
 ამიტომ თავისუფალი დატვირთვისა და სეზონური მოკვების (ტური) დროს
 მიზრული ბულის დატვირთვა არ უნდა აღემატებოდეს 30-35 ფურს, ან
 20-25 ხბოს [16].

ნაკლები რაოდენობის ხბოების მიღება დაკავშირებულია არა მარტო სიბერესთან, არამედ სხვა ფაქტორებთანაც, ცხრილი 5.

ცხრილი 5. ხბოების გამოსავლიანობაზე მოქმედი ფაქტორები [66]

ფაქტორი	ცხოველთა რაოდენობა	
	სული	%
ფურის სიბერე	937	16,6
ნაყოფის დაღუპვა:		
მუცლად ყოფნისას	136	2,4
დაბადების დროს	362	6,4
ინტერვალში დაბადებებიდან		
ასხლეტამდე	232	4,1
ასხლეტისას მიღებულია ხბოები	3991	70,5

ამერიკელი სპეციალისტები აღნიშნავენ, რომ 1978 წ. უნაყოფობისა და ხბოების დაღუპვის შედეგად მიღებულმა ზარალმა აშშ-ში 2,5 მილიარდ დოლარი შეადგინა. 1978 წ. სახორცე ფურების სულაღობამ დაახლოებით 37 მილიონ შეადგინა მაგრამ მათგან მხოლოდ 27,4 მილიონ - 74% ხბო მიიღეს. ფურების სიბერეზე მოდიოდა უნაყოფობით გამოწვეული ყველა დანაკარგის 17,4%, მუცლად ყოფნის პერიოდში - 6,4, ემბრიონის დაღუპვაზე - 2,2%. მიჩნეულია, რომ ულის რეპროდუქციის ამოღების მიზნით საჭიროა: ჩატარდეს დროული დიაგნოსტიკა და უნაყოფობის გამოწვევები დაავადებების მკურნალობა, მუდმივად ტარდებოდეს ფურების გასინჯვა მკაცრობაზე, რეპროდუქციისათვის კარგად მომზადებული და გამოწვეული ბუდეების გამოყენება. გამოყვლილბამ გვიჩვენა, რომ სახორცე ფურების განაყოფიერებადობა ხარისხს მემოწმებული სპერმით 9%-ით უფრო მაღალია, ვიდრე შეუმოწმებელია [105].

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ფურების კონდიციის, რომელიც დამოკიდებულია მოგებისა და მოგების შემჯგომი კვების პირობებზე. დადგენილია, რომ დაგრილების პერიოდისათვის ცხოველთა კონდიციის გაუმჯობესებასთან ერთად მატულობს ფურების რაოდენობა და უმჯობესდება მათი განაყოფიერებადობა, ცხრილი 6.

წარმოადგენილი მონაცემები მოწმობენ, რომ სწორი არ არის ზოგიერთი სპეციალისტის აზრით, თითქოს სახორცე ფურებისათვის ზამთრობით, მშრალობის პერიოდის ჩათვლით, დასაშვებია ცუხალი მასის მნიშვნე-

ცხრილი ნ. ახურებელი ფორების რაოდენობა,^წ
მოგების შემდგომ სხვადასხვა პერიოდში მოგების
დროს მათი კონდიციის შესაბამისად [66]

კონდიცია	ფორების რაოდენობა, სული	მოგების შემდგომი დღეები					
		40	50	60	70	80	90
მჭლე	272	19	34	46	55	62	66
საშუალო	364	21	45	61	79	88	32
კარგი	50	31	42	91	96	98	100

ლოგანი დაკლება, რაც დამახასიათებელია ექსტენსიური ტექნოლოგიისათვის. ასეთ პირობებში ცხოველთა ნაკვებობის დაქვეითება მოგების წინ არა მარტო აუარესებს რეპროდუქციას, არამედ უარყოფითადაც მოქმედებს ფორის შემდგომ სარძეო პროდუქტიულობაზე და ამის შედეგად წოვების პერიოდის პირველ თვეებში იწვევს წონამატის მასის დაკლებასა და ასხლტის პერიოდისათვის ხბოების ცოცხალი მასის შემცირებას. ამიტომ, სახორცე მესაქონლეობის ინტენსიური ტექნოლოგია უნდა ითვალისწინებდეს ფორების დამაკმაყოფილებელ კვებას მაკობის ბოლო მესამედში და მაკობის ბოლო 60 დღის განმავლობაში, რაც უზრუნველყოფს ნაყოფის ნორმალურ განვითარებას, ცურში სარძევე ჯირკვლების ფორმირებას, ფორის შემდგომ პროდუქტიულობასა და კარგ რეპროდუქციას.

მძიმედ მიმდინარე მოგება-დისტოცია - არსებით ზიანს აყენებს სახორცე მესაქონლეობის ეკონომიკას, დისტოცია - ხბოების დადუპის ერთ-ერთი მიზეზი, უარყოფითად მოქმედებს რეპროდუქციის შემდგომ შედეგებზე. დადგენილია, რომ დისტოციის გამო დადუპული ხბოების 80% ანატომიურად ნორმალური იყვნენ. დისტოციის კიდევ ერთი უარყოფითი შედეგია ფორების რაოდენობის შემცირება, რომელთაც ახურების ნიშნები უჩინებდათ სქესობრივი ციკლის პირველ 45 დღეში, რაც განაყოფიერებული ინდივიდების რაოდენობის შემცირებას განაპირობებს ცხრილი 7.

მძიმე მოგების პრობლემა განსაკუთრებით გაიზარდა მას შემდეგ, რაც ფართოდ დაინერგა მსხვილი, სახორცე ჯიშების შევარება საძეო ჯიშებთან - შერაფ, მენ-ანჟუ, კიანური, სიმენტალური და სხვა, რომელთა მონაცემებს დაბაღებისას მაღალი ცოცხალი მასა აქვთ. ბოლო დროში, სხვადასხვა ჯიშების შეფასება ამ ნიშნის მიხედვით, სუბიექტურ ხასიათს ატარებდა. ჩატარებული გამოკვლევების მიშვეთობა შესაძლებელი გახდა ადენოზინულ დარგში წარმოადგენების გაფართოება და სხვადა-

ცხრილი 7. დისტოციის გავლენა ფურების განაყოფიერებაზე და ფურების სქესობრივ ციკლზე [66]

მოგების დახასიათება	ფურების რაოდენობა, სული	ხელოვნური დადების პერიოდის 45-დღიანი დროს		მთლიანი განაყოფიერება 70 დღის განმავლობაში, %
		სულადობა ესტრუსის ნიშნებით, %	განაყოფიერებადობა, %	
დისტოცია არ ყოფილა	1423	74	65	85
დისტოცია	466	60	54	69

სხვა ჯიშის ამ მნიშვნელოვანი, მეურნეობრივად სასარგებლო ნიშნის ახლებურად შეფასება, ცხრილი 8.

ცხრილი 8. სხვადასხვა ჯიშის მობრძლი ფურების მოგების დახასიათება ხალასჯიშის მობრძლების დროს [8]

ჯიში	აღრიცხული მოგებები	მოგების %		დანაკარგი მძიმე მოგების დროს, %
		მშვილობის დახმარების გარეშე	დახმარების გარეშე	
ჯერბიული	50	78,0	22,0	3,5
მავ-ჭრელი	1760	51,6	48,4	7,6
წითელი დანიური	157	41,0	59,0	5,1
წითელ-ჭრელი (სიმენტალური)	504	38,3	61,7	7,6
აბერდინულ-ანგუს-სური	70	93,0	7,0	3,0
პერდფორდული	63	98,0	2,0	-
ლიმუზინური	-	97,9	1,1	-
შაროლენური	1851	45,3	54,7	4,1

მოყვანილი მაგალითები ცხადყოფენ, რომ მძიმე მოგება დამახასიათებელია ყველა ჯიშის ცხოველისათვის, თუმცა დისტოციის გამოხატვის ხარისხი არათანაბარია. ამგვარად, მეზორეული ჯიშის საქონელში კეთილსასურველი მოგება შეინიშნება აბერდინულ-ანგუსურ, პერდფორდულ

და ღიმუხინურ ჯიშებში, ხოლო შაროლესა და სიმენტალური ჯიშის საქონელს, მოგების დროს ხშირად ელუპებათ ხბოები. უნდა აღინიშნოს, რომ ისეთი მსხვილი მებოძული ჯიშის ცხოველებს, როგორცაა კიანჯირი, ჯიშის საქონელი, მიუხედავად დაბადებისას ხბოების მაღალი მცირე მძიმე მოგება არ ახასიათებს. ღიმუხინური ჯიშის საქონელსაც ახასიათებს ზისტოლია, მაგრამ შედარებით მცირე ხარისხით, ვიდრე შაროლეს, მენ-ანდუსა და სიმენტალური ჯიშის საქონელს.

მძიმე მოგებისა და ხბოების დადუპვის პრობლემა შედარებით მძაფრად გამოიხატება პირველნაყოფ ფერებში. მძიმე მოგების შედეგად ხბოების დადუპვა 1-ში ძეაჯგენს: პირველი მოგების დროს 0,9-დან 1,5-მდე, მეორე და უფრო მეტი მოგებისას - 1,9-დან 7,6-მდე.

ბოლო ათი წლის განმავლობაში, საფრანგეთში შაროლეს ჯიშის საქონელში მძიმე მოგებას შესამყრებლად შემუშავებული და დაწერგილია სელექციის სქემა, რომელიც ითვალისწინებს: მაღალი რეპროდუქციული თვისებების მქონე ფერების შერჩევას, რომელთაც მოგების დროს არ აქონიათ გარულდებები; კურლების შერჩევას რეპროდუქციული, სახორცე პროდუქტიულობისა და მთამომავლობის ხარისხის მიხედვით; ცხოველების შერჩევას ხალასჯიშთან მომენებისა და შეჯვარებისათვის. უმველწილურად ამ სქემის მიხედვით აფასებენ 25 ათას შაროლეს ჯიშის ფერებს და მათ მთამომავლობას [83].

სსრ კავშირში შაროლეს ჯიშის ფერების წამყვან სანამენო ჯოგებში, რეგულარულად აფასებენ მოგების მიმდინარეობის შეფასებას და მიღებულ მონაცემებს იყენებენ მწარმოებელთა ხარისხის მიხედვით შესაფასებლად. სანამენე მუშაობის სისტემაში ამის მარევენებლების ჩარევითაა საშუალებას გვაძლევს გამოვავლინოთ ძვირფასი კუროები, ფართოდ გამოვიყენოთ ისინი და ამით შევამყროთ მძიმე მოგებათა პროცენტი [10]. მოგებათა მიმდინარეობას აფასებენ თხზბალიანი სკალით:

1 ბალი - მსუბუქი მოგებები, დახმარების და ფერისა და ხბოს მდგომარეობის გარულდების გარეშე, 2 ბალი - მოგების დროს ფერს აღმოჩინების დახმარება, განათლებით არ ყოფილა, 3 ბალი ძალიან მძიმე მოგება, რომლის დროსაც ფერებს ვაუწყებს ეტეტრინარული დახმარება, განათლებები კი კიოადა ფერს, ან ხბოს, ან ორივეს ერთად, 4 ბალი - ძალიან მძიმე მოგება, რომლის დროსაც ფერებს აღმოჩინებს ეტეტრინარული დახმარება, მძიმე მოგების შედეგად დაიღუპა დედა, ან ხბო, ან ორივე ერთად.

როგორც გამოკვლევებმა გვიჩვენა, ძირითადი ფაქტორები რომლებიც მოქმედებენ მოგების მიმდინარეობაზე, წარმოადგენენ: წარმოშობა მამის მიხედვით, ხბოების წიდა დაბადებისას, მოგების სეზონი, მენახვის სის-

სისტემა, ცოცხალი მასა, ექსტერირი, დედა-ფურის მენჯის მოწყობის მიზნით განხორციელდება.

უმეტეს შემთხვევაში, ხბოების მასა დაბაჯებისას მნიშვნელოვან და უტყუარ გავლენას ახდენს მოგების მსგელოებაზე. მაგალითად, სტაეროპოლის მხარის სანაძენე მეურნეობა "კულტურის" ჯიშის ფურებს, რომელთა ხბოებს დაბაჯებისას 3 ქონდათ 40 კგ-მდე მასა, მოგების მსგელოებას აფასებდნენ 2,43 ბალით, 41-45 კგ მასის ღრს - 2,96, ხოლო 45-50 კგ მეტი მასისას - 3 ბალით 10.

მინიმუმამართლი მუშაობის ჩატარება მეხოცული ფურების რეპროდუქციული აფისების გასაუმჯობესებლად, საშუალებას გვაძლევს ხბოების გამოსავალი გავზარდოთ 90-95%-მდე, ფურების მაქსიმალური წონის მესამედიანული პროგრამის ძირითადი ელემენტებია:

დეკემბრის სრულვასთან კვება, რაც საშუალებას იძლევა პირველი დათვისვისათვის მივაღწიოთ მათ ოპტიმალურ ცოცხალ მასას - არანაკლები 317 კგ - (700 ფუნტი).

დეკემბრის დასადასრულად (დასაგრძობლად) ისეთი კურების გამოყენება, რომლებიც ხასიათებიან მცირე ზომის მთამომავლობით (აბერდინული-ანგუსის, უინდორი და სხვა უიშები).

დაგრძობის სეზონის ოპტიმალური ხანგრძლივობის დაცვა - 60 დღე;

დაგრძობის პერიოდში ფურების საშუალო და საშუალოზე მეტი ნასუქობის დაცვა;

ფურების სრულვასთან კვება დაგრძობამდე 3 კვირით ადრე და დაგრძობის სეზონის განმავლობაში;

დაგრძობის კამპანიის დასაწყისში ხბოების მოკლევადიანი (48 სთ) ასხლეტის გამოყენება;

დაგრძობისთვის ისეთი კურების გამოყენება, რომლებიც შემოწმებულია ართან სპერმის ხარისხის მიხედვით [27, 105].

ამგვარად, სახორცე მესაქონლეობის ჯიშის აღწარმოების ზუსტი ორგანიზაცია, ტურების მიხედვით კურებისა და დეკემბრის სეზონური მოგებისა და დაგრძობის (დათვისვის) ჩატარება უშუალოდ გვაძლევს:

ფურებისა და დეკემბრის მდგომარეობისა და ასაკის მოუხედავად ჩავატაროთ დიფერენცირებული კვება, რომელთა შვედნებაში ისინი მოგვინათ და მომავალი დაგრძობისათვის (დათვისვისათვის);

ორგანიზებულად ჩავატაროთ ფურების დაგრძობა და შემდეგ ნაფებში, ვუშკურნალოთ სასქესო ორგანოების დაავადებით დაავადებულ ფურებს და დროულად გამოვავლინოთ მათე ფურები;

დავაწესოთ ეფექტური კონტროლი ფურებისა და გამოსარჩადელი მომარაგების მდგომარეობაზე;

დროულად გამოვიწუნოთ ბერწი ფურები. წოვების ბოლო პერიოდში დროულად ჩავატაროთ მოზარდის ასხლეტა და მათგან ჩამოვაყვანოთ ერთგვაროვანი საწარმოო უკუფები)

მთელი საწარმოო ციკლის განმავლობაში ვცავდით შრომითი დანახარჯების შემცირების და ამის საფუძველზე გავზარდოთ ღარგის ეკონომიკური ეფექტიანობა [67, 84].

დიდ ყურადღებას მთიანხოს ბერწი ფურების დროული გამოწუნება და უკუში საკმაო რაოდენობის კარგად მომზადებული უშობლების შეყვანა. ბერწი ფურების და გაუნაყოფიერებელი დეკლუების გამოწუნება საშუალებას გვაძლევს მნიშვნელოვნად გავზარდოთ ხბოების გამოსავლიანობა და შევინარჩუნოთ სატურო მოგებები.

ამერიკელი მცველებარები ფურების გამოწუნების შესაფასებლად გეოგრაფიკულად შემდეგ კრიტერიუმებს: სიბერწი (გაუნაყოფიერებელი დედები), ტექნოლოგიური უვარგისობა, გამოწუნება მძიმე მოგების შედეგად, დელოზირი თვისებები (ხბოების შენახვა ასხლეტამდე). დადგენილია, რომ საუკეთესო ეფექტს 1 სულ საქონელზე ანგარიშით ატარებენ ბერწი ფურების გამოწუნებით შემოღვომამდე და ხბოდაკარგული ფურების ხელმეორე გამოწუნებით გაზაფხულზე. რეკომენდებულია, ფურების გამოწუნება ჩავატაროთ გამომამტრების წინ, შემოღვომამდე [38, 79].

ფლორის შტატის ფერმებში (აშშ), ბერწი ფურების გამოწუნებისა და მადალპროექტიული ერთანყოფიანობით შეცვლის შედეგად, 11 წლის განმავლობაში ხბოების საქმიანი გამოსავალი გაიზარდა 50%. დროული გამოწუნების დახმარებით კოლხაფოს შტატში ხბოების საქმიანი გამოსავალი გაიზარდა 17-18% და მიაღწია 99,3%, ამასთან ერთად დანახარჯი ერთი ხბოს გამოსახრდელად 6-7%-ით შემცირდა [34].

ფურების გამოწუნების დროს მთავარ როლს უნდა თამაშობდეს მათი შეფასება პროექტიული და ტექნოლოგიური თვისებების მიხედვით.

უ.დევისის მონაცემებით [44], ფურების გამოწუნების კრიტერიუმად იყენებდნენ მოზარდულის ასახლეტი მასის განმეორებადობას, ექსტრემირის შეფასებას და პირველი და მამდეგნო ხბოების კონდიციას. ცდების დროს გამოიყენეს 904 ფური, მათ შორის 489 ხალას-ჯიშიანი (ანგუსი, ბრამანი, ბრანგუსი, შერეფორდი და შაროლი), რომელთაგან მიიღეს 3280 ხბო და პირველი თაობის 415 ნაჯვარი ფური, რომლისგანაც მიიღეს 1731 ხბო. ხბოების ასხლეტის მასას ანგარიშობდნენ 1953-1952 წწ განმავლობაში. ყველა ხბო იზადებოდა გაზაფხულზე და წოვებაზე იმყოფებოდა საშუალოდ 227 დღს. მოზარტებს კოლავდნენ დაბადებისთანავე, ან 4 თვის ასაკში. ასახლეტი მასის განმეორებადობა

ხალაქიშიან ხბოებში მერყეობდა ბრანშესებში 0,74-დან 0,42-მდე ანგუსებში, ხოლო ნაჯვარებში 0,1-0,17-დან შაროლე X ბრანგუსი 0,42-მდე შაროლე X ბრამანი, ექსტერიერის შეფასებისა და კონდიციის განმეორებალომა ხალაქიშიანებში მერყეობდა 0,13-დან 0,33-მდე და 0,05-დან 0,28-მდე ნაჯვარებში.

ტენისის შტატში ჩატარებული გამოკვლევების შედეგად რეკომენდებულია, სახორცე საქონლის საჯიშე ათვისებების გაუმჯობესების მიზნით წლის განმავლობაში ნაკლებპროდუქტიული ფორების ხბოების ასხლეტის მასა გავზარდოთ 20%-მდე და შევუვლოთ ისინი სარემონტო, კარგად განვითარებული დეკორაციითა და უშობღებით [79].

2.3. მოზარდულის გამოზრდის სისტემები წოვების ძერიოღში

სახორცე მესაქონლეობაში ხბოებს ჩვეულებრივ ზრდიან ან სრული წოვებითა 6-8 თვის ასაკამდე, რაც უზრუნველყოფს მოზარდულის მაღალ ნაშატს და განვითარებას. ხბოს სიცოცხლის პირველ თვეებში მათი მატების ღონე დამოკიდებულია ფორების მერძეულობასა და იმ საძოვრების მდგომარეობაზე, რომელზეც აძოვებენ ხბოებს და მათთან ერთად ფორებს.

ხბოების გამოზრდის ინტენსიურობის გასაზრდელად ფართოდ გამოიყენება (მათი 4-5 თვის ასაკიდან) დამატებითი კვება კონცენტრირებული საკვებით. ასეთი დამატებითი კვება განსაკუთრებით ეფექტურია გამოსაყენებელი საძოვრების დაბალპროდუქტიულობის დროს. სისტემას, ფორი-ხბო ეფექტურობის შეფასებისას დიდი ყურადღება ეთმობა ასხლეტის ასაკს მიღწეული ხბოს მასას. ასასხლეტი მასა დამოკიდებულია ფორების შენახვის პირობებზე, მათ მერძეულობასა და ხბოების დეღებინ-საგან ასხლეტის ასაკზე. ტ.პრესტონს, მასის შესახებ მიღებული მასა-ლის საფუძველზე, მოწყავს მონაცემები ასხლეტისას ხბოების ცოცხალი მასის შესახებ, ცხრილი 9.

მოყვანილი მონაცემები დამაჯერებლად გვიჩვენებს, რომ ხბოების ასხლეტის ასაკის "გაწილვას" (რაც ხშირად დასაშვებია სეზონური, სატური მოგების უქონლობის დროს) მიგყავართ ხარისხის მიხედვით არაერთგვაროვანი ხბოების მიღებამდე, რომელთაგანაც ძნელი იქნება შემდგომი გამოზრდისათვის ვარჯისი ვრთგვაროვანი ჯგუფების (ნახში-რის) შექმნა. უფრო მეტიც, მოგების გახანჯრძლივება მთელი წლის განმავლობაში საგაზაფხულო ფორის მოგებასთან შედარებით, სხვა დანა-ბარ შემთხვევაში იწვევს ასხლეტისას ხბოების ცოცხალი მასის შემც-ცირებას და საგარანობლად ზრდის I ხბოს გამოსაზრდელ ხარჯებს. ამას

ცხრილი 9. ხზოების ცოცხალი მასა ასხლეტის ასაკის მიხედვით, [90]

ხზოების ასაკი, დღეები	ცხოველთა რაოდენობა, სული	ასხლეტის საშუალო მასა, კგ	ვადახლეტის ასხლეტის ოდითმართული ასაკიდან, კგ
120-139	55	136,8	64
160-179	312	182,7	85
180-199	525	200,5	93
220-239	406	215,0	100
240-259	214	228,6	106
280-299	22	244,6	114
360	5	262,7	122

დამატებულად გვიჩვენებს ჩვენს მიერ ჩატარებული ხზოების გამოზრდის ხარჯების ანალიზი (ა.გ.ჩერეკაევის მიერ მიღებული მონაცემების მიხედვით, სამომავლოდ შეურთობა "ანკატინსკი", ურალის ოლქი).

ცხრილი 10. ხზოების ასახლეტი მასისა და შაბი გამოსახრდელი დანახარჯის დამოკიდებულება დამზადების სეზონზე [16]

წელიწადის თვეები	ცოცხალი მასა ასხლეტისას, კგ				შაბის ღირებულება, კგ	შაბის ღირებულება, კგ	
	მარტები		ხზოები			შაბის ღირებულება, კგ	შაბის ღირებულება, კგ
	რაოდენობა, სული	საშუალო მასა, კგ	რაოდენობა, სული	საშუალო მასა, კგ			
იანვარი-თებერვალი	165	207,7	144	197,1	74-62	20-82	5-23
მარტი-მაისი	622	209,5	506	186,9	63-28	16-72	3-03
ივნისი-აგვისტო	323	195,7	216	175,6	70-87	18-47	6-05
სექტემბერი-ოქტომბერი	396	197,3	349	187,7	77-07	20-27	8-67

ფურცლის მერძეულობა ზოგადი განათლების ხარისხის ანაზღაურების შესახებ
 მასაზე, იგი დაკავშირებულია როგორც მოსახლეობის მომსახურების განხორციელების
 რისხზე და წოდების პერიოდში კვების ღირებულებაზე, ასევე ცხოველთა უზრუნველ-
 რივ თავისებურებებზეც. ამასთანავე გასული წლების დადებითი გამოცდილ-
 ბულება ფურცლის მერძეულობასა და ხარისხის ანაზღაურების მასას მოზის,
 ცხრილი 11.

ცხრილი 11. დამოკიდებულება დედა-ფურცლის მერძეულობასა
 და სხვადასხვა ასაკის ხარისხის ცოცხალ მასას მოზის [6]

ჯიშის	საშუალო მერძეულობა ლიტრ-ცის პერიოდში, კგ	კორელაციის კოეფიციენტი მერძეულობასა და ხარისხის მასას, ასაკი, თვე		
		3	6	8
გაზაზხური ადამ-აივა	1438	0,86	0,60	0,47
პერეფორაული	1300	0,59	0,52	0,42
აბერდინულ-ანგუსური	1194	0,75	0,58	0,42

მოყვანილი მონაცემების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ყველაზე მჭიდრო კავშირი ხარისხის მატებასა და ფურცლის მერძეულობას მოზის შეინიშნება 3 თვის ასაკამდე. შემდეგ ეს დამოკიდებულება სუსტდება და ფურცლის ლიტრაციის 3-6-8 თვეზე მონარეაქციის ზრდა განისაზღვრება მიღებული საკვების რაოდენობითა და გენეტიკური (უზრუნველყოფის) ფაქტორების მიხედვით. დამოკიდებულებას ფურცლის მერძეულობასა და მონარეაქციის ანაზღაურების მასას მოზის აღნიშნავენ სახელმძღვანელო ანგარიშებიც [103].

ანაზღაურების პერიოდში ხარისხის ცოცხალი მასის გაზრდის მიზნით, კომპლექსური წოდების პერიოდში ხარისხის დამატებითი კვება წინა-აღი და მწიფანე საკვებით, ხოლო მცირე რაოდენობით - კონცენტრატებით. წოდების პერიოდში ხარისხის დამატებითი კვების ორგანიზაციის შესახებ რატარული გამოცდილებების უმრავლესობა გვიჩვენებს მის დადებით გავლენას ანაზღაურების მასაზე. უფრო მეტად მონარეაქციის ანაზღაურება კვება ამოიქმნება სეზონურ გავლენას ანაზღაურების მასაზე.

ტ. მარტიანის მონაცემებით, აბერდინულ-ანგუსური მოხერები (N = 1058), რომლებმაც წოდების პერიოდში მიიღეს დამატებითი კვება

კონცენტრირების სახით, 210 ღლის ასაკში შექონდათ 200 კგ ცოცხალი მასა, ხოლო მოხერხებს, რომლებმაც არ მიიღეს დამატებითი კვება, მხოლოდ 180 კგ იწონიდნენ, დეკლარაციის მასა ასხლეტისას შესაბამისად შეადგენდა 176 და 166 კგ [81].

ამჟამად და სხვა ქვეყნებში აწარმოებდნენ ცდებს წოვების პერიოდში ხბოებისათვის სხვადასხვა სახით დამატებითი საკვების მიღების შესახებ. ერთ-ერთი ამგვარი ცდის შედეგები, როდესაც წოვების დასასრულისათვის მოხარდი ღვინის რძე და საძოვრულ საკვებთან ერთად 91 ღლის განმავლობაში იღებდა სხვადასხვა დამატებითი საკვებს, სხვა ცდებით დადასტურდა, რომ წოვების პერიოდში ხბოების დამატებითი კვება უფრო ეფექტურია, ვიდრე ფურების დამატებითი გამოყვება. ამგვარად, ზამთრის პერიოდში ფურების დამატებითი გამოყვება. ამგვარად, ფურების მერძულუბის გაუმჯობესების ხარჯზე ზრდის ხბოების მატებას 0,71-დან 0,78 კგ-მდე, ეს იმ დროს, როდესაც ხბოების კონცენტრატების დამატებითი გამოყვებას მათ ცოცხალ მასას საძოვრებზე გამოყვებაზე ზრდიდა 30 კგ-ით [46].

ბოლო წლებში ფართოდ გავრცელდა ფურებისა და ხბოების განცალკევებით შენახვა საარტიმომ წონების გამოყენებით. ეს იმიტომ აინხნება, რომ ფურებისა და ხბოების ხანგრძლივი ყოფნა მწიკრ საძოვრებზე მცხუნვარე მზის სხივების ქვეშ, როდესაც ცხოველებს საკვების საშოვნელად დიდი მანძილის გაეღა უხდებათ, უარყოფითად მოქმედებს მოხარდი ულის ჯანმრთელობაზე. უფრო მეტიც, როგორც პ. სენეტი აღნიშნავს, მოხარდი ცხოველები მოხარდი ულისაგან განსხვავებით კმაყოფილებიან ძირებზე შემხმარი ბაღახით. მკვებები ფურებისა და მოხარდი ულის განცალკევებით შენახვა, განსაკუთრებით საძოვრულ პერიოდში, ეფექტურად მოქმედებს მსხვილი ჯიშის ხბოებზე, რომელთა მასა ასხლეტის პერიოდისათვის შეადგენს 250-280 კგ და მეტს [11].

საძოვრებზე ხბოებისათვის აწყობენ სერიანებს ფარებებით, სადაც მოხარდი ული რეგულარულად იღებს საკვებსა და წყალს, აგრეთვე ღვინო-ღვინოში ორჯერ უშუბენ ღვინოსთან. ფურებისა და ხბოების ამგვარმა შენახვამ ფართო გავრცელება პოვა რენს ქვეყანაში, კერძოდ უკრაინის სახორცე ფაბრიკებში [19] და ორენბურგის ოლქის სახორცე მეურნეობებში.

შარლეს ჯიშის საქონლის ფურებისა და ხბოების განცალკევებით როგორც ბავარი, ასევე საძოვრულ შენახვას ფართოდ იყენებენ სტავროპოლის მხარის სანამუნე მეურნეობა "კუმსკი" [9]. ხბოების გამოხარდის ამგვარი სისტემის დროს მიზანშეწონილია მათი განლაგების ად-

ცხრილი 12. დამატებითი საკვების ტიპის გავლენა
მონარდულის პროდუქტიულობასა და ღირებულებაზე
მატებაზე [56,59]

მარკენებლები	დამატებითი საკვების ტიპი			
	ღირს რძე	ღირს რძე+ უხეში საკ- ვები	ღირს რძე+ უხეში საკ- ვები	ღირს რძე+ მარცვლეული
ხბოს საწყისი მასა, კგ	133	145	144	137
ასხლეტის მასა,კგ	146	220	235	228
ხბოს ღირებულება, მარკენა,კგ	0,15	0,82	1,00	1,00
მშრალი ნივთიერების რაოდენობა ხბოზე ღირს განმავლობა- ში,კგ	-	1,32	0,59	-
სიმინჯის სიღისი	-	2,09	1,55	-
მარცვლეული	-	-	2,09	2,59
სულ	-	3,41	4,23	2,59
ღირს განმავლობაში ხბოზე დახარჯული,კგ	-	2,05	2,95	2,09
ფურის ღირებულება	0,16	0,22	0,16	0,15

ბილის ახლოს მოვაწყობ შემოღობილი კულტურული საძოვრები, რაც გაუ-
ღებოდ შეამცირებს წინიანი და მწკანე საკვებით, აგრეთვე კონცენტრ-
ტებულ საკვებით გამოყვების ხარჯებს, შეამცირებს შრომით დანახარ-
ჯებს.

ხბოების ადრეული ასხლეტის ეფექტურობას, როგორც მონარდულის
რძეპროდუქციის გაუმჯობესების საშუალებას, სწავლობდნენ სხვადასხვა
ქვეყნის სპეციალისტები. ინტარის პროვინციაში (კანადა) მრავალი
წლის განმავლობაში ატარებენ საწარმოო ცდებს 3-თვის ხბოების ასხ-
ლეტაზე. საგაზაფხულო მოგების ხბოებს ჰყოფდნენ 2 ჯგუფად, თითოეულ-
ში 30 სული: 1 - ჯგუფს ასხლეტის შემდეგ ზრდიან ღია მოედნებზე,
2 - ჯგუფს კი ღირს-ფურებთან ერთად, ტრადიციული სისტემით ფური -
ხბო. 3 წლის შედეგებზე გვიჩვენა, რომ იმ ხბოების ცოცხალი მასის
ნამატ, რომლებიც ადრე მოაშორეს ღირსს, 3-თვის ასაკისათვის

9, 5-19 კგ-ით ნაკლები იყო, ვიდრე იმ ხბოებისა, რომლებსაც წინამდებარე წინადადებაში
ზრდიდნენ [63].

ჩვენი აზრით, ხბოების ადრეული ასხლეტა, როგორც ჩანს, მეთრენობრივად დასაბუთებული და ეკონომიკურად ეფექტურია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ფურები სეზონური დაგრილების განსახდევრულ ვადებში არ მაკლებიან, უნდა გამოიწუნონ და გაასუქონ, ან როდესაც ფურები, მათ შორის ერთნაყოფები, თავისი ბიოტექნოლოგიური თვისებებით უფარგინნი არიან სადღეე ჯოგში შემდგომი გამოყენებისათვის (უფადე გამოხატული დედური თვისებები, განუვითარებლობა, არ პასუხობენ სასურველი ტიპის ნორმებს, ავადმყოფობა და ა.შ.) ამგვარად, ხბოების გამოზრდის ტრადიციული სისტემა ფური-ხბო, წოვების გამოყენებით 6-მ თვის ასაკამდე, უნდა იყოს სახორცე მესაქონლეობის საფუძველი.

ფურების ადრეული ასხლეტა შეიძლება წარმატებით ვიხმაროთ დამატებითი ხბოების მისაღებად ზესარემონტო ხბოების ერთჯერადი გამოყენების დროს. ამ შემთხვევაში ერთნაყოფი ფური, მოგების შემდეგ იყოფება ხბოსთან ერთად, სანამ ხბო 3 თვის ასაკს მიაღწევდეს შემდეგ მას მოაშორებენ დედას და გადაჰყავთ გამოსახრდელად და შემდგომი სუქებისათვის, ხოლო ერთნაყოფი ფურს 45-50 დღის განმავლობაში ასუქებენ და შემდეგ სახორცედ იყენებენ.

2.4. მოზარდულის გამოზრდა და სუქება

დედისაგან ასხლეტის შემდეგ ხბოები 6-მ თვის ასაკში გადაინ სახორცე მესაქონლეობის საწარმოო პროცესის საბოლოო სტადიას, რომელიც შეიძლება ორ პერიოდად გაიყოს: გამოზრდა და სუქება. ეს ტექნოლოგიური ეტაპი უზრუნველყოფს ცხოველების პოტენციური შესაძლებლობების მაქსიმალურ გამოყენებას და მაღალეკონომიკურ ეფექტურობას. ამასთან მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ პროდუქციის ერთეულზე საკვებისა და სახსრების საერთო დანახარჯის უდიდეს ნაწილს შეადგენს ის დანახარჯი, რომელიც იხარჯება ასხლეტამდე ფურისა და ხბოს გამოკვებასა და შენახვაზე, ამიტომ ასხლეტის შემდგომ პერიოდში მიღებული პროდუქციის დანახარჯი მინიმალური უნდა იყოს, ხოლო ნამატის თვითღირებულება დაბალი, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს საბოლოო პროდუქციის დანახარჯებს.

სხვადასხვა ქვეყნებში ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების, საკვები ბაზის, ჯოგის ხარისხის მიხედვით როგორც ცხოველების კვებისა და შენახვის, ასევე მთელი საწარმოო ციკლის მანძილზე იყენებენ სხვადასხვა ტექნოლოგიას. ეს განსახდევრავს ცხოველების საბოლოო მასას, სახორცედ რეალიზაციის ასაკსა და ჯოგის გამოყენების ღირებულებას, როგორც საქონლის ხორცის წარმოების საფუძველს.

ამგამად სახორცე მესაქონლეობაში გამოყენებული მოზარდული გამომზადისა და სუქების ყველა სისტემა შეიძლება გაიყოს 3 სახეობაში: ინტენსიური, ნახევრადინტენსიური და ექსტენსიური.

ინტენსიური ტექნოლოგიის სახეობა ითვალისწინებს მოზარდულის შემზადებას 15-18 თვის ასაკში დასაკლავად, რომელსაც თავის მხრივ ახორციელებენ 2 ვარიანტად.

ტექნოლოგიის 1 ვარიანტის მიხედვით (იგი შეიძლება მივიკუთვნოთ სუპერინტენსიურს) მოზარდული წოგების შემდეგ გადაჰყავთ ინტენსიურ სუქებაზე და მას ამზადებენ 15-16 თვის ასაკში დასაკლავად, ხოლო 430-450 კგ-ზე მეთი ცოცხალი მასის მიღწევისას ახდენენ მის სახორცედ რეაღიზაციას. ამ მიზნით იყენებენ ადრე გაზაფხულზე მოგებული მოხერების საუკეთესო ნაწილს, რომლებიც ასხლტის ასაკისათვის აღწევენ 200 კგ-ზე მეთ წონას, მოზარდულის გამოსაკვებად ხმარობენ მაღალენერგეტიკულ რაციონებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ ანაბარზო-მიერ და საკმაოდ მაღალ, ცხოველის პოტენციურ შესაძლებლობებთან მიახლოებულ ნაშატს. ხბოებს პატარა ჯგუფებად ინახავენ მოედნებზე ან მსუბუქი კონსტრუქციის საძირებში ძირითადად იყენებენ ნაჯერ ცხოველებს, რომლებიც მიღებულია სახორცე ჯიშების შეჯვარებით, აგრეთვე იმ ნაჯერას, რომლებიც იღებენ მეხორცული და მერძული, აგრეთვე კომბინირებული შეჯვარების შედეგად. სუპერინტენსიური ტექნოლოგია უფრო ეფექტურია დაუყოღარი მოხერების გამოსაზრდელად.

ინტენსიური ტექნოლოგიის 11 ვარიანტი ითვალისწინებს საზამთრო და საზაფხულო გამომზადის ორგანიზაციას მოზარდულის 180-200 კგ ცოცხალი მასით ასხლტის შემდეგ, უხეში და წინიანი საკვების შეთანხმებით ნახშირწყლებიან-მინერალურ საკვებთან, აგრეთვე ზაფხულში მაღალპროდუქტიულ საძოვრებზე გადევნით ხბოების 315-350 კგ ცოცხალი მასის მიღებას, რის შემდეგაც გათვალისწინებულია მაღალენერგეტიკულ რაციონებზე მოკლევადიანი ინტენსიური დასკვნითი კვება. ამ ტექნოლოგიის წყალობით მოზარდული 17-18 თვის ასაკში აღწევს 450-500 კგ მთელ საწარმოო ციკლის განმავლობაში კონცენტრირებული საკვებით გამოყვების მოსულობა მნიშვნელოვნად კლებულობს. მოცემული ტექნოლოგია უფრო მეტად გავრცელებულია აშშ-ში, კანადაში, დიდ ბრიტანეთში, ბოლო წლებში - საფრანგეთში ირლანდიასა და ზოგ სხვა სახელმწიფოებში.

აშშ-ში მიმდინარეობს კვლევა ზემოგანხილული ტექნოლოგიის ვარიანტებთან შეფარებითი შეფასების მისაღებად [86]. ამგვარად, აბერლინის უნივერსიტეტში, ალაბამას შტატი, 2 წლის განმავლობაში

სწავლობდნენ სუქების ორ ტექნოლოგიური ვარიანტის ანგუსი X პერეფორდი და სიმენტალი X პერეფორდის ნაჯვარი მოხერხების ეფექტურობას, რომლებიც იზრდებოდნენ წოვებით და რომელთაც ასხლეტის პერიოდისათვის აქონდათ 260-280 კგ ცოცხალი მასა. 1-ტექნოლოგიური ვარიანტის მიხედვით მოხერხებს ასხლეტისათვის, 152 დღის განმავლობაში ასუქებდნენ მოედანზე, საკვებად იყენებდნენ დაფერდილ სიმინდსა და თივას. 11-ვარიანტით ცხოველებს ასხლეტის შემდეგ 302 დღის განმავლობაში ინახავდნენ საძოვარზე, შემდეგ 82 დღის განმავლობაში ასუქებდნენ მოედანზე, ამასთან საკვები რაციონი შეიცავდა დაფერდილ სიმინდს, ბამბის შროტს და თივას.

1-ტექნოლოგიით გასუქებული მოხერხების საშუალო ცოცხალი მასა 13 აგის ასაკში შეადგენდა ანგუსი X პერეფორდი - 427 კგ სიმენტალი - პერეფორდი - 474 კგ; 11-ტექნოლოგიის მიხედვით სუქების დასასრულისათვის, 21 აგის ასაკის ხზობის საშუალო ცოცხალი მასა ნაჯვარების ანგუსი X პერეფორდი უდრიადა 533 კგ, ხოლო სიმენტალი X პერეფორდის ნაჯვარებისა - 566 კგ.

ნაკლავის ხარისხს აფასებდნენ ეროვნული კლასიფიკაციის მიხედვით (საშუალო კლასის ნაკლავი - 10 ბალი, რეული - 12, ორივე ტექნოლოგიის მიხედვით გასუქებული მოხერხების ნაკლავმა მიაღწია კარგი შეფასება - 10, 6-10, 9 ბალი). რეკომენდებულია სუქების ტექნოლოგიის არჩევა სამეურნეო პირობების მიხედვით, ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ყველაზე მტკაფ ეფექტურია მოკლევადიანი სუქება მოედანზე.

ღიღი მნიშვნელობა ეძლევა გამომწვანებს. მსხვილდება რქიანი პირტყვის მოზარდულის გამომწვანების მიზანი ჩამოაყალიბოს ის ცხოველი, რომელიც ინტენსიური სუქების დროს შეძლებს მოიხმაროს და კარგად გამოიყენოს უხეში, წინიანი და მწვანე საკვები. სუქებისა და შენახვის პირობები ხელს უწყობს და უწყობდნენ ღონისძიებას და შემაჯავებელი ქსოვილის ფორმირებას, სხეულზე ქონის მინიმალური დანადგები კუნთოვანი ქსოვილის მაქსიმალურ ზრდას.

გამომწვანების ბუნებრივ-ეკონომიკურ და კვების პირობებზე დაყრდნობით წარმატებით იყენებენ მოზარდულის შენახვის სისტემას.

პირველი - იმ მეურნეობებში რომელთაც აქვთ ბუნებრივი და გაუმჯობესებული საძოვრების საკმაოდ ფართობი, სადაც ხელსაყრელია მოზარდულის გამომწვანება საძოვრების გამოყენებით, ამ პირობებში ყალიბდება ძლიერი ცხოველები, რომლებიც სუქებისას იძლევიან მაღალ ნაშაბს და მალე აღწევენ სასურველ საკვავ კონდიციას;

მეორე - იმ მეურნეობებში, სადაც საძოვრები არასაკმარისი რაოდენობითაა და ცხოველთა გამომწვანება ხდება მოზარდულის სტაციონარული

შენახვით.

ეფექტურია აგრეთვე საზამთრო სტაციონარული შენახვა, შემდგომში ცხოველთა საზღვრულ საძოვრებზე გადაყვანა.

გამოზრდამ დიდი გავრცელება პოვა აშშ-ს სახორცე ფერმებში, როგორც სახორცე მურწეობებისათვის მისაყიდი მოზარდულის მოზრადების შეთოდმა. გარდა ამისა, ბოლო წლებში აშშ-ს ზოგიერთ შტატში იქმნება ასხლეტის შემდგომ მოზარდულის გამოსაზრდელი სპეციალიზებული საწარმოები [76].

ოკლაჰომას შტატში შექმნილია მოზარდულის გამოზრდის ცენტრი, რომლის მიზანია-მოზარდულის მსხვილი პარტიების გაყიდვა სასუქ კომპლექსებსა და მოფენებზე შათ შესანახად. 1980 წ. ცენტრის მიერ რეალიზებული იქნა 1047 ათ სული საქონელი. მოზარდულს იწახავენ დია ფარებებში, რომლებიც აღჭურვილია ნახევრადაცტომატური თვისსაყვებითა და ავტომატებავით, გრანულირებული საყვების რაციონით. ორი რძეკრატორი ემსახურება დაახლოებით 10 ათას სულ საქონელს. ცენტრის მუშაობის პერიოდში აღნიშნულია გრანულირებული საყვების უპირატესობა. როგორც გამოყველებმა გვიჩვენა მოზარდულის გაყიდვის შემდეგ, სასუქ მოფენებზე პირველ დღეებში ცხოველებს უნდა მიეცა იგივე საყვები, რომლებსაც ისინი იღებდნენ გამოზრდის პერიოდში, რაც საგრძობლად შეამცირებს ხტრესული ფაქტორების გავლენას [69].

საყვებ მარცვლულზე ფასების მომატებამ და მკლე ზოჩუხე მზარდმა მოთხოვნილებამ, სახორცე შესაქონლეობაში გამოიწვია ისეთი ტექნოლოგიის ფართოდ გამოყენება, რომლის დროსაც ხდება საქონლის საძოვრებზე გამოსზრდისა და მათი შემდგომი-დაზგებზე ბაღური სუქების-შედავსება. კოლორადოს შტატის უნივერსიტეტში ჩატარებულმა გამოყველებმა გვიჩვენა, რომ მაღალკონომიკურ მედეგებს იძლევა ცხოველთა საძოვრებზე ისეთი გაუმჯობესებული საძოვრების გამოყენება, რომელზეც მაღალპროდუქტიული ბაღახია, რომლის დახმარებითაც ხდება მოედახზე სუქების ვაფების შემცირება [31].

აშშ-სა და კანადაში ინტენსიური ტექნოლოგიის შექმნამ ამ ქვეყნებს საშუალება მისცა უფრო სრულად გამოყენებინათ მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის პროდუქტიულობის სახორცე პოტენციალი, აემაღლებინათ პროდუქციის ხარისხი, ეფექტურად გამოყვებათ ცხოველები-ამის საფუძველზე შეემცირებინათ სუქების ვაფები და სახორცე სარეაღიზანლო საქონლის ასაკი. ამგავალ მოზარდულის ძირითადი ნაწილი (ხბობის გარეშე) საკლავ კონდიციას 486-490 კგ აღწევს უკვე 16-18 თვის ასაკში. ამის შედეგად ერა სულ საქონელზე ზოჩვის გამო-

საბავლი გაიზარდა 68 კგ-დან 1950 წ 95 კგ-მდე 1984 წ [27].
თან ერთად აშშ-ს ფერმებში შემცირდა შრომითი დანახარჯები (1 კგ
ოცხალი მასის ნამატზე 7,1 კაც/სა-დან 1955-1959 წწ 2,4 კაც/სა-
მდე 1978-1982 წწ (შეიცავს მეტადეულ მესაქონლეობაში საქონლის
ხორცის წარმოებაზე დახარჯულ შრომით დანახარჯებს) [23].

საკმაოდ ეფექტური აღმოჩნდა მოხერების სუქება. მათი საძოვრებზე
წინასწარი გამოზრდით, ეს ცდები ჩატარდა უნგრეთში, საში გენოტიპის
მოხერებზე, საწყისი ოცხალი მასა 255-261 კგ, 184 ღდის განმავლ-
ბაში აძოვებდნენ საძოვარზე. ისინი ღვეში სამუალოდ იყენებდნენ
22 კგ მწვანე მასას, გარდა ამისა, მათ დამატებით აძლევდნენ ღვეში
2,9 კგ თივას, 3,7 კგ სიმინდის სილოსს და 1,6 კგ კონცენტრატებს.
საძოვრული და მოულობითი საცემების ხვედრითი წილი ყუათიანობის
მიხედვით შეადგენდა 77%, კონცენტრატებისა - 23%. სუქების დასკე-
ნით აეროლოში, რომელიც გრძელდებოდა 107 ღვე, მოხერების რაციონი
შეადგებოდა 2 კგ შინდერის თივის, 15 - სიმინდის სილოსის და 5 კგ
კონცენტრატებისაგან.

ამ სისტემის მიხედვით ნაჯვარი ჯიშების მოხერების მასა-ღმუხი-
ნი X უნგრული ჭრელი, სუქების დასასრულში 1,5 წლის ასაკში აღწევდა
537 კგ, გამოზრდისა და სუქების პერიოდში (231 ღვე) სამუალო ღვე-
დამური ნამატი შეადგენდა 950 გრ, უნგრული ჭრელი ჯიშის მოხერები-
სა შეაბამისად - 492 კგ და 813 გრ, ხოლო ნაჯვარი მოხერებისა
პოპულაციისთვის X უნგრული ჭრელი - 481 კგ და 760 გრ.

ცდების საფუძველზე გამოვლიდა დასკენა, რომ სუქების ტექნოლოგია,
საძოვრების წინასწარი გამოყენებით, ეფექტურია, რადგან საშუალებას
იძლევა ნაწილობრივ დაიზაროს კონცენტრატული საცემები, სავალდებულოა
მისი პრაქტიკაში დანერგვა [70].

ცდებში, რომელიც ჩატარდა კანადაში, პერეფორული და ნაჯვარი ცხო-
ველების ერთი წლის მოხერებს საწყისი მასით 268 კგ აძოვებდნენ
მარცვლოვან-პარკოსანი ზაღახის შემცველ საძოვარზე. საძოვრული
შენახვის 168 ღდის განმავლობაში საშუალო ღვედამური ნამატი შეად-
გენდა 667 გრ. საძოვრული მარცვლოვანის ნარევის დამატებით საცემს,
სის რაციონებს, აგრეთვე მარცვლოვანის ნარევის დამატებით საცემს,
შემავსებელს 5%-იანი ბარამბითი ღვეში ერთ სულ საქონელზე 0,9-
2,3 კგ რაოდენობით. სუქებაზე დაყენებული საქონლის ღვედამური ნა-
მატი შეადგენდა 810 კგ [53].

საძოვრული შენახვა, როგორც მოზარდების სუქების წინა ეტაპი,
ფართოდ გამოიყენება ღივ ბრეტანეში, საფრანგეთში და სხვ.

საფრანგეთში 70-იანი წლების შუა პერიოდში დაიწყო შესამჩნევად გადასვლა საქონლის ხორცის წარმოების ინტენსიურ ტექნოლოგიაზე. ამგვარად, თუ ადრე შეროდებური ჯიშის ნასუქი კასტრატები - მოხერების შემეტესობას რეალიზაციას უკეთებდნენ 3-3,5 წლის ასაკში, ამგვარად ცხოველების დიდი რაოდენობის რეალიზება ხდება 2 წლის ასაკში. ჯოჯის სტრუქტურაში საქონლის ხორცის საწარმოებლად კასტრატების წილი 1970 წ შემცირდა 35%-დან 20%-მდე, ხოლო 1980 წ ამასთან მათგან მიღებული ხორცის ხვედრითი წილი მატულობს. 1980 წლიდან დასაკლავად იგზავნება 700 ათასი არაკასტრირებული მოხერები (1970 წ - 320 ათასი სული). უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში დასაკლავი ჯოჯის ასაკის ზრდასთან ერთად 45 კგ-ით გაიზარდა ნაკლავის მასაც. ქვეყნის საქონლის ხორცის წარმოების 42% მოდის სპეციალიზებულ სახორცე ჯიშებზე [37].

ფართო გავრცელება მოიპოვა ტექნოლოგიამ, რომელიც ითვალისწინებს ხბოების ასხლეტას მ თვის ასაკში, ზამთარში მოხერების გამოზრდა ხდება უხეშ საკვებზე და სილოსზე კონცენტრატების დამატებით, ზაფხულში ნასუქობა და დასკვნითი ბაგური სუქება. ამგვარი ტექნოლოგიის ეფექტურობას, გვიჩვენებს ცდა, რომელიც ჩაატარეს ინდერის დეპარტამენტის მეცხოველეობის სპეციალისტებმა. შეროდებური ჯიშის მოხერები დედეტს ჩამოაშორეს 295 ღვის ასაკში, მათი ცოცხალი მასა საშუალოდ შეადგენდა 256 კგ.

გამოზრდა და სუქება გრძელდებოდა 504 დღე და შეიცავდა 3 ფაზას:

- 1 - ბაგური დაუბმელი შენახვა ხანგრძლივობით 147 დღე რაციონებზე, რომლებიც შედგება თივის (მოთხოვნილებისამებრ) და კონცენტრატებისაგან (2 კგ-მდე), საშუალო დღედიური ნაშატი - 660 გრ;
- 11 - საძოვრული შენახვა ბაყებში 10 სულზე, ძოვების ხანგრძლივობა 197 დღე, საშუალო დღედიური ნაშატი - 721 გრ;
- 111 - დასკვნითი ბაგური დაბმული სუქება ხანგრძლივობით 160 დღე, რაციონი - სიმინდის სილოსი, თივა და კონცენტრატები (7 კგ-მდე), საერთო დღედიური ნაშატი - 1212 გრ.

სუქების დასასრულს მოხერების საშუალო ცოცხალი მასა უდრიდა 689 კგ, 25,3 თვის ასაკში, მათ შორის გამოზრდისა და სუქების 504 დღეზე მიღებულია 433 კგ. ცოცხალი მასის პროდუქტია სიცოცხლის დღეზე საშუალოდ შეადგენდა 932 გრ, მათ შორის საშუალო დღედიური ნაშატი გამოზრდისა და სუქების პერიოდში უდრიდა 859 გრ. შარბლეს ჯიშის თითოეულ მოხერზე მიღებულია მოგება 1593 ფრანკის ოდენობით [37].

სულალომის კონცენტრატის ზრდით საქონლის ხორცის წარმოების ემპეტრობის გაზრდის ძირითადი ფაქტორებია: კვების დირექციების შემცირება, საწარმოო პროცესების შექანიზაციის ღონის ამაღლებით პროშითი დანახარჯების შემცირება, ზოგადსამეურნეო ხარჯების შემცირება [49, 94].

მოვლების მშენებლობა საშუალებას გვაძლევს გავაფართოვოთ მასშტაბები და მოვაწესრიგოთ სუქების ტექნოლოგია, შექანიზებული შრომა და უზრუნველყოთ მისი მაღალი მწარმოებლობა.

როგორც სხვადასხვა ქვეყნის მრავალი სასუქი მოედნების მუშაობის ანალიზი გვიჩვენებს, მიუხედავად მათზე მოხარდულის სუქების საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლებისა, შემოღვრმა-ზამთრის პერიოდში, განსაკუთრებით წვიამიან და ქარიან დღეებში, კლებულობს ნამატი, მნიშვნელოვნად იზრდება კვების დანახარჯი, გვიანდება ხორციში ცხიმის დაგროვების პროცესი, რის ხარჯზეც მცირდება ტანხორცის საკვადი განისაგალი. წლის აბილ დღეებში კი გაცილებით მაღალ ნამატს იღებენ და მატების ერთეულზე საკვების დანახარჯიც მნიშვნელოვნად მცირდება. ზამთრის პერიოდში ხდება კომპენსაციური ზრდა და იზრდება საკვების გამოყენების ემპეტრობაც, რაც გარკვეული ხარისხით ანიველირებს ზამთრის პერიოდში ზრდის შეკავებისა და საკვების გადანახარჯებს, თუმცა სრულ კომპენსაციას ხშირად ვერ უზრუნველყოფს.

როგორც ცნობილია, სასუქი მოედნები მოსულობითი - გემრიერი გააფრთხილებებისა და ცხოველების შენახვის სისტემების მიხედვით იყოფა ში ტიპად: დია, ნახევრად დია (ფარდულებით), ფართოდ ბლოკირებული მსუბუქ სათავსებთან. მოედნების გამოყენების გამოსდილება გვიჩვენებს, რომ პირდაპირი მალე ეგუება დაბად ტემპერატურას, მაგრამ ცუდად იტანენ ყოველქარიან ამინდს. ძლიერი ქარებისაგან დასაცავად კარგად გამოიყენება მსუბუქი ფარდულები, მაღალი დოზები. პირდაპირის დასახვევებლად აწყობენ ნაკეცისა და მიწის ყორღანებს და ზეინულებს, ატრეფე ფარდულებს ათვის დრმა საფენით, მაგარი გრუნტით ან ფირტრით გაწყობილ ბოქსებს. მაგარი საფარის წყალბით საკვებ და სასმელ განყოფილებაში კარგი პირობები იქმნება საკვების საჭმელად და დასაწყურებლად.

ტენასის შტატში (აშშ) გააანალიზეს 25 სასუქი მოედნების 1975-1980 წწ მონაცემები, დადგენილი იქნა, რომ სასუქი მოედნების ფართობი გავლენას არ ახდენს საქონლის ხორცის წარმოებაზე. ჯოგის ნამატი სუქებაზე ამართლიდან სექტემბრამდე საკმაოდ ადემატებოდა ზამთრისა და ადრე გაზაფხულის პერიოდების ნამატს. სუქების ემპეტ-

ტურობაზე მოქმედებდა ისეთი ფაქტორების გავლენა რიგორცაა სეზონი X წელი და პირუტყვის სქესი X წელი. მოზვერი - კასტრატების სუქების ხანგრძლივობა საშუალოდ შეადგენდა 145 დღეს, დეკეულებისა - 154 დღეს. 1 კგ ნამატზე მოზვერ-კასტრატებზე იხარჯებოდა ზამთრობით 7,6 კგ, გაზაფხულზე - 7,4, ზაფხულსა და შემოდგომაზე - 6,9, დეკეულების შესაბამისად 7,9, 8,1, 7,1 და 7,2 კგ მშრალი ნივთიერება. ამგვარად, მოზარდულის სასუქ პროდუქტიულობაზე წლის სეზონი დიდ გავლენას ახდენს [95].

აიოვას შტატის 50 სასუქი მოედნის მუშაობის ანალიზმა 6 წლის განმავლობაში (1978-1983) გვიჩვენა, რომ მსხვილ (3000 სული) მოედნებზე 1 ც ნამატის საწარმოო დანახარჯი მცირეა, ხოლო შემოსავალი მეტი, ვიდრე უფრო პატარა მოედნებზე (300 სულამდე და 300-დან 900 სულამდე). მოედნები სულაობით 3000 და უფრო მეტი რეალიზაციას უკეთებენ ისეთ ცხოველებს, რომელთაც დიდი ცოცხალი მასა აქვთ 511,5 კგ-ის საპირისპიროდ, ცხოველები, რომლებიც მოხსნეს სუქებიდან პატარა მოედნებზე (300 სულამდე). შესაბამისად საკვების დანახარჯი 1 ც ნამატზე შეადგენდა 8,12 და 8,69 ც მშრალ ნივთიერებას.

მსხვილ მოედნებზე ასუქებენ ძირითადად 1 წლის მოზვერებს (83% გასასუქებელი სულაობის) და არ უშვებენ ერთ ბაყში სხვადასხვა ასაკისა და წონის ცხოველების შერევას [22, 80].

ჩრდილოეთ ირლანდიაში ექსპლუატაციაშია 12 მცირე სიძლიერის ღია, უსახურავო მოედნები ბოქსებით და დრეჩოებიანი იატაკით, რომელიც განკუთვნილია მეზორუსული საქონლის შესანახად ზამთრის პერიოდში. ისინი 40%-ით იაფია, ვიდრე დახურული სათავსები. ვ.ბრასის ფერმაში ამგვარ მოედანს (ნაგებობას) ხმარობენ 7 წლის განმავლობაში. მოედანი გაანგარიშებულია 50 სული საქონლის შესანახად, შემოღობილია ბეტონის ფილებით, სიმაღლით 1,5 მ, დრეჩოებიანი იატაკი, ბოქსები და ცენტრალური საკვები გასასვლელი. იატაკის ქვეშ მოწყობილია ნაკლის შესანახი, რომელიც იწმინდება ყოველ 2,5 თვეში. სუქების ბოლო სტადიაზე 141 დღის განმავლობაში ცხოველების რაციონი შედგება სილოსისა (33 კგ 1 სულზე) და კონცენტრატებისაგან (2,36 კგ). საშუალო დედაამური ნამატი შეადგენს 870 გრ [100].

სსრ კავშირში საქონლის სასუქ მოედნებს ფართოდ იყენებენ ყაზახეთში, ციმბირის რიგ ოლქებში, ორენბურგის ოლქში, ჩრდილოეთ კავკასიაში და სხვა რეგიონებში [1, 67].

ღია სასუქი მოედნების გამოყენების გამოყენებამ და მრავალწლიანმა გამოცდებებმა გვიჩვენა, რომ მათი საშენებლო და მოყვლა-

ბით გვეგმიური ვალაწყვეტა, აგრეთვე გაბარტული ზომები უნდა ეფუძნებოდეს არა ტემპერატურის ფაქტორებს, არამედ ნალექების რაოდენობის მათი თვეებისა და წილიწადის სეზონების მიხედვით განაწილების ხასიათს, ინსოლაციის დონეს, შეფარდებით ტენიანობას, საცვების მიწოდების წყაროს, საცვების დამზადების სტრუქტურასა და სხვა.

ყველა ამ მონაცემების გათვალისწინებით უნდა ხდებოდეს გამოზრდისა და სუქების (მათ შორის გამოყვების დონე და ტიპები) ტექნოლოგიის შემუშავება. აგრეთვე შენახვის სისტემის, I სულ საქონელზე ფართობის გაანგარიშების, ცვების ფონტის, ჯგუფების ზომის, ასაკის, გამოზრდისა და სუქებაზე დაყენების მასის, ნამატისა და საქონლის სუქების შემდეგ რეალიზაციისას მისი საბოლოო მასა.

მოელენებზე საქონლის შენახვის ერთ-ერთი პრობლემა განსაკუთრებით სამხრეთ რაიონებში არის მტერის ღეგეღაცია. ამ მიზნით მიზანშეწონილია რეგულარულად წყლით მოირწყას ის მოედანი, სადაც მოთავსებულია საქონელი, კალიფორნიის შტატში (აშშ) ჩატარებული გამოკვლევების შედეგად მოელენების მოწყვეტის შედეგად შავში მტერის შემცველობა 18-ჯერ მცირდებოდა, რაც მნიშვნელოვნად (25-40%) ამცირებდა აერობული ბაქტერიების აქტიურობას [48].

მოზრდილი გამოწუნებული საქონლის სუქება, როგორც მოზარდულის გამოზრდისა და სუქების ძირითადი მეთოდი, დღემდე გამოიყენება სამხრეთ ამერიკაში, აენტრალიასა და ახალ ზელანდიაში, საძოვრები გამოიყენება მთელი წლის განმავლობაში, საქონლის სუქების შემდეგ რეალიზაციას უკეთებენ 2-3 და მტეი წლის ასაკში. ხორცის წარმოების ამგვარი ორგანიზაცია და ტექნოლოგია ეყრდნობა იმას, რომ ჩვეულებრივ საძოვრულ პირობებში ახალგაზრდა ცხოველები კარგად იზრდებიან; მაგრამ ცუდად სუქდებიან და მხოლოდ 2-3 წლის ასაკში, როდესაც ზრდა თითქოს სრულდება, აღწევენ სასურველ საკვავ კონდიციას. ამგვარი ტექნოლოგიის დროს საქონლის საკვავად იყენებენ შონგერ-კასტრატებს, ღეგეღაცებს და გამოწუნებულ ფურებს. მოზარდულის ასხელების შემდეგ ზამთრის 2 სეზონის განმავლობაში გამოზრდიან ბუნებრივსა და გაუმჯობესებულ საძოვრებზე, მხოლოდ რიგ რაიონებში, სადაც არ არის ზამთრის საძოვრები, მათ 2 საზაფხულუ სუქების განმავლობაში ინახავენ მოელენებზე, სტაციონარულ პირობებში. ცხოველები, რომლებმაც მიადწიეს სასურველ საკვავ კონდიციას, გადაჰყავთ მოკვლედიან ბავურ სუქებაზე, რადიონით თივა, სილსი და კონცენტრირებული საცვები [45].

ექსტენსიური ტექნოლოგიის შემდეგად ბრაზილიაში, მექსიკაში, კოლუმბიაში, ეგენსუელაში, პერუში, ეკვადორზე და ურუგვაიაში 1984 წ

ცხრილი 13. დასაცავად გამზადებული მოზარდების
გამოზრდისა და სუქების სხვადასხვა ტექნოლოგიის
შედეგები [58]

მოხერხება-კანტრატების კვებისა და შენახვის სისტემა	ყოველი მასა დაკვლის წინ, კგ	საერთო ნამატი გამოზრ- დისა და სუქების კერძოდ- ში, კგ	ნაკლავის წონა, კგ	ტანხორ- ცის საკ- ლავი გამოსა- ვადი, კგ
საკონტროლო ჯგუფი (8-11 თვი)				
გამოზრდა დედებთან და ასხლეტის შემდეგ დაკ- ვლა	250,0	-	152,3	60,8
ერთი წლის ასაკში				
ასხლეტის შემდეგ 125 დღის განმავლობაში სუქება მშრალ საკვებზე	376,0	130,5	234,5	621,4
ასხლეტის შემდეგ 225 დღის განმავლობაში სუ- ქება მშრალ საკვებზე	479,5	232,3	308,6	64,4
ასხლეტის შემდეგ 210 დღის განმავლობაში სუ- ქება სილოსზე და ბოლო ში ღვე მარცველებზე	465,9	205,5	271,4	58,2
ერთი წელზე უფროსი ასაკი				
საძოვარზე	331,4	113,2	187,3	56,5
საძოვარზე მარცველოვანი საკვების დამატებით	378,6	139,1	222,3	58,7
სუქება საბოლოო 130- დღიანი გამოსუქებით მშრალ საკვებზე	490,0	268,6	315,5	64,4
2 წლამდე უფროსი ასაკი				
საძოვარზე	522,3	261,4	317,7	60,8
საძოვარზე მარცველოვანი საკვების დამატებით	545,0	287,7	335,5	61,6
სუქება საბოლოო 48- დღიანი გამოსუქებით მშრალ საკვებზე	611,4	359,5	385,9	63,1

დაკლული საქონლის რაოდენობა შეადგენდა საერთო მოცულობის 18%-მდე ამ საქონლის დაკვლის შედეგად მიღებული ნაკლავის საშუალო მასა შეადგენდა 151-დან 215 კგ-მდე [92]. მოყვანილი ცნობები საშუალებას გვაძლევს ვიგულისხმოთ, რომ საქონლის ძირითადი კონტიგენტი დასაკლავად იგზავნება 2, 5-3 და მეტი ასაკის. ამის შედეგად ამ ქვეყნებში ერა სულ საქონელზე წარმოება საკმაოდ დაბალია 17-39 კგ.

ტეხასის საცდელ სადგურში (აშშ) მრავალი წლის განმავლობაში მიმდინარეობდა ცდები გერტრუდის ჯიშის მოზვერი - კასტრატების გამოზრდისა და სუქების სხვადასხვა ტექნოლოგიის ეფექტურობის შესასწავლად, ცხრილი 13.

მიღებული მონაცემები გვიჩვენებენ, მოზარდულის ასხვეტის შემდეგ მათი მოედნებზე ინტენსიური სტაციონარული სუქება 125-225 დღის განმავლობაში ხმელი საცეებით და მაღალი ხვედრიანი წილის კონცენტრატებით, საშუალებას გვაძლევს მოზვერი-კასტრატების ცოცხალი მასა შეიყვანათ 376-480 კგ-მდე და მივიღოთ მსხვილი ტანხორცი 60, 8-62, 4% საკლავი გამოსავალით. ამგვარივე მოზარდულის სუქება სიღისზე და მოკლე ვადის კონცენტრატების მიცემაში ამცირებს ტანხორცის საკლავ გამოსავალს მისი ნაკლებუბიმიანობის გამო.

ცდის შედეგები გვიჩვენებს, რომ 1 წლის ასაკზე უფროსი მოზარდული მხოლოდ საძოვარზე სუქებისას ვერ აღწევს მაღალ საკლავ კონდიციას (საკლავი გამოსავალი - 56, 5%), ეს მაშინ, როდესაც 2 წელზე უფროსი კასტრატები სუქებისას იძლევიან ცოცხალი მასის დიდ ნაშატს და აღწევენ მაღალ საკლავ კონდიციებს (60, 8%).

ყველა ასაკობრივი ჯგუფის ახალგაზრდა ცხოველების სუქების შედეგად დასკვნით სუქებასთან უზრუნველყოფს საბოლოო ცოცხალი მასის მნიშვნელოვანი ზრდის და კარგ საკლავ კონდიციას. თუმცა, 1 ან 2 წელზე უფრო დიდი მოზვერი-კასტრატების ნაკლავი, რომლებიც საძოვრული შენახვის შემდეგ იმყოფებოდნენ დასკვნით სუქებაზე მშრალი საცემების (უმეტესად კონცენტრატები) რაციონით, შეიცავდნენ დიდი რაოდენობის ცხიმს, ეს იმ დროს, როდესაც ამგვარივე მოზარდულის ნაკლავის სუქების შემდეგ ჰქონდათ ნაკლავი რაოდენობის ცხიმში, თუმცა საკმაოდ უხეზოტრიანები იყვნენ.

მეზორტული მესაქონლეობის ინტენსიფიკაციის პროცესი სუქების მასშტაბების გაფართოების საფუძველზე, ცხოველთა კვებისა და შენახვის უფრო სრულყოფილი ტექნოლოგიის გამოყენებით, მისი შედარებით სამაშულო საფეხურის ჯიშის სახორცე საქონლის გამოყენებასთან, მისი სახორცე დავისებურებების გათვალისწინება შემდგომში სულ უფრო ფართო გავრცელებას უზღვევს.

3. სახორცე მესაქონლეობის ზოგიერთი
თანცენტრული სხვადასხვა ქვეყნებში

განვითარებული სახორცე მესაქონლეობის ქვეყნები დარგის გამოყოფის დონის მიხედვით შეიძლება გაიყოს შემდეგ ჯგუფებად:

I ჯგუფი - ქვეყნები, სადაც სახორცე მესაქონლეობა გვეყვინება მესაქონლეობის მაღალინტენსიურ დარგად და წარმოადგენს საქონლის ხორცის წარმოების ძირითად წყაროს. ამ ქვეყნებს მიეკუთვნება აშშ და კანადა;

II ჯგუფი - საშუალო ინტენსიური წარმოების ქვეყნები, სადაც სახორცე მესაქონლეობა აგრეთვე წარმოადგენს საქონლის ხორცის წარმოების მთავარ წყაროს. ამ ჯგუფს ეკუთვნის ავსტრალია, ახალი ზელანდია და არგენტინა;

III ჯგუფი - ქვეყნები, სადაც სახორცე მესაქონლეობას კვლავ ეწევიან ექსტენსიური ტექნოლოგიით, მაგრამ საერთო წარმოებაში საქონლის ხორცის ხვედრითი წილი შეადგენს 40-87%. ამ ჯგუფს მიეკუთვნება: სამხრეთ ამერიკა, მექსიკა, ბრაზილია და სხვ.

დამოუკიდებელ და საკმაოდ განვითარებულ ჯგუფს განვითარებული სახორცე მესაქონლეობით წარმოადგენს 4 ევროპული ქვეყანა: დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, იტალია, ირლანდია. ამ ქვეყნებში სახორცე მესაქონლეობა ეთავსება მაღალინტენსიურ სარძევე მესაქონლეობას. ქვეყნის საქონლის საერთო სულაღობაში სახორცე ფურების ხვედრითი წილი მერყეობს 19,7-დან 28,3%-მდე. გარდა ამისა, ჩამოთვლილი ქვეყნები თანამედროვე სახორცე ჯიშების ძირითადი მომწოდებელია. საფრანგეთისა და იტალიის სახორცე ჯიშებში საკმაოდ ფართო გავრცელება მოიპოვა სახორცე მესაქონლეობაში და წარმატებით გამოიყენა სარძევე ჯიშებთან საწარმოო შეჯვარებისათვის.

ბოლო წლებში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ ზემოთ ევროპის ბევრ ქვეყანაში, სადაც სახორცე მესაქონლეობა ადრე ფაქტობრივად არ არსებობდა, ეს დარგი თანდათან იწყებს გარკვეული როლის შესრულებას. ეკონომიკური უსაიერადადამხმარე საბჭოს წევრის ქვეყნებში 1984 წ. დასაწყისისათვის ითვლიდნენ სამეციალურხედილი სახორცე ჯიშის 58-98 სულ მაწივარ ფურს [88].

მეციაში შექმნილია შაროდეს და მერეფორდული ჯიშის საქონლის სანამენე ჯოგები. ამ ჯიშის მწარმოებლებს იყენებენ მერძეულ ფურებთან შესაჯვარებლად. 650 ჯოგში ითვლიდნენ ამ ჯიშის 1270 კუროს. სახორცე საქონლის შენახვა საძივრულია [65], მერძეული ფურების რაოდენობა თანდათანობით მცირდება 1970 წ. 705 ათასი სულიდან -

1985 წ. 652 ათას სულამდე. ბევრ მეურნეობაში იქმნება სახორცე, კარსა და ხორციანი პროდუქტების გამოყვანება სისტემითა ფერი - ხბო. 1980-1985 წწ. სახორცე ფერების საშუალო წლიური რაოდენობა შეადგენდა 56-71 ათას სულს (თირითადად ხალასჯიშისანი და ნაჯვარი ცხოველები).

უნგრეთში წარმატებითა ვითარდება სახორცე მესაქონლეობა. შექმნილია და გამოიყვანება სახორცე ჯიშის საქონლის საცაშენე ჯოგები, სახორცე ჯიშის ფერების რაოდენობა ადგილებზეა ათას სულს. ბულგარეთში იწყებენ სახორცე მესაქონლეობის განვითარებას.

3.1. სახორცე მესაქონლეობა ამერიკის შეერთებულ შტატებში

ამშ-ს სახორცე კომპლექსი - ქვეყნის მსხვილი ასე - წარმოადგენს დატვირთვა ეროვნულ რაოდენობას, რომლებიც ახორციელებენ ხორცისა და სახორცე პროდუქციის წარმოების, გადამამუშავებას და რეალიზაციას. 1985 წ. ქვეყნებში აწარმოეს 26,0 მლნ ტ ხორცი (ნაკლავის სუფთა მასა ცხიმისა და სუბპარაფტების გარეშე). საქონლის ხორცის ხვედრითი წილი ქვეყანაში 1985 წ. წარმოებული ხორცის საერთო რაოდენობის 41,4% შეადგენდა, ხილი მისი წილი წითელი ხორცის წარმოებაში 61,6%-ს უდრიდა.

სახორცე მესაქონლეობის განვითარების პროცესი, როგორც საქონლის ხორცის წარმოების განმსაზღვრელი ფაქტორი მიმდინარეობდა თანდათან, ამჟამად ღრის იზრდება დატვირთვის ინტენსიფიკაციის ღონე სხვადასხვა საორგანიზაციო კომპლექსების განხორციელების დახმარებით. ეს კომპლექსებია: საქონლის კვების და შენახვის დატვირთვის მეცნიერების მიღწევებზე დაფუძნებული ტექნიკური და ეკონომიკური ღონისძიებები, საწარმე საქონისა და სელექციის სრულყოფა, წარმოების სფეროში ახალი სახორცე ჯიშის ცხოველების ჩაბრუნება, შრომის ორგანიზაციის მეთოდების სრულყოფა.

ამერიკული სახორცე მესაქონლეობის განვითარების კრიტიკული შეფასება დიდად საინტერესოა და ამ დატვირთვის განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრისას შეიძლება სასარგებლო იქნეს როგორც სსრ კავშირის ისე სხვა ქვეყნებისათვისაც.

45 წლის განმავლობაში ამშ-ში მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სულადობის რაოდენობის დინამიკის ანალიზი, მერყეულ და მესხორცულ საკომპლექსო შორის შეფარდება, საქონლის ხორცის წარმოების მოცულობის ცვლა იმაზე მეტყველებს, რომ საქონლის გამოყვანების ღონის ამოღებაზე და ხორცის წარმოების ზრდაზე გადასწავლელი მნიშვნელობა უკონდა მასშტაბების გადიდებას და საწარმოო საფუძველზე მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სუქების ინტენსიური ტექნოლოგიის დახვეწას, ცხრილი 14.

ცხრილი 14. მსხვილდება ჩქარობის მაჩვენებელი სუბიექტის დონეზე და საქონლის ხორცის წარმოება 1960-ში [3, 13, 14, 12]

წ. ა. ბ.	მსხვილდება ჩქარობის მაჩვენებელი სუბიექტის დონეზე	შავ მარცხის მწიბვი, მტნ სუბი.			საქონლის ხორცის წარმოება			საბოლოო სუბიექტის სუბიექტის მარცხის მაჩვენებელი			დაკლებული საქონლის ხორცის პროდუქტების მარცხის მაჩვენებელი			1 სუბიექტის წარმოება
		წ.	შავ მარცხის		მტნ	ხორცის საბოლოო წარმოება	დაკლებული საქონლის მარცხის მაჩვენებელი	მტნ, სუბი.	დაკლებული საქონლის მარცხის მაჩვენებელი	საბოლოო სუბიექტის მარცხის მაჩვენებელი	დაკლებული საქონლის მარცხის მაჩვენებელი	საბოლოო სუბიექტის მარცხის მაჩვენებელი		
			მტნ	მარცხი									მარცხი	
1940	68,3	35,6	24,7	10,7	4,0	34,2	24,1	8,2	21,6	405	213	52,5	58,5	
1950	78,0	40,6	23,7	14,7	5,3	37,6	29,1	7,4	25,4	490	232	54,2	68,0	
1960	96,2	45,8	19,5	26,3	7,2	45,8	34,6	13,2	38,2	453	287	56,7	78,0	
1965	109,0	48,8	15,4	33,4	9,8	47,8	39,7	18,7	47,1	467	263	57,0	90,0	
1970	112,4	48,8	12,1	36,7	10,1	47,6	39,5	25,6	64,8	469	276	59,2	90,0	
1980	111,2	47,9	10,8	37,1	10,0	41,7	36,8	29,6	72,3	465	272	58,5	90,0	
1985	109,7	46,2	10,8	35,4	10,7	41,9	40,0	26,1	65,3	-	275	-	100	

1978 წ.

მონაცემები გეოგრაფიკულ, რომ აშშ-ში, 50-იანი წლებიდან დაწყებული ფერების სულაღობისა და საერთო მთელი სულაღობის დაზარდა ხდებოდა სახორცე მესაქონლეობის განვითარების ხარჯზე. იმავე დროს დაიწყო სარძეო ფერების სულაღობის თანდათანობით შემცირება, ამასთან მატულობდა ფერების მერყეული პროდუქტიულობა და ამის ხარჯზე იზრდებოდა რძის წარმოების მოცულობები.

ერთდროულად ქვეყანაში დაიწყო ხესარემოებო მოზარდულის მსხვილ-მასშტაბური გამოყვება სხვადასხვა სიმძლავრის ფილატუბში. მისი ხვედრითი წილი სუქების შემდეგ იზრდებოდა 25,4%-დან 1950 წ და 64-72% 1980-1985 წწ. ამის შედეგად გაიზარდა მთელი საკლავი საკონლის საშუალო მასა 405-დან 465-468 კგ-მდე, ან 15,4%, ნაკლავის მასა - 213-დან 272-276 კგ-მდე, ან 29,6%. 1975 წ მოხდა საკონლის სულაღობის მნიშვნელოვანი ზრდა (131,8 მღ), მაგრამ შემდეგ მისი სულაღობა შემცირდა რა 1980 წლის შემდეგაც იგი იცვლება უნიშვნელოდ, მაგრამ ცხოველის ინტენსიური გამოყვება საკონლის ხორცის საწარმოებლად იზრდება.

ერთდროულად იტყვის ის ფაქტი, რომ 1940-1970 წწ პერიოდში მსხვილ-ფეხა რქიანი პირუტყვის სულაღობა 64%, ხოლო საკონლის ხორცის წარმოება გაიზარდა 2,5-ჯერ. წარმოების ინტენსივობა 1 სულ საკონელზე აწარმოდა 58,5-დან 90-კგ-მდე, 1970 წ და 100 კგ-ით 1985 წ, ანუ გაიზარდა 70%-ით.

სახორცე მესაქონლეობის ინტენსიფიკაციის პროცესს, ისევე როგორც სარძეო მესაქონლეობისას, უზრუნველყოფდა საკვების წარმოების ზრდის დაწინაურებული ტემპები და მთელი საკვები ბაზის გარდაქმნა, რამაც გამოიწვია საკვების ხარისხის და წარმოების გაზრდა, ამის საფუძველზე საწარმოო პროდუქტის ყველა სტადიაზე ცხოველთა კვების პირობების გაუმჯობესება.

1960-1983 წწ პერიოდში მთელ სახორცე საკონელზე დაზარდული კონცენტრატების რაოდენობა გაიზარდა 17,0 მღ-დან 41,3 მღ ტ-მდე, ანუ 2,4-ჯერ, მათ შორის მთავარი მნიშვნელოვანი საკვები 2,3 მღ-დან 4 მღ ტ-მდე, ანუ 74%; შესაბამისად თივა - 32,1 მღ-დან 101 მღ ტ-მდე, ანუ 3-ჯერ, სილოსი და სხვა უხეში საკვები - 31,5 მღ-დან 59,2 მღ ტ-მდე, ანუ 86% [15]. თივის წარმოებაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა იონჯის თივის ხვედრითი წილი. ამგვარმა ცვლილებებმა საკვების სტრუქტურაში დიდი გავლენა იქონია მთელი ღარგის ინტენსიფიკაციაზე და განსაკუთრებით საკონლის სუქების ინტენსივობაზე.

შესაბამისი საკვების სტრუქტურა სუქებაზე დაყვებულ საკონლისათვის, სადღე სულაღობისა ხზობით და სარემოებო მოზარდულისათვის მნიშვნელოვნად განსხვავდება, ცხრილი 15.

ცხრილი 15. საბოლოო საკონდიციაჟის მიღებული საკვების სტრუქტურა
(შ კუთხოვნობის მიხედვით, სიმინდის საკვებისუფროსობა) [26, 48, 52, 64]

საკვები	1965 წ			1971 წ			1978 წ		
	ყველა საბოლოო შესაქონლებია	მთა შორის		ყველა საბოლოო შესაქონლებია	მთა შორის		ყველა საბოლოო შესაქონლებია	მთა შორის	
		ყოველ სუ- ბიექტზე	საფიქს სუ- ბიექტზე და სხვებზე		ყოველ სუ- ბიექტზე	საფიქს სუ- ბიექტზე და სხვებზე		ყოველ სუ- ბიექტზე	საფიქს სუ- ბიექტზე და სხვებზე
ფრინველბატები	24,0	75,0	7,0	26,6	72,8	6,2	17,0	72,4	4,2
თევზი	12,0	12,0	12,0	14,3	14,2	14,6			
სიღვლი, სენდვიჩი და სხვა უხვები საკვები	5,5	5,0	6,0	5,6	8,1	4,6	83,0	27,6	95,8
საბოლოო	58,5	6,0	75,0	53,3	4,9	72,6			
ს ზ ზ	100	100	100	100	100	100	100	100	100

შესაწყველი საცვების საერთო რაოდენობიდან (ყუათიანობით) სუქ-
ვისას მოხარდულის წილად მოდის დაახლოებით 26-27%, ფურებისა და
ხბოებისათვის, სარემონტო მოხარდულისა და ბუღამწარმოებლობისათვის
71-74%. თუმცა, სუქებაზე საქონლის მიერ გამოყენებული საცვების
სტრუქტურაში კონცენტრატებს უჭირავთ 72-დან 75%-მდე, უხეში და
წვნიანი საცვები 17-22 და საძოვრული სტრუქტურა 5%. სხვა სტრუქტურ-
ა აქვს დანარჩენი ჯგუფის ცხოველების საცვებს: საძოვრულ საცვებს
უჭირავს 71-75%, უხეშსა და წვნიანს 18-20 და კონცენტრატებს 4-8%.
ამასთან ბოლო დროს შეიხიზნება მებოტრული საქონლისათვის კონცენტ-
რატების მიცემის შემცირების ტენდენცია მათი მადლუარისხიანი თი-
კით, სიმინდის სიღისით გამოყვების ხარჯზე. მებოტრული საქონლის
გამოყვებაში, მათ შორის სუქებაზე, რიგი მნიშვნელობა აქვს რაციონში
მადლუარის საცვები ნივთიერებების ჩართვას, განსაკუთრებით
სოიას და სხვა დამატებას, რაც ამადღებს რაციონის ბიოლოგიურ სრულ-
ესოვნებას და საცვების გამოყვების ეფექტურობას.

1970 წ მდე სახორცე საქონელს მისცეს 42,4 მლნ ტ, ანუ 17%-ით
ბაკლები, იმავე დროს უხეში და წვნიანი საცვების ტენდენციისად
117,5 მლნ და 146,2 მლნ ტ, ანუ 28,7 მლნ ტ-ით მეტი (24,4%) [48].

ამჟამი დღი მნიშვნელობა ეხიჭება უხეში და წვნიანი საცვების
ხარისხს. ამგვარად, მთელი ათვის საქონლის 80% შედგება ითიხისა და
სამყურასაგანს. ათვის დროულად იღებენ საპრესი შემადგენლობით, ამო-
ბენ ფრთხილ და ითახევენ ფარულებში. ათვის დაზღვევა ქვეყანაში
1970-1983 წწ გაიზარდა 115,3 მლნ-დან 128,5 მლნ ტ-მდე, სიმინდის
სიღისის 1970 წ-დან 1982 წ 85,4-დან 106,9 მლნ ტ-მდე. სენაგსა
და სიღისს ანახევენ სპეციალიზებულ საცვებში [20]. ყოველივე ამან
შექმობა აუცილებელი წინაპირობა სახორცე შესაქონლეობაში კონცენტრატ-
ტული საცვების ეკონომიისათვის.

ამჟამი კუმულირებული სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე
გამონავარიშებულია, რომ კონცენტრირებული საცვების დანახარჯი სა-
ხორცე შესაქონლეობაში 1 კგ პროდუქტისათვის ახტარიშია 1950 წ ცოცხალ
მასაში შეადგენდა 1,3 კგ, მათ შორის სუქებაზე - 4,3 ფურებისა და
ხბოების შეიხეხვაზე - 0,6 კგ, 1970 წ ეს მონაცემი გაიზარდა 3 კგ-
მდე, მათ შორის სუქებაზე - 7,2-მდე და ხბოებიან ფურებზე - 0,9 კგ-
მდე, 1980 წ საცვების დანახარჯი 1 კგ ხაშატზე მადიანად დარგში
შემცირდა 1,9 კგ-მდე, მათ შორის სუქებაზე - 4,6-მდე და ხბოებიან
ფურებზე - 0,8 კგ-მდე [15].

1980-1984 წწ მადიანად დარგში იგი შეადგენდა 2,2 კგ, სუქებაზე
5,4, ხოლო სადღეო ჯოგში - 0,8 კგ. ბოლო დროს ამჟამი მოხარდულის

გამორჩეულად დიდი რაოდენობით იყენებენ უხეშ, წინიანსა და საძოვრულ საკვებს, ხოლო სუქების ხანგრძლივობა შეამცირეს დროში, მაგრამ აამაღლეს რაციონის ენერგეტიკული ფასეულობა დიდი რაოდენობით კონცენტრატების დამატების ხარჯზე. ამგვარად, 1980 წ. საქონლის ამ ჯგუფს მისცეს 25,5 მლნ ტ კონცენტრატები, 1983 წ. მოხარდულის სუქებაზე 30,8 მლნ ტ [20].

აშშ-ში დიდი ყურადღება ექცევა ბუნებრივი საძოვრების პროდუქტიულობის ამაღლებას და ნათესი საძოვრების შექმნას, აგრეთვე მათი რაციონალური გამოყენების ორგანიზაციას. საძოვრები, როგორც წესი, შემოფლობილია, დაყოფილია ბაკებად, აღჭურვილია საარწყვლებელი სისტემებით, ფართოდ გამოიყენება ბარის ძრავები.

მაელი საძოვრული ტერიტორიიდან ნათესი საძოვრების წილად 35,5 მლნ ჰა მოდის, ანუ გამოყენებული საძოვრების საერთო ფართობის 9,6%. საძოვრის ფართობი, რომელიც მოდის 1 პირობით სულ საქონელზე, იყოფა ქვეყნის ზონების მიხედვით და დამოკიდებულია ბუნებრივ პირობებსა და გაუმჯობესებული საძოვრების უზრუნველყოფით, ცხრილი 16.

საძოვრების პროდუქტიულობას და ბალახის ხარისხს იცავენ მეცნიერულად დასაბუთებული ბალახის ნარევის შემადგენლობის შეჩვენების გზით, ითვალისწინებენ ცალკეული ზონებისა და რაიონების ბუნებრივ-კლიმატურ თავისებურებებს, კულტურულ-ტექნიკური ღონისძიებების ჩატარებას, ბალახების დროულ დათესვას, სასუქების გამოყენებასა და შედეგების დაგვირგაწვას.

აშშ-ში სახორცე პროდუქტიულობის ასამაღლებლად და საქონლის ზოროცის წარმოების გასაზრდელად, ისევე როგორც სხვა ქვეყნებში, დიდ ყურადღებას აქცევენ და ახლაც დიდ ყურადღებას უამობენ სასენლეტეო-სანაშენე მუშაობას, 50-იან წლებში აშშ-ს სახორცე საქონლის უოგი ძირითადად წარმოადგენილი იყო ინგლისური საქონლია - შორტჰორნებით, პერტჰორნებით და აბერდინ-ანგუსებით, სხვა სახორცე ჯიშების ხვედრითი წილი კი უმნიშვნელო იყო. მაგრამ 1952 წლისათვის და შემდგომ 10 წელიწადში მკვეთრად გაიზარდა პერეფორდების სულადობა, განსაკუთრებით ქალიკების, აგრეთვე აბერდინ-ანგუსების, მნიშვნელოვნად შემცირდა შორტჰორნების რაოდენობა (1952-1962 წწ. პერიოდში რეგისტრირებული პერეფორდული ჯიშის საქონლის საერთო რაოდენობა გაიზარდა 7,2 მლნ-დან 11,7 მლნ სულამდე, ანუ 1,6-ჯერ, აბერდინ-ანგუსების სულადობა გაიზარდა 1,3 მლნ-დან 2,7 მლნ-მდე, ანუ 1,2-ჯერ და უფრო მეტად).

შემდეგ სახორცე მესაქონლეობაში უკვე იყენებდნენ აშშ-ში გამოყვანილ ახალ ჯიშებს: სანტა-პეტრუდა, ბიფმასტერი, ბრანგუსი, ხოლო

ცხრილი 16. მეცხოველეობის საძოვრული საცვარტულებითა
უზრუნველყოფა აშშ-ს სხვადასხვა რეგიონებში [25]

რეგიონი	ყველა სახის საძოვრების ფართობი, მლნ ჰა	მთა შორის დათე- სილი		ყველა სახის საძოვრების სულ საკუ- ნელები, ჰა
		მლნ ჰა	ყველა სა- ხის საძო- ვრები, ჰა	
ჩრდილო-აღმოსავლეთი	3,4	1,3	38,2	1,0
ტბისპირა შტატები	5,5	1,9	34,5	0,9
სიმიონდის საარტყელი	15,7	6,1	39,0	1,2
ჩრდილოეთის ვაკეები	35,5	4,9	13,8	2,7
სამხრეთ-აღმოსავლეთი	34,4	3,6	27,9	2,1
სამხრეთ-დასავლეთი	109,6	6,7	6,1	6,8
მთიანი შტატები	108,6	1,8	1,7	13,0
წყნარი ოკეანის შტატები	34,0	1,2	3,5	7,1
აშშ მთლიანად	346,7	33,5	3,6	4,2

15 წლის განმავლობაში ფართოდ გავრცელდა საფრანგეთში გამოყვანილი ჯიშები - შარღებური, ლიმუზინური, ღია ფერის აქვიტანიური, ხოლო იტალიაში - კიანური. სახორცე მიმართულებით წარმატებით იყენებდნენ ევროპაში ცნობილ სიმენტალურ ჯიშს. ამ ჯიშის ცხოველები გამოიჩინებენ განსაკუთრებული ინტენსიური ზრდი და 500-600 კგ და მეტი ცოცხალი მასის მიღწევისას ცხიმის ზომიერი დაგროვებით.

70-იანი წლების დასასრულში და განსაკუთრებით 80-იანი წლების დასაწყისში სახორცე საქონლის ინტენსიფიკაციის პროცესი აშშ-ში მნიშვნელოვნად განპირობებულია სახორცე საქონლის სანამწენე შემადგენლობაში სტრუქტურული ცვლილებებით, ატრეფეე სასუქი ნაჯვარი ცხოველების ზიფებისა და ახალი, მაღალპროდუქტიული სახორცე ჯიშებისა და ტიპების გამოსაყვანად შექვარებისა და პიბრდიფიკაციის ფართო გამოყენებით.

1970 წ ანსებითადა თითქმის გამოყენებული იყო ბრიტანული სახორცე ჯიშების (კერგუორდული შორტჰორნი და აბერდიწულ-ანგუსური), სახორცე პროდუქტიულობის გენეტიკური პოტენციალი, რამდენადაც წამყვანი აფკილი ევტირათ სახორცე შესაქონლეობაში. სუქების მიღებული ტექნოლოგიებისა და სისტემების საშუალებით ცხოველდა პროდუქტიულობამ მიაღწია თავის "პლატოს", საჭირო იყო ახალი იმპულსი გამოყენების

ინტენსიურობის გასაზრდელად და ცხოველების პროდუქტიულობის ახალ უფრო მაღალ საფეხურზე ასამაღლებლად.

ეს ამოცანა, როგორც ამას ანალიზი გვიჩვენებს მნიშვნელოვანწილად გადაჭრეს, წარმოების სფეროში ახალი, მაღალპროდუქტიული ჯიშების ჩართვით, რომლებიც ხასიათდებიან ძვირფასი თვისებებით (ზრდის მაღალი ინტენსიურობა და მერძეულობა, ხორცი ცხიმის ხაკლები რაოდენობით დაჯგოვება და სხვა), სელექციისა და სანაშენე საქმის უფრო სრულყოფილი და ეფექტური მეთოდების გამოყენებით და განსაზღვრულ წილად - ცხოველების კვების, შენახვისა და აღწარმოებისათვის უფრო სრულყოფილი სისტემების გამოყენებით, როგორც ეტაპზე ფერის - ხბო, ასევე ღვასკვნიან ფაზაზე - ინტენსიური სუქება.

საქონლის ხორციის წარმოების ინტენსიფიკაციის, ახალი სახორცე ჯიშების ფართოდ გამოყენებას, დასაკლავი საქონლის ასაკის შემცირებითა და სელექციის დარგში მიღწევების შედეგად, აშშ-ში შემცირებულია ხორციის კალორიულობა, ასე, მაგალითად, 1950 წ ხორციის სხვადასხვა ნაჭრების კალორიულობა, მერყეობდა 252-დან 283-მდე კკლ/100 გ, 1980 წ ხორციის კალორიულობა მერყეობდა 185-დან 287 კკლ/100 გ, საშუალოდ იგი შეადგენდა 226 კკლ/100 გ [30]. მუშაობა ამ მიმართულებით გრძელდება.

ამგვარად, აშშ-ს სახორცე მესაქონლეობის განვითარების დინამიკა, ამ დარგის ორგანიზაციისა და ტექნოლოგიის ცვლილებები იმსახურებენ სერიოზულ, პროფესიონალურად ობიექტურ განხილვასა და ანალიზს.

3.2. სახორცე მესაქონლეობა კანადაში

კანადა მიიკვარება ინტენსიური სახორცე მესაქონლეობის ქვეყანას. 1982-1983 წწ სახორცე ფურების საერთო რაოდენობა შეადგენდა 3370 ათას სულს, ანუ მედი ქვეყნის ფურების სულადობის 65%. სახორცე მესაქონლეობის ჩამოყალიბების ხასიათი ბევრად ჩამოკავს აშშ-ს სახორცე მესაქონლეობის განვითარების ხასიათს, ცხრილი 17.

ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში მსხვილფეხა რქიანი ძირტყვის სულადობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა ძირითადად, სარძევე საქონლის რაოდენობის შემცირებისა და სახორცე საქონლის რაოდენობის გადიდების ხარჯზე - ამის შედეგად მერძეული ფურების რაოდენობა ამ წლებში შემცირდა 1214 ათასით, ანუ 41%-ით, მერძეული ფურების ხვედრითი წილი ქვეყნის ჯოგში შემცირდა 37%-დან 1948-1952 წწ 14,7%-მდე, 1985 წ ამავე დროს მკვეთრად გაიზარდა სახორცე ფურების ხვედრითი წილი (მათ წილად 1983 წ მოდიოდა 65%, ეს მაშინ, როცა მერძეულზე - მხოლოდ 35%) [61]. სარძევე ფურების ასეთი შემცირება შესაძლებელი

ცხრილი 17. მესაქონლეობის განვითარების დინამიკა და საქონლის წარმოება კანადაში [92]

მაჩვენებლები	წ ლ ი ბ ი				1970 წ	1985 წ
	1948-1952	1970	1980	1985	%-ში 1948-1955 წლებთან	%-ში 1970 წელთან
მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი ათასი სული	7945	11836	12403	11733	149	99
საქონლის ხორცის წარმოება, ათასი ტონა	473	863	971	980	197	114
ერთ სულზე წარმოებულთა, კგ	55	74	78	83,5	127	113
დაკლული საქონელი, ათასი სული % საერთო სულადობიდან	1704	3221	4051	4180	189	130
ნაკლავის საერთო მასა, კგ	213	254	240	234	119	92
საძვეო ფურცების რაოდენობა, ათასი სული	2936	2551	2141	1722	87	68
საქონლის სულადობის, %	37,0	21,6	17,3	14,7	-	-
საშუალო მონაწველი ფურცელი, კგ	3248	3259	3699	4762	145	146
მძის საერთო წარმოება, ათასი ტონა	7051	8314	7920	8200	118	99

გახდა მეტადი მესაქონლეობის წველადობა გაეზარდა 2248-დან 4762 კგ-მდე (111%), ხოლო საშუალო წლიური მონაწველის ნაშტი 1 ფურცელ საშუალოდ შეადგინდა 72 კგ.

უფრო მეტი ცვლილებები მოხდა საქონლის ხორცის წარმოებაში. აღნიშნულ პერიოდში მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის სულადობა გაიზარდა 48%, ხოლო საქონლის ხორცის წარმოება - 2,2-ჯერ. ამასთან, თუ 1970 წ-მდე ხორცის წარმოება 2-ჯერ აღემატებოდა საქონლის სულადობის ზრდას ბოლო 15 წლის განმავლობაში ღარგის შემდგომი ინტენსივობის ხარჯზე იგი უკვე 5-ჯერ აღემატებოდა სულადობის ზრდას.

დაკლული საქონლის რაოდენობა გაიზარდა 2,5-ჯერ და დასაკლავად შემოსული საქონლის ხვედრიანი წონა გაიზარდა მთელი სულადობის 14,5-დან 35,6%-მდე. ამგვარად, სუქების ინტენსიური მეთოდების დანერგვა განსაკუთრებით მოხარდულის, საშუალებას გვაძლევს მნიშვნელოვნად შევამციროთ დასაკლავად რეალიზებული საქონლის ასაკი და ერთდროულად ავიმადლოთ ნაკლავის მასა (ნაკლავის საშუალო მასა 1980-1984წწ შეადგინა დაახლოებით 240 კგ).

კანადისათვის დამზახსიათებელია სეზონური საზომთა-სავაზაფხულო მოკვების ჩატარება, ფურცებისა და ხვრების შენახვა საძოვრების მაქსიმალური გამოყენებით, ასხლეტის შემდეგ მოხარდულის ზამთრობით გამოზრდიან უხეშსა და წვნიან საკვებზე, ზაფხულობით საძოვრებზე, შემდეგ კი ასუქებენ მაღალკონცენტრირებულ რაციონებზე. სუქებას ატარებენ რეგულარულ ფერმებში, ასევე სამედიკალურ სასუქ მოედნებზე, რომლისათვისაც მოხარდულს ყიდულობენ 320-360 კგ მასის მილფევისას.

კანადაში დიდი მნიშვნელობა ეძლევა ბუნებრივი საძოვრების გაუმჯობესებას და დათესილი საძოვრების შექმნას, მაგალითად, სასკარციენის პარკინციაში 1974-1980 წწ საძოვრების შესაქმნელად იყენებდნენ რუსული ბალახის ეკოტიპებს - ელიმუს ჭილის და იონჯას. სამი წლის განმავლობაში საძოვარზე უმცებდნენ ფურცლსა და ხბოებს ანგარიშით 0,22 ჰა/ერთ პირობით სულზე ადგილზე, ხოლო შემდეგომი 4 წლის განმავლობაში ერთწლიანი მოხვრები ანგარიშით 0,24-0,32 ჰა/პირობით სულზე.

მოხარდულის ყველაზე დიდი პროდუქტიულობა (საშუალოდ 6 წლის განმავლობაში) მიიღეს იმ საძოვრებზე, სადაც ჯვარედინი თესვით დათესილი იყო იონჯა და ელიმუსი 122,6 კგ ცოცხალი მასა/ჰა, ყველაზე მცირე - იმ საძოვრებზე, რომელზედაც რეგულარულად იყო დათესილი ბალახების ნარევი - 104,6 კგ/ჰა. მოხვრების საშუალო დედამურთ ნაშარბის ჯვარედინი ხერტი დათესილი საძოვრებიდან შეადგინა 0,65-2,04 კგ, ხოლო ბალახის რეგულარული თესვის დროს 0,69-1,36 კგ [71].

მიმდინარეობს ძირითადი მოსამუშაოები საქონლის (მერტივრადი, აბერდინულ-ანგუსური) სრულყოფის სამუშაოები წარმოების სფეროში, ახალი ევრაზიული სახორციე ჯიშების ჩართვით, რომლებსაც გამოიყენებენ შესაჯვარებლად, სასუქი ნაჯვარი მოხარდულის მისაღებად, ავტომდე სახორციე საქონლის ახალი ჯიშებისა და ტიპების შესაქმნელად.

აღბერტას პარკინციაში სახორციე საქონლის სინთეტიკური ხაზის (Sy) გამოსაყვანად, გამოიყენეს ანგუსური, შაროლეს, პალდვის და

სხვა ჯიშები. მ წლის განმავლობაში ანგუსური და ჯალევის ფერებში იყო საფუძველი მათი შაროლესა და სხვა ფერებთან შეჯვარების დროს, ნაჯვარების შემდგომი "დავისში" მოშენებით. **სუ** ხაზის შექმნის დროს გამოიყენეს აგრეთვე პერეფორდული და სიმენტალური ჯიშებიც. მაკონტროლებელი იყო პერეფორდული ჯიში - ყველაზე მეტად გავრცელებული ჯიში კანადაში. დამტკიცდა, რომ ხბოების გამოსავალი **სუ** ხაზის 100 ფურცელ იყო - 84%, პერეფორდებში - 78%. ხბოების დანაჯარგი დაბადებიდან ასხლეტამდე ყველა ჯგუფში შეადგენდა 5-6%.

ხაზში მიღებული ცხოველები პერეფორდებთან შეჯარებით გამოირჩეოდნენ ზრდის მაღალი ენერგიით, ამასთან საცვების დანახარჯი ამ უკანასკნელთან გამოსრდაზე ნაკლები იყო (5, 13-5, 45 წინააღმდეგ) ამ ჯგუფების საქონლის გამოსრდისა და დაკვლის დროს მიღებული შედეგები:

	სუ ხაზი	პერეფორდები
დაკვლის ასაკი, დღე	443	501
ცოცხალი მასა, კგ	527	541
პროდუქტია სიცოცხლის ერთ დღეზე, გ	1190	1080
ტანხორცის საკლავი გამოსავალი, %	59,5	58,4

ნაკლავის ხარისხის მიხედვით შეფასებისას **A** -ს მიეკუთვნა ხაზური ცხოველების 65%, პერეფორდების - 26%. მიღებული მონაცემების შედეგად გამოიტანეს შემდეგი დასკვნა, რომ სინთეტიკური ხაზი **სუ** შეიტკავეს შაროლესა და სახორცე პროდუქტიულობას, ნაკლავის ხარისხის ანგუნებისას და ჯალევის საქონლის გამძლეობას, ხოლო სახორცე პროდუქტიულობით ამ ხაზის ცხოველები აღემატებიან ხალასჯიშთან პერეფორდებს [29].

კანადელი მცენარეები და საქონელმცოდნეები იმედოვნებენ, რომ ჯიშთაშორის და ხაზთაშორისი შეჯვარება წარმოადგენს მძლავრ საშუალებას სახორცე ნახორცის გენეტიკური პოტენციალის ასამაღლებლად და ამ მიზნით ფართოდ გამოიყენებენ შაროლეს, სიმენტალებს, ლიმუზინებსა და სხვა ჯიშებს. სასურველ მონარდულს დებულობენ ამ ჯიშების ბრტყელ ჯიშებთან შეჯვარების ბაზაზე. დიდი გავრცელება მოიპოვა სასუკე-ელის ნაჯვარი ხბოების ხარჯზე სასაქონლო-სააღრე ნახორცის შექმნაში. ორ ჯიშს შორის შეჯვარების გვერდით წარმატებით იყენებენ სამ ჯიშს შორის შეჯვარებასაც. ხალასჯიშთან უოგებში დიდი ყურადღება ექცევა

სანაშენე მოხერხების პროექტირების მხრივ გამოყდის და მათ შორის საუკეთესობის, შეამომავლობის ხარისხის მიხედვით შემოწმებას

3.3. სახორცე მესაქონლეობა არგენტინაში

სამხრეთ ამერიკის ქვეყნებიდან არგენტინა არის სახორცე მესაქონლეობის წამყვანი ქვეყანა, საქონლის ხორცის უდიდესი ექსპორტიორი. საძოვრების ფართობი შეადგენს 142,9 მლნ ჰა, რაც ეთილიასურველ პირობებს ქმნის ამ დარგის საწარმოებად.

1964 წ. სულადობა, რომელიც ძირითადად წარმოადგენილია სახორცე საქონლით, შეადგენდა 53,5 მლნ. ფრგების ხვედრითი წილი სახორცე მესაქონლეობაში დაახლოებით 23% იყო და მხოლოდ საუკეთესო საკვებით უზრუნველყოფილ რაიონებში იგი აღწევდა 30%, რაც დამახასიათებელია შედარებით ექსტენსიური სახორცე მესაქონლეობისთვის პირუტყვის წლის განმავლობაში საძოვრული შენახვით, ამიტომ საქონლის სახორცე რეალიზაცია 2,5-3 წლის და უფრო მეტ ასაკში ხდება.

მეტძველი მესაქონლეობა უმნიშვნელოა არის განვითარებული, მეტძველი ფრგების რაოდენობა 2950 ათასი სული, ანუ მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის საერთო სულადობის 5,4%. ერთი ფრგის საშუალო მონაწველი 1985 წ. შეადგენდა 1898 კგ, ერთ სულ მისახლეზე წარმოებულია 18 კგ რძე, 118,5 კგ ხორცი, მათ შორის 88,3 კგ საქონლის, ანუ 74,5%. წითელი ხორცის წარმოებაში საქონლის ხორცის ხვედრითი წილი 86,6%-ს აღწევს.

მესაქონლეობის განვითარება და საქონლის ხორცის წარმოება ნარევენებია მე-18 ცხრილში.

1960 წ.-დან 1990 წ.-მდე ქვეყანაში ზრდიდნენ საქონლის სულადობას და ერაფროულად ამჟღავნებდნენ მისი გამოყენების ინტენსიურობას, რის შედეგად ხორცის წარმოება 137%-ით გაიზარდა. ბოლო დროს არგენტინაში შეიმჩნევა საქონლის სულადობისა და საქონლის ხორცის წარმოების მოცულობის შემცირება.

მსხვილფეხა რქიან პირუტყვს ძირითადად ამენებენ (80%) ქვეყნის ცენტრალურ ზონაში, სადაც ზომიერი კლიმატია, აგრეთვე ნახევრადუდაბნოლში და სუბტროპიკებში. სტეპის რაიონებში საქონლის დიდ ნაწილს ინახავენ სისტემით ფერი - ხბო, აწარმოებენ ხბოების აღწარმოებასა და გამოზრდას, მთელი წლის განმავლობაში საქონელს ინახავენ საძოვრებზე. საზამთრო კვება ძირითადად დემოყრდილია შიწამოქმედიებისთვის ეარგისიან ზონებში [39].

მოზარდულის გამოყვებისა და სუქებისა რაიონებში კულტურული საძოვრებიდან იღებენ საკვების 60%, ნაყვის ზამთრის საძოვრებიდან -

ცხრილი 18. მსხვილდება რქიანი პირუტყვის
სულაღობის დინამიკა და საქონლის ხორცის
წარმოება არგენტინაში [92]

მაჩვენებლები	წ ღ ე ბ ი				1980 წ	1985 წ
	1948- 1952, საშუ- ალოდ	1970	1980	1985	%-ში 1948- 1952 წლებთან	%-ში 1980 წელთან
მსხვილდება რქიანი პირუტყვის რაოდენ- ობა, ათასი სული	42320	48440	55761	54800	132	98
საქონლის ხორცის წარმოება, ათასი ტ	1971	2647	2877	2700	146	94
ერთ სულზე, კგ	46	55	52	49,2	113	95
დაკლულია საქონელი:						
ათასი სული	9269	12800	14052	13800	152	98
% სულაღობის	21,9	26,4	25,2	25,3	115	100
ნაკლავის საშუალო მასა, კგ	209	219	205	196	-	96
მერთიული ფურების რაოდენობა, ათასი სული	-	2200	3125	2950	-	94

18. საზავებულ ნაფხებშიდან ხორცის, სიმინდსა და სხვა კულტურებს - 7, ბოლო გამოსაყვები თივის წილად, რომელსაც იღებენ მარცვლული კულტურების აფებისას, მოდის 35%. სუბტროპიკების მთლიან რაიონებში ბუნებრივი საძოვრებიდან იღებენ 85-95% საკვებს და 5-10% კულტურიდან.

საძოვრებს ყოფენ მწვანელოვან ბაკეზად, სახორცე საქონლის ყოველ ასაკობრივ ჯგუფზე (ფურები ხზობით, ხზოები და უზობლები, მოხვრები-კასტრატები) გამოყოფენ ხოლმე არანაკლებ 3 ბაკს წელიწადში. საქონლის საძოვრებზე უზრუნველყოფენ წყლით, რომელსაც იღებენ ქარის ძრავიანი მიქანიკური წყალსაწივეების დახმარებით, წყალი ამოაკვთ 30 მ სიღრმიდან ბეტონის ან ლითონის წყლის საცავეებში, საიდანაც იგი თვითდინებით ჩადინება სარწყულზელებში. ქვეყანაში იყენებენ 1 მლნ-ზე მეტ ქარის ძრავას.

სახორცე საქონლის ძირითადი სულაღობა (80%) წარმოადგენილია ხალსუიშიანი ბრტანული ჯიშებით - აბერდინულ-ანგუსური, კერეფორდული

შორტკორნები, ამასთან, ბოლო წლებში, შორტკორნების სულადობა გამუდმებით მცირდება, ნახირის სულადობის 20%-მდე არის ადგილობრივი კრეოლური ჯიშის საქონელი. სახორცე მესაქონლეობაში ვრცელდება იან ჯიშები სანტა-პეტროლელი, პრამანული, ბრანგუსული, შაროლხური, ღიშუხინური და კიანური, რომლებსაც იყენებენ ადგილობრივ სახორცე, აგრეთვე ადგილობრივ ჯიშებთან შესაჯვარებლად. სახორცე მესაქონლეობაში იყენებენ სეზონურ მოგებასა და დაკრილებას. თვისუფალ დაკრილებას აწარმოებენ ოქტომბერ-დეკემბერში, მოგება ხდება ივლის-სექტემბერში, ასასხლეტი ხბოების ასაკი - 8 თვეა. ხელოვნურ დათესვლას იყენებენ მხოლოდ სანაშენო ფერმებში (სახორცე ჯიშების სადღეე შემაღვენლობის დაახლოებით 5%).

არგენტინაში სახორცე მიმართულების მეურნეობების სპეციალიზაცია ახორციელებენ არსებული ბუნებრივი ან ხელოვნური საძოვრების მიხედვით.

არგენტინის სასაქონლო-სახორცე მესაქონლეობაში ჩამოყალიბდა მეურნეობის 4 ტიპი:

მეურნეობები, რომლებიც ახდენენ ხბოების აღწარმოებას მოზარდულის გამორჩადს მისი სახორცე დაყიდვამდე. ხბოებს ინახავენ ფრედებთან ერთად 7-9 თვის ასაკამდე, ასხლეტის შემდეგ გადაწყვიტა საძოვრებზე, რომლებიც დაყოფილია გალია-ბაკებად და ჩვეულებრივ განლაგებულია იქ, სადაც კარგი ბალახდგომია. აქ მოზარდული იმყოფება 18-24 თვის ასაკამდე, ხოლო უფრო მწირ საძოვრებზე - 2-3 წლამდე 400-450 კგ ცოცხალი მასის მიღწევამდე.

მეურნეობები, რომლებიც აწარმოებენ ხბოების გამორჩადს 7-8 თვის ასაკამდე, სხვა ფერმებისათვის მათ მიყიდვამდე, სადაც მათ გამორჩადიან და ასუქებენ მწირ საძოვრებზე.

მეურნეობები, რომლებიც ასხლეტის შემდეგ იძენენ მოზარდულის ხელოვნურ და კარგ ბუნებრივ საძოვრებზე გამოსასუქებლად მათი სახორცე რეალიზაციამდე.

მეურნეობები, რომლებიც ყიდულობენ 1, 5-2, 5 წლის ასაკამდე ნაკლებად გასუქებული მოხვერ-კასტრატებს, რომლებსაც გამოყვებამდე და ასუქებენ კარგ საძოვრებზე, 400-450 კგ მასის მიღწევამდე.

ამგვარად, ქვეყნებში საძოვრები წარმოადგენს ფერმებისა და ხბოების გამოყვების, აგრეთვე საქონლის გამორჩადისა და სუქების ძირითად წყაროს. ამის შედეგად, საკლავი კონტიგენტის ასაკი აღწევს 2, 5 წელს და უფრო მეტს.

3.4. სახორცე მესაქონლეობა საფრანგეთში.

საფრანგეთში კეთილსასურველი ბუნებრივი პირობებია სახორცე მესაქონლეობის საწარმოებლად ეს უკანასკნელი ხელს უწყობს მადლისტენ-სიურ სარძეო მცხოვრებლების განვითარებას. ქვეყანას აქვს ცნობილი სახორცე ჯიშების ჯოგები - შაროლზური, ღიმუზინური, დია ფერის აკვიტანიური, მენ-ანეუ და საღერული, რომლებმაც ბოლო 20 წლის განმავლობაში მოიპოვეს ფართო აღიარება და გაერყეულენ მსოფლიო მასშტაბით.

საფრანგეთისათვის ისევე, როგორც ევროპის სხვა სახელმწიფოები - საბერძნეთი, დამახასიათებელია სახორცე საქონლის სულაღობის გაღვივება სარძევე საქონლის ჯოგების თანდათანობით შემცირების ხარჯზე. 1973-1985 წწ სახორცე ფურების რაოდენობა 2,4 მლნ-დან გაიზარდა 3,1 მლნ-მდე, ანუ 29%, მაშინ, რაუა მერძეულობისა შემცირდა 7,3 მლნ-დან 6,75 მლნ-მდე, ანუ 7,5%. ქვეყანაში საქონლის საერთო სულაღობა უცვლელი რჩება, მაგრამ თანაფარღობა სახორცე და მერძეულ ჯიშებს შორის არსებითად იცვლება. თუ 1970 წლიდან ითვლიდენ 76% სარძევე ფურებს და 24% სახორცე ფურებს, 1985 წლის დასაწყისისათვის მესაბამისად იყო 69 და 31%.

1984 წელს სახორცე საქონლის ფერმის საშუალო ზომა იყო 13,8 ფურები, სარძევესი - 18,4 ფური [27, 35, 97].

სარძევე ფურების სულაღობის შემცირება აიხსნება რძის მოწოდებაზე კვლევის დაღებით, ზომით EJC, რომლის თანახმად საფრანგეთმა უნდა შეამციროს რძის წარმოება. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ საფრანგეთში, ისევე როგორც ევროპის სხვა სახელმწიფოებში, ფურების მერძეული პროდუქტიულობა იზრდება, რომლის წყალობითაც ხდება რძის წარმოების გარკვეული ღონის შენარჩუნება.

სტრუქტურულმა ცვლილებებმა სარძეო და სახორცე საქონლის განაწილებაში მოგვიყვანა იქამდე, რომ სახორცე საქონლისაგან მიღებული საქონლის ხორცის ხედარითი წილი 1976-1982 წლებში გაიზარდა 30-დან 40%-მდე, ხოლო მერძეული საქონლისაგან შემცირდა 70-დან 58%-მდე.

მოდინობაში ქვეყანაში საქონლის ხორცის წარმოება გამუდმებით იზრდება. ასე, მაგალითად, 1970-1985 წწ პერიოდში იგი გაიზარდა 26,3%, მსხვილგება რქიანი პირეტყვის სულაღობის მხოლოდ 6,3% გაზარდა. 1985 წ მიიღეს 2043 ტ ხორცი, რაც წარმოებული ხორცის 37,2% შეადგენს. ამდამად საქონლის ხორცის საწარმოებლად, საფრანგეთმა მოაღწია ვაზ გამოყენების მაღალ ღონეს. 1985 წ ხორცის გამოსავაღმა ერა სულ საქონელზე შეადგინა 88,4 კგ (50-იანი წლების დასაწყისში იგი უდრიდა 60 კგ, 1970 წ - 74 კგ), სახორცე დაკლულია 7810 ათასი

სული, ანუ საქონლის საერთო სულადობის 33,8%, ნაკლავის საშუალო
სა 243 კგ საერთო საკლავ კონტიგენტში მერძეული ხბოების წილად
მოდის სულადობის 35%.

ბოლო წლებში საფრანგეთში სახორცედ და სარძევედ ჯიშებს შორის
თანაფარდობა არსებითად შეიცვალა, ცხრილი 19.

ცხრილი 19. საფრანგეთის ძირითადი ჯიშების
სულადობის ცვლილებები, ათასი სული [74]

ჯიშები	წლები			1984 წელი %-ში 1979 წელთან
	1970	1979	1984	
სახორცე:				
შაროლენური	813	1115	1235	151,9
ღიმუზინური	374	458	473	126,5
სალერული	211	158	155	73,5
მენ-ანტუ	163	128	114	69,9
ღია ფერების აკვიტა- ნიური	137	174	194	141,6
სარძევე:				
ფრანგული ფრიზები	30,3	4094	4223	140,2
ნორმანდიული	2647	1924	1405	53,1
მონბელიარდიული	723	812	830	115,6
სიმენტალური (პიე- რუე)	163	128	114	69,9
სხვადასხვა	711	469	407	57,2
ნაჯვარი	542	683	793	146,3
ს უ ლ:	9633	10128	9909	102,9

* სახორცე ჯიშებს შორის განსაკუთრებით და მნიშვნელოვნად გაიზარა-
და შეროლენური და ღია ფერის აკვიტანიური ჯიშის სულადობა, შედარე-
ბით მცირედ - ღიმუზინური, მაგრამ შესამჩნევად შემცირდა მენ-ანტუსა
და სალერული ჯიშის რაოდენობა. ფერების მერძეულ მესაქონლეობაში
სწრაფად იზრდება შავ-ჰრელი ფრიზული ჯიში, ფრანგული ნორმანდიული
ჯიშის შემცირების ხარჯზე. შაროლეს ჯიშის საქონლის სულადობის გა-
დიდებასთან ერთად იზრდება ამ ჯიშის სანაშენე ცხოველების სულადო-
ბაც. 1968 წ. სანაშენე წიგნში შეტანილი იყო 66,5 ათასი ფერა 3 და
მეტე წლის, მათ შორის ლიტერით "A" - 49 ათასი "B" - 17,5 ათასი.

1978 წ. სანამშენი წილში ჩაწერილი ფურების რაოდენობა გაიზარდა 92,7 ათას სულამდე, ანუ 38%, მათ შორის ლიტერია "A" - ტიპის წიგნების სახე (68%), ლიტერია "B" - მხოლოდ 9,5 ათასი, ანუ 46%-ით ნაკლები [74].

საფრანგეთის მესაქონლეობისათვის, სასუქი ნაჯვარი მოზარდულის მისაღებად ღამახასიათებელია სახორცე და სარძევე, აგრეთვე სახორცე ჯიშების ერთმანეთში შეჯვარება. 1979 წ. სახორცე ჯიშის კულტურებთან შეჯვარებული იყო 454 ათასი ფერი, 1984 წ. - 568 ათასი, ანუ 25,1%-ით მეტი. განსაკუთრებით ფართოდ გამოიყენებენ შაროლენურ (70%) და ლიმუზინურ (16%) ჯიშებს, მცირე რაოდენობით - ღია ფერის აკვიტანიუსს [32, 33].

საფრანგეთი ფლობს სამამულე სახორცე საქონლის და კომბინირებულ ჯიშების დიდ სულადობას (ზოგიერთი მთაგანის სულადობა ამ ბოლო წლებში მცირდება) და ყველა ფონეს ხმარობს მათ შესაწარმუნებლად. ბევრი ამ ჯიშებიდან (აუბროკი, სიდერული, გასკონური და სხვა) კარგად ეგვება ქვეყნის ცალკეული რაიონების ბუნებრივ-ეკონომიკურ თავისებურებებს, სატაც ინტენსიური ტექნოლოგიის განხორციელება გაძნელებულია. ამავდროულად ფერმაში დაიწყო პერეფორაციის გამოყენება როგორც ხალხური მანამდე გამოყენებისათვის, ასევე ადვილობრივი ჯიშის ფურებთან შესაჯვარებლად. საფრანგეთის 20 ფერმაში პერეფორაციას აშენებენ ხალხსად, 100 ფერმაში იყენებენ პერეფორაციასთან შეჯვარების შედეგად მიღებულ ნაჯვარებს [24]. უფრო მეტიც, რეკომენდებულია ნორმანდიული ჯიშის ფურების ნაწილის სახორცე მესაქონლეობის ტექნოლოგიაზე გადაყვანა - სისტემით ფერი - ხბო [93, 96].

საფრანგეთის სახორცე მესაქონლეობა ეფუძნება ბუნებრივ და განსაკუთრებით გაუმჯობესებული საძოვრების გამოყენებას. საძოვრების ღირებულება შეადგენს 29,9 მლნ შა, ანუ მთელი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულზე 42%-ს [52]. დიდი ყურადღება ექცევა მათ რაციონალურ გამოყენებასა და გაუმჯობესებას. მეცხოველეობის ტექნიკურ-ეკონომიკური ინსტიტუტის გამოყვანებით და მტკიცებულება, რომ ზოტტექნიკური ხერხების განხორციელების შედეგად შეიძლება მნიშვნელოვნად გაიზარდოს საძოვრების გამოყენების ინტენსიურობა და ეფექტურობა საქონლის ხორცის საწარმოებლად. მაგალითად, 8 წლიანი კვლევის მონაცემებმა გვიჩვენა, რომ საძოვრის 4 ჰა-ზე გაყოფა და ნიადაგის დამატებითი განოყიერება ანტიმ, ანგარიში 200 ერთეული/ჰა, საშუალებას იძლევა 1 ჰა საძოვარზე გამოიზარდოს 5 მოხვერი ასაკით 1-დან 2 წლამდე, საშუალო მასით 300 კგ და საზონზე დღე-ღამეში მიღებულ

იქნას 645 კვ ნამატი, ანუ 678 კვ/ჰა. საძოვრების გამოყენების გაუმჯობესების საერთო ღონისძიებების სახით სპეციალისტები რეკომენდაციას იძლევიან, რომ საძოვარი დაიყოს 4-5 ან მეტ ბაკად, საძოვრის ნიადაგი დამატებით გაკანაყოფიეროთ აზოტის სასუქით 3-4 ჯერ მყოფა გაზაფხულსა და ზაფხულში [73].

სახორცე შესაქონლეობის ტექნოლოგია ითვალისწინებს სეზონური საზამთრო-საგაზაფხულუ მოვებების ჩატარების და ხბოების წოვებით გამოზრდას 7-8 თვის ასაკამდე. შარალეზური საქონლის სანაშენე წიგნის მონაცემებით 1969-1978 წწ იანვრიდან ამრიღამდე იღებენ ხბოების 80-82%, ხოლო თებერვლიდან ამრიღამდე 70-73%. ფურებისა და ხბოების საზამთრო შენახვის პერიოდში მათ აძლევენ ბალახს, ჩაღას, სიმინდის სილოსს და დამატებით კონცენტრატების მცირე რაოდენობას, აგრეთვე სოხას დამატებით საცეცხს. რაციონს ადგენენ ანგარიშით 8-9 კვ რძე დღეში. მშრალ ფურებს აძლევენ ბალახს, ჩაღას, ნასუქობის მიხედვით რაციონს უმატებენ კონცენტრატებსაც. ზაფხულის პერიოდში ფურებს ხბოებთან ერთად უშვებენ საძოვარზე. სანაშენე ნახირში ხბოებს დამატებით აძლევენ კონცენტრატებსაც საქონლის სუქების ინტენსიფიკაციასთან კავშირში სუქების შემდეგ ფართოდ გამოიყენება სილოსი და კონცენტრატები.

საფრანგეთის სწავლულები და სპეციალისტები აწარმოებენ ცდებს მოზარდეულის დასკენითი სუქების ეფექტურობის ასანაშენებლად. ამგვარად, სასოფლო-სამეურნეო გამოკვლევებითა ეროვნული ინსტიტუტის გამოკვლევებით I ჯგუფის მოზრტებს პირველი 6 კვირის განმავლობაში სურვილისამებრ მისცეს სიმინდის სილოსი, რომელიც შეიცავდა 28,5% მშრალ ნივთიერებებს და დღეში 0,6 კვ I სულზე სოიას შროტი I-III ჯგუფის მოზრტებს - სურვილისამებრ ბალახის სილოსი და დაფხვნილი სიმინდი - შესაბამისად 0,6 და 2,5 (სული - დღე) სუქების მე-2 ფაზაში (57-74 დღე) დაკვლამდე სამივე ჯგუფის ცხოველების რაციონში დამატებით ურტვენენ I კვ (სული - დღე) სიმინდის მარცვალს. მშრალი ნივთიერების გამოყენება დღეში უდრიდა (კვ/სული); I-ჯგუფში 9,98, II-8,99 და III-8,66.

ამგვარი გამოკვებვის დროს საშუალო დღედიური ნამატი უდრიდა შესაბამისად 1178, 989 და 1170 გრ.

I და III ჯგუფის მოზრტებმა 99 დღის სუქების შედეგად მიაღწიეს დაკვლისწინა მასას 668 და 665,6 გრ, II-ჯგუფის მოზრტებმაც მიაღწიეს იგივე მასას (666) გრ სუქების II6 დღის განმავლობაში [85].
CPAO-ს პროგნოზების მიხედვით 2000 წლისათვის საფრანგეთში მოსა-

ლონელია საქონლის ხორცის წარმოების (6%) შედარებით მცირე ზრდა რძის წარმოების სტაბილურობისა და სარძევე ფურცების სულაღმარებლობის შემცირების (20,4%) გზით [89]. ეს საშუალებას გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ სახორცე მესაქონლეობა გაიზარდება უპირატესად ფარგის ინტენსი- ფიკაციისა და სულაღმარების უმნიშვნელოდ გაზრდის ხარჯზე.

3.5. სახორცე მესაქონლეობა უნგრეთში

უკანასკნელ ხანებში უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკაში მესაქონ- ლეობაში მოხდა მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ცვლილება. 1972 წელს შემუშავებულ იქნა მთავრობის პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებდა ინტენსიური სარძევე მესაქონლეობის დარგის განვითარების და ახალი სპეციალიზებული დარგის - სახორცე მესაქონლეობის ჩამოყალიბებას. ეს დაფუძნებული იქნებოდა სისტემის ფერი - ხბოს დანერგვაზე, გამოი- ცვენებდნენ უნგრული ჭრელი (სიმენტალური) ჯიშის ნაკლებპროდუქტიული ფურცების, აგრეთვე ნაჯვარი ცხოველების მიღების მიზნით მათ უმეტესო- ბას შეაჯვარებდნენ ღიმუზინურ, შაროლესა და პერეფორაჟულ ჯიშებთან და საუკეთესო ნაჯვარ დეკორაჟებს გამოიყენებდნენ სასაქონლო-სადედე ჯიშების დასაკომპლექტებლად, ხოლო ნაჯვარ მოზერებს სახორცეულ - გა- სასუქებლად. ამასთან ერთად საფრანგეთიდან, აშშ-სა და კანადაიდან შემოყვანილი ცხოველების ხარჯზე ორგანიზებული იქნა სახორცე უიშე- ბის სანამშენ რეპროდუქციები. მაგალითად, პერეფორაჟები შემოიყვანეს დაახლოებით 5 ათასი სული [87].

სარძეო მესაქონლეობაში ფართოდ იყენებდნენ უნგრული ჭრელი ჯი- შის შეჯვარებას აშშ და კანადის პოლშტინო-ფრიზულ საქონელიან. მექმნილია სარძევე საქონლის ახალმა ტიპმა ქვეყანაში უზრუნველყო მონაწიველის შატება 2252 კგ-დან - 1970 წ, ხოლო 4531 კგ-მდე - 1985 წ. ამასთან, მრძეველი ფურცების რაოდენობა შემცირდა 763 ათა- სიდან - 1970 წ, ხოლო 680 ათას სულამდე - 1985 წ. ამ წლებში რძის წარმოება მონაწიველის გაზრდის ხარჯზე გაიზარდა 1726 ათასიდან 2729 ათას კგ-მდე, ანუ 58,1%-ით. 1985 წ სახელმწიფო მფურნეობებში მონაწიველი ერა ფურცე შეადგენდა 4808 კგ 15 წლის განმავლობაში მთელ ჯიშში მონაწიველია საშუალო წლიური ნამატი ერა ფურცე უფრიადა 152 კგ [12, 92].

სახორცე მესაქონლეობა სარძეოსაგან განსხვავებით მოითხოვს შრო- მითი და მატერიალური რესურსების მცირე დანახარჯებს. მაგალითად, მრძეველი ფურცე შეიძლება 1 წლის განმავლობაში ჯდება 100 ათასი ფორანტი, ხოლო მებოძრეულისა - 29 ათასი, ანუ 5-ჯერ ნაკლები [2].

1982 წ. სახორცე საქონლის სულადობა შეადგენდა ქვეყნის მსხვერპლ-
ფება რქიანი პირუტყვის საერთო სულადობის 10,6%. ჯიშობრივი შემად-
გენლობის მიხედვით იგი იყოფოდა შემდეგნაირად (წ): უნგრული გრე-
ლი - 57,7, ნაჯვარების ღიუზინებთან და შარალესთან - 24,4, პეტრორ-
დებთან - 9, ლიმუზინ X შარალე - 1,5, ხალასჯიშოვანი პეტრორდები -
7,4. სახელმწიფო გეგმით გათვალისწინებულია უახლოეს წლებში სახორ-
ცე საქონლის სულადობის გაზრდა 15%-ით; შემცირდეს უნგრული გრელი
ჯიშის სახორცე მიმართულების რაოდენობა 28,4%-მდე, გაიზარდოს ნაჯ-
ვარების ღიუზინი - შარალე სულადობა 53,4%-მდე, შეინარჩუნოს პეტრ-
ფორდებთან ნაჯვარების ხევერითი წილი 9% - ღონეზე, აგრეთვე ხალას-
ჯიშოვანი პეტრორდები - 7,4% [40].

სხვა ქვეყნებიდან შემოყვანილი სახორცე ჯიშები გამოიყენება
დიფერენცირებულად. პეტრორდებისა და მის ნაჯვარებს უპირატესად
აშენებენ იმ რაიონებში, სადაც განლაგებულია ბუნებრივი საძოვრების
მნიშვნელოვანი ფართობები, არის კეთილსასურველი კლიმატური პირობე-
ბი მთელი წლის განმავლობაში ფრტებისა, ხბოების, სარემონტო მოზარ-
დეულის საძოვრული შენახვისათვის, აგრეთვე ნაჯვარი სადედე ჯოგების
მისაღებად და მათი შარალესა და ღიუზინებთან შესაჯვარებლად, ხოლო
მათგან ინტენსიური სუქებისათვის ამ ჯიშოვანი ნაჯვარების მისაღე-
ბად. ღიუზინებს, შარალესა და შიშა ნაჯვარებს აშენებენ ინტენსიური
მიწათმოქმედების ზონებში. ზაფხულობით ფრტებსა და ხბოებს აძოვე-
ბენ გაუმჯობესებულ საძოვრებზე, ზამთრობით ინახავენ მსუბუქ სათაე-
სებში, კვებავენ მაქსიმალური რაოდენობით უხეში საკვებითა და სი-
მინდის სილოსით.

მოგება სეზონურია, საზამთრო-საგაზაფხულო დატრიალება უმეტესად
თავისუფალია, ხოლო ჯოგების გარკვეული ნაწილისათვის, განსაკუთრებით
სანაშენე ჯოგისთვის იყენებენ ხელოვნურ დათესვას.

სანაშენე მუშაობა უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკაში მაღალ დონე-
ზეა. სახორცე ჯიშის სანაშენე ჯოგები, უნგრულ გრელიდან ერთად, შექმ-
ნილია მაღალპროდუქტიული ცხოველებსაგან. მოზრტებს ცდიან საკუთარ
პროდუქტიულობაზე, მწარმოებლებს აფასებენ შთამომავლობის ხარისხის
მიხედვით. მაგალითად, სახელმწიფო მეურნეობის "იკაკის" ჯოგი შექმ-
ნილია უნგრული გრელი ძროხების და პეტრორდების შეჯვარების საფუძ-
ველზე. სადედე სულადობა წარმოადგენილია F₁ და F₂ ნაჯვარებით, ცხო-
ველები გამოიჩინებიან მსხვილი ზომებით, კარგი მერქიულობით, ხბოები
ასხვლტის პერიოდისთვის აღწევენ 220-230 კგ და მტეს. შემდგომში
განზრახულია ნაჯვარების "თავისში" მოძენება, ფრტების ნაწილის სა-

სექი ნაჯვარების მიღების მიზნით აჯვარებენ ღიმიუნებს ან შარო-
 ლეს. უნგრეთის სანაშენე ჯოგების გამოყენება შეიძლება ეკონომიკური
 ურიით და მისმარე საბჭოს წევრი ქვეყნებისათვის სანაშენე ცნობილ-
 ბას მისაწოდებლად.

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივ "ადიეტეიტებში" უკანასკნელი
 10 წლის განმავლობაში სახორცე მესაქონლეობა ვითარდება ინტენსიუ-
 რი ტიპის სახორცე საფუძველზე. კოოპერატივს აქვს 3100 შა სასოფლო-
 სამეურნეო სავარგული, მათ შორის 302 შა მდელო და საძოვარი, სახორ-
 ცე საქონლის რაოდენობა შეადგენს 1330 სულს, მათ შორის 560 ათასი
 წარმოადგენილია უნგრული ჭრელი ჯიშით და მათი ნაჯვარებით ღიმიუნი-
 ნებთან. წლის უმეტეს დროს ცხოველებს ინახავენ საძოვრებზე ელექტ-
 რიზაციით შემოკლებულ ბაქებში, ზამთარს პერიოდში მსუბუქი ტიპის სა-
 თავსებში დაუბმელად სივინდის გადაამუშავებული ფერებისა და ჩაღის
 რაციონზე, აგრეთვე კონცენტრატებზე (სივინდი გაზრდილი ტენიანობით).
 5 წლის განმავლობაში მეურნეობაში ინტენსიურად გამოყვებულ 923
 მთხვერი, საშუალო ღვივამური ნამატი შეადგინა 1323 გრ.

უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკაში უკანასკნელი 3 წლის განმავლო-
 ბაში საშუალო შემოსავალი ერთ ფურზე შეადგენდა 1403 ფორინტს [72]

კესტეიტის სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტის ფერმაში, მეუო-
 ფაღვის და ბალატონის სანაპირო სახელმწიფო მეურნეობებში ჩაატარეს
 გამოკვლევები, ზაფხულის საძოვრებში, 200 ხალასჯიშისანი უნგრული
 ჭრელი ჯიშისა და 150 პერფორული ჯიშის ფურისა და ხბოების შენახ-
 ებაზე, ზამთარში - ბაქებში თავსებადობით. ზაფხულში ცხოველები
 იყენებენ მხოლოდ საძოვრულ საკვებს, ხოლო შემოჯგომის პერიოდში -
 მარცვლული კულტურების ნაწვერალის ნარჩენებს. ზამთარში ჯოგის
 რაციონს შეადგენდა ცხობიანი ნაკვეთებიდან მოჭრილი თივა, სენატი
 და სივინდის სძლსი.

პროდუქტიული გამოყენების პერიოდში პერფორული ჯიშის ფურების
 150 პირტყვი მათი 8 მოგებით შეადგენდა 12%, 7-37 და 6 მოგებით -
 48%, უნგრული ჭრელი ჯიშის 200 პირტყვი - შესაბამისად 2, 13 და
 38%, დანარჩენი ფურები იყვენენ 5 მოგებისა და უფრო ნაკლები ასაკი-
 სანი. ეს მონაცემები მიგვიჩვენებენ, რომ ტიპის საძოვრით
 უნგრული ჯიშის ფურები ჩამორჩებიან პერფორებს. ასეთი შედეგები
 დასტურდება აგრეთვე ხალასჯიშისანი და ნაჯვარი ფურების აღწარმოები-
 თი თვისებებისა და გამოწუნების ოდენობის მასალებით. ამგვარად
 უნგრული ჭრელი ჯიშის 2030 ფურიდან სხვადასხვა მიზეზის გამო გა-
 მოწუნებულია 17,6%, 2406 პერფორული ჯიშის ფურიდან - 8,35%, ხოლო

ფურცებიდან - მათი ნაჯვარებიდან - მხოლოდ 5,46%. ნაჯვარ ფურცლებში აღნიშნავენ ასხვეტიისათვის ხბოების საუკეთესო გამოსავლას - 82,6%, (ვერცხორადებს - 79,6, უნგრულ ქრებს - 76,7%) [99].

ბოლო წლებში უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკაში მიმდინარეობს გამოკვლევები სახორცე მესაქონლეობაში შეჯვარების ეფექტურობის შესახებ, გამოყენებულია ღია ფერის აკეტიანიური ჯიშის მიხერები, რომლებსაც აშენებენ საფრანგეთში და ბელგიაში - ცისფერი ჯიშნი.

გაერთიანებაში "ტაურინა" 3 წლის განმავლობაში იკვლევდნენ ყველაზე პერსპექტიული შეთავსებების შეფარდებით შეფასებას უნგრული ქრელი ჯიშის ფურცლისა და სპეციალიზებული "სახორცე ჯიშის" - ღიაფერის-ნური, შაროლეს და ცისფერი ბელგური კურების შეჯვარების მიხედვით. ყველაზე მაღალი ადელოდად უნარი შეინიშნებოდა სამჯიშოიან ნაჯვარებში - 91,6%, ორჯიშოიან ნაჯვარებში იგი შეადგენდა 85,6, უნგრული ჯიშის ხალასჯიშოიან ფურცლებში 83,2%. ინტენსიური ზრდის მიხედვით სამჯიშოიანმა და ორჯიშოიანმა ნაჯვარებმა გვიჩვენეს საუკეთესო შედეგები მათი საშუალო ღვედამური ნამატი შეადგენდა შესაბამისად 1281 და 1182 გრ, ცოცხალი მასა სუქების შემდეგ - 577-569 კგ ხალასჯიშოიანი მიხერების ნამატი უდრიდა 1170, ხოლო ცოცხალი მასა 560 კგ. ნაჯვარებში ნაკვადის გამოსავლიანობის მიხედვით ადემატებოდნენ უნგრული ქრელი ჯიშის ფურცებს და მათ ტანხორცე შეფარებით ნაკლები ძეგები იყო [28].

მრავალი ექსპერიმენტული და საწარმოო დაკვირვებები, რომლებიც დაგროვდნენ უნგრეთში სახორცე მესაქონლეობის შექმნის პროცესში, შეჯვარებლად გვიჩვენებენ, რომ ნაჯვარი ცხოველები, როგორც წესი, აჭარბებენ ხალასჯიშოიან უნგრულ ქრელებს სხედასხვა ბიოტექნიკური მაჩვენებლებიან საუკეთესო სახორცე ჯიშებს. ამიტომ, სიმენტალოური სახორცე ტიპის შექმნის დროს ისეთი ჯიშების სისხლის შერევის მეთოდის გამოყენება, როგორცაა ღიაფერის და შაროლე, საკმაოდ დასაბუთებულია და პერსპექტიულია.

უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკის გამოცდილება სახორცე მესაქონლეობის განვითარებაში შეიძლება სასარგებლო იყოს სახორცე საქონლის მასივების შექმნის, აგრეთვე დარგის მართვის ტექნოლოგიის მეთოდების დამუშავების დროს.

•• სახორცე უძიების პროდუქტიული და
ბიოტექნოლოგიური დახასიათება

თანამედროვე მესაქონლეობაში ითვლიან მსხვილფეხა რქიან ფრინველებს
ყვის 300-ზე მეტ უძის, 121 - ზებუ, 29 - პიბრიდული წარმოშობის
(მრპ და ზებუ) და 38 - კამეჩის უძი; მათ შორის 26 მრპ სახორცე
უძეები, 10 - ზებუ, 10 - პიბრიდი ზებუსთან, 1-კამეჩების. ამას გარ-
და, არის მსხვილფეხა რქიანი პირტყვის 27 სახორცე-მუშა და მუშა-
სახორცე უძი, 8-ზებუ, 1-პიბრიდი, 10 - კამეჩები. სსრ კავშირში არის
13 სახორცე მიმართულების სანაშენე უძეები.

სახორცე საქონლის თანამედროვე უძეები, თუმცა ძირითადად გამოი-
ყენება ხორცის მისაღებად, ამავდროულად ღრს გამოიარევიან სხვადასხვა
პროდუქტიული და ბიოტექნიკური მიზნებისთვის. ამ სფეროებს იყე-
ნებდნენ და ახლაც იყენებენ ახალი ტიპებისა და უძების შექმნის
ღრს, განსაკუთრებით მაღალპროდუქტიული ნაჯვარებისა და პიბრიდების
მისაღებად.

პროდუქტიული და ბიოტექნოლოგიური დახასიათების მიხედვით თანამედ-
როვე კულტურული სახორცე უძეები შეიძლება გაიყოს 3 ჯგუფად.

ბრიტანული წარმოშობის ძირითადი უძეები (ქვერფორდული, აპერდი-
ნულ-ანგლური, შოტლანდიური და პალოუვი), სამამულე (ყაზახური თაგ-
თა და ყაღაზური), რომლებიც გამოიარევიან მაღალი სახორცე ადრე-
მწიფადობით, ცხიმის სწრაფი დაგროვებით და შედარებით ნაკლები ცოც-
ხალი მასით).

ფრანგულ-იტალიური უძეები (შარლეზური, დი ფერის აკვიტანური,
ლიმუზინური, მენ-ანტუ, კიანური, მარკიჯანული, პიემონტე), ისინი ყველა-
ზე მსხვილი ცხოველები არიან, შედარებით გვიანმწიფადები, ღიჯხანს
ინახუნებენ მაღალ ინტენსიურ ზრდას და 2-2,5 წლის ასაკში მაღალი
ცოცხალი მასის მიღწევას იძლევიან ხორცს - ცხიმის ნაკლები შემც-
ველობით. ამ ჯგუფს უძი მივაკუთვნოთ აგრეთვე სახორცე ტიპის სი-
შენტალური საქონელი.

ზებუსებრი ახალი უძეები, რომლებიც მიღებულია მაფი ბრიტანულ
და ფრანგულ-იტალიურ უძებთან შეჯვარებით (ბრამანები, სანტა-პერ-
ტრუა, ბრანტური, ბიფინსტერი, შარბერი, კანშენი და სხვა). ცხოველები
საკმაოდ მსხვილები არიან, კარგად ეჯუებიან ცხელ კლიმატს და ამტა-
ნები არიან სისხლისა და მარაზიტული დაავადებების მიმართ.

უძების ხარისხობრივ განსხვავებებს იშვიათისწინებენ როგორც
ხალხური წინაპრის მიხედვით, ასევე მათი შეჯვარებაში გამოყენების
ჯგუფს [7, 18, 68, 102].

ბოლო წლებში არსებითად შეიცვალა შეხედულება რიგი კომპინირებული და მერძეული ჯიშების სახორცე პროდუქტიულობის პოტენციალისა და მნიშვნელობის შესახებ, განსაკუთრებით სიმენტალური, ბეიტური, მგრელი და სხვა.

დაჯგენილია, რომ ამ ჯიშებს, ინტენსიური გამოზრდისა და სუქების პირობებში შეუძლიათ მიაღწიონ მაღალ ცოცხალ მასას, უკონდო უხე-ხოტყიანი ნაკვადი, სავსებით დამაკმაყოფილებელი ხარისხობრივი მაჩვენებლების ხორცი. ამგვარ დროს, ისინი წარმოადგენენ ძვირფას გენეტიკურ მასალას ცალკეული სახორცე ჯიშების, რიგი მნიშვნელოვანი პროდუქტიული და ეკონომიკური მაჩვენებლების გასაუძეოვნებად. ჯიშების შეფასების ახალი პრინციპი, დაგროვილი ექსპერიმენტული და საწარმოო მონაცემები ხარძევე და სახორცე ჯიშების, აგრძევე სახორცე ჯიშების ერთმანეთში შეჯვარების შესახებ. განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენენ მომავალში სახორცე მესაქონლეობის ინტენსიურ განვითარებასთან კავშირში.

ბოლო წლებში, ბევრ ქვეყანაში შესამჩნევად გაააქტიურდა მუშაობა კომპინაციური შეჯვარების საფუძველზე ახალი სახორცე ჯიშების შესაქმნელად, რაც მომავალშიც გაგრძელდება.

5. სანაშენე მუშაობის მიმართულება და მეთოდები

თანამედროვე სახორცე მესაქონლეობაში სელექციის მეოთხე მნიშვნელოვანწილად დაცემიერებულია სანაშენო მუშაობაში საუკეთესო კურობების გამოყენებასა, შერჩევაზე და მათი საუკეთესო ფურგბთან შესაჯვარებლად. ამიტომ სანაშენო ცხოველების ხალასჯიშიანი გამრავლების დროს, სანაშენო მუშაობის სისტემა მწარმოებლების მისაღებად უნდა შეიცავდეს შერჩევისა და ჯადარჩევის ორგანიზაციის სამ სხვადასხვა ფაზას: საუკეთესო მწარმოებლებისა და საღებების შერჩევა, მათი ჯადარჩევა შესაჯვარებლად.

მიღებული მონერების გამოყდა საკუთარი პროდუქტიულობის მიხედვით (ზრდის ინტენსიურობა, საკვების ანაზღაურება, ცოცხალი მასა, ექსტერიერი).

მწარმოებლების შერჩევა საკუთარი პროდუქტიულობის გამოყდის საფუძველზე და მათი შეფასება მთამომავლობის ხარისხის მიხედვით სახორცე ჯიშების სრულყოფის საქმეში, სანაშენო მუშაობის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტია - მონერების გამოყდა საკუთარი პროდუქტიულობით, ბოლო სახორცე მწარმოებლობის შეფასება მთამომავლობის სახორცე ძვირების მიხედვით ფართო მასშტაბებით ხორციელდება მონერების გა-

მოცდა აშშ-ს დიდი ბრიტანეთის, გერმანიის სპეციალურ საკონტრაქტულ სადგურებსა და მეურნეობებში, აგრეთვე საფრანგეთის, დანიისა და გერმანიის სადგურებში [55].

მოზერების სანაშენო თვისებების შეფასების მოცემული მეთოდი სწრაფად გავრცელდა ახალგაზრდა ასაკში თეიმფარმოებლების ზრდის სისწრაფესა და მისი შთამომავლობის ამ მაჩვენებლებს შორის არსებული მიჯაჭვი დადებითი კორელაციის წყალობით. კუროები, რომლებიც გამოირჩეოდნენ ზრდის კარგი სისწრაფით, როგორც წესი ისეთ შთამომავლობას იძლეოდნენ, რომლებსაც დიდი მატება ახასიათებდა.

საორგანიზაციო სიძნელებები და მნიშვნელოვანი მატერიალური დანახარჯები პრაქტიკულად ყველა სანაშენე კუროების შთამომავლობის ხარისხის მიხედვით შეფასების საშუალებას არ იძლევიან. ამ მაჩვენებლების შეფასება შეიძლება მოზერების საკუთარი პროდუქტიულობის მიხედვით გამოცდის დროს, ამგვარად უნდა ვაწარმოოთ. სანაშენე მოზერების წინასწარი სელექცია, შთამომავლობის მიხედვით მომავალი შეფასებისათვის გამოცდით გეშვარებად საუკეთესოები.

მოზერების შეფასება საკუთარი პროდუქტიულობით უფრო უზრუნველყოფს სელექციის მაღალ ინტენსიურობას სახორცე პროდუქტიულობის მიხედვით, ვიდრე შთამომავლობის ხარისხით შემოწმებისას, თაობებს შორის ინტერვალის შემცირების გამო, ამასთან, მატერიალური დანახარჯები გამოცდის ხანმოკლე პერიოდის გამო, შემცირდება. როგორც პრაქტიკაში გვიჩვენა მწარმოებლების სანაშენო და პროდუქტიული თვისებების ორტაპიანი შეფასება უზრუნველყოფს სელექციის უფრო მაღალ ეფექტს.

ეს კავშირში შეიძლება მაჩვენებლების საფუძველზე დამუშავებული და დანერგული სახორცე ჯიშების სანაშენო მოზერების კომპლექსური შეფასება საკუთარი პროდუქტიულობის მიხედვით: ზრდის ინტენსივობა, საკვების დანახარჯი, ეს ნამატზე საკონტრაქტო ასხვების შემდგომ პერიოდში, ცოცხალი მასა გარკვეულ ასაკში, აგრეთვე ცხოველის ექსტერიორისა და ტიპის შეფასება, ამ მაჩვენებლების ჯამი, გამოხატული ბალებში, უფრო ნათლად ასახავს მოზერების პროდუქტიულობის შეფარდებით გენეტიკურ პოტენციალს [4, 7].

სახორცე პროდუქტიულობის შემდგომი ამოღების პერსპექტიულ და ეფექტურ მეთოდებს მიეკუთვნება სამრეწველო ჯიშთაშორისი შეჯვარება და ჰიბრიდიზაცია. ამ მეთოდებში ფართო გავრცელება მოიპოვეს სახორცე მესაქონლეობის გამოყენებით (სასაქონლო) ჯოგებში სასუქი ნაჯვარების მისაღებად, აგრეთვე სახორცე საქონლის ახალი ჯიშებისა და ტიპების შესაქმნელად. შეჯვარების გამოყენება, როგორც ჯოგის

სახორცე პროდუქტიულობის გაზრდის მეოთხისა, წარმოადგენს საქონლის
ზორცის ინტენსიურობის ამაღლების და დარგების ეკონომიკური ეფექტუ-
რობის გაზრდის მთავარ ელემენტს.

ამავთვე, აშშ-სა და სხვა ქვეყნებში გამოსასუქებელი მოზარდუც-
ლის დიდი ნაწილი წარმოადგენილია ორი ან მრავალჯიშისანი ნაჯვარებით,
რომლებიც მიღებულია აბერდინულ-ანგუსური, პერდუორდული, შორტჰორნული,
ჯიშის ცხოველების ერთმანეთში შეჯვარებით, ან შაროლბურ, ლიმუზინურ,
სიმენტალურ და სხვა სახორცე ჯიშებთან შეჯვარებით. მაღალპროდუქ-
ტიულ სახორცე ჯიშებთან შესაჯვარებლად ძალიან ხშირად იყენებენ ზე-
ბუს, განსაკუთრებით ბრემანებს. მათი შეჯვარების ბაზაზე სახორცე
ჯიშის ცხოველებისაგან მიღებულია ახალი ჯიშების: ბრაფორდი, ბრანგუ-
სი, ბიგბილდი შარბრეი და სხვა.

დადგენილია, რომ ნაჯვარები გამოიჩნებიან არა მარტო სახორცე
პროდუქტიულობის მაღალი მარცენებლებით, არამედ მათ უკეთ აქვთ გამო-
ხატული ადწარმოებითი უნარი, მაგალია სიცოცხლისუნარიანობა და ხბოე-
ბის გამოსავალი. იღვება, რომ ბრიტანული სახორცე ჯიშების ჯიშთა-
შორისი შეჯვარებისას ფურები საშუალოდ 7-16%-ზე მეტ ხბოებს იკვებენ,
ვიღვრე ხაღასჯიშისანი მოშენებისას, ნაჯვარი ხბოების სიცოცხლისუნარიან-
ობა 5%-ით უფრო მაგალია. ძალიან კარგ შედეგებს იღებენ ბრიტანული
და სსრ კავშირში მოშენებული ჯიშების კაზახური თავითარას და ყალ-
მუხურისა და შაროლეს, ლიმუზინების, კიანების, სანტა-პეტრუდას შეჯ-
ვარებით. ორჯიშისანი შეჯვარებასთან ერთად წარმატებით იყენებენ
სამეჯიშისანი და ცვადებლად შეჯვარებას [4, 7].

სახორცე ჯიშის კუროებს ფართოდ გამოიყენებენ მერძეული და მერ-
ძეულ-მეხორცული ჯიშის ფურებთან შესაჯვარებლად. ექსპერიმენტული და
საწარმოო მონაცემების განზოგადებამ გვიჩვენა, რომ ნაჯვარი შაროლ-
ბური მოხერები მერძეული ჯიშების თავიანთ თანატოლებს ადგილობრივ-
ნენ ცოცხალი მასით 10, 5%, ნაკლავის მასით - 14, 8%, სანტა-პეტრუდას
ჯიშის ნაჯვარ მოხერებსა და კუროებს 3ქონდათ დიდი ცოცხალი მასა
(16, 4%) და ნაკლავის მასა (13, 6%).

მაგალი ეფექტიანობა შეინიშნება მერძეული ფურების კაზახური
თეთრთავა, კიანური, ლიმუზინური და პერდუორდული ჯიშის ფურებთან შეჯ-
ვარებით [7].

6. დასკვნები და წინადადებები

მესაქონლეობის და საქონლის ხორცის წარმოების თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი საფუძველს გვაძლევს გამოვიყენოთ შემდეგი სახის დასკვნები:

1. ღარჯის განვითარების დამახასიათებელ მაჩვენებლებს წარმოადგენს მისი ინტენსიფიკაციის განუწყვეტელი პროცესი, რის შედეგადაც საქონლის ხორცის ზრდის ტემპები 1,5-2-ჯერ უსწრებს საქონლის სულაღობის ზრდას.

2. მესაქონლეობაში მკვეთრად შეინიშნება ღარჯის ორ მიმართულებად გაყოფა - სარძეო და სახორცე. ამასთან, ფურცების მონაწილეს და რძის წარმოების გაძლიერებასთან ერთად ბევრ ქვეყანაში, განსაკუთრებით მეცხოველეობის ინტენსიური წარმართვის გზით, შეინიშნება მეტყეული ფურცების რაოდენობის კლების და სპეციალიზებული სახორცე საქონლის ზრდის ტენდენცია. ეს დამახასიათებელია რიგი ევროპული სახელმწიფოებისთვისაც, რომელთაც განვითარებული სარძეო მესაქონლეობა აქვთ.

3. 20 მარტინავე ქვეყანაში, სადაც განვითარებული სახორცე მესაქონლეობა 1985 წ. მსხვილდება რქიანი პირუტყვის სულაღობა შეადგენდა მსოფლიო საერთო სულაღობის 39,6% მისგან მიღებულია 54,8% საქონლის ხორცი.

4. სახორცე მესაქონლეობა ეყრდნობა სახორცე ჯიშებისა და მათი ნაჯუარების მოშენებას, ბუნებრივი და გაუმჯობესებული საძოვრების მაქსიმალურ გამოყენებას, ცხოველების გამოყვებას უხეში და წენიანი საკვებით კონცენტრატების ოპტიმალური დანახარჯით.

აღმწი და რჯის ინტენსივობის ღონე სხვადასხვა ქვეყანაში მნიშვნელოვნად მერყეობს, რაც დაკავშირებულია სახორცე მესაქონლეობის მართვის სარგებანიხაცო და ტექნიკურ თავისებურებებთან, სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და ქვეყნის მთელი აკროსამრეწველო კომპლექსის საერთო მდგომარეობასთან.

5. სახორცე მესაქონლეობის მადაღმეტიტრობა მიიღწევა ტექნოლოგიის ყველა დღემენტების ერთიან ინტეგრირებულ საწარმოო პროცესთან მჭიდრო კავშირით, რომელაც შეიცავს მის 3 ძირითად ნაწილს: ფაზა - ფურც - ხბო, მადაღმეტიტრობის სარემონტო მოზარდულის საკმაო რაოდენობით გამოზრდა, ზესარემონტო მოზარდულის გამოზრდის ორგანიზაცია, მოზარდულის და გამოწინებული ზრდასრული საქონლის ინტენსიური კვება (სუკება).

6. თანამედროვე სახორცე მესაქონლეობის დამახასიათებელ თავისებურებებს წარმოადგენს მსოფლიოს საუკეთესო სანაშენე საქონლის რესურსების საწარმოო სფეროში ჩაბმა, სელექციისა და სანაშენე საქონლის გამდიდრების განზრდა, სინთეტიკური შეჯვარების საფუძველზე ახალი, მაღალპროდუქტიული სახორცე ჯიშების შექმნა, ორ და მრავალჯიშიანი სამრეწველო შეჯვარების ფართოდ დანერგვა სასუქი მაღალპროდუქტიული ნაჯვარი ცხოველების მისაღებად და სასაქონლე-სახორცე მესაქონლეობაში ნაჯვარების სადრეჯე ჯოგების შექმნა, აგრეთვე ცხოველთა კვებისა და შენახვის სისტემების სრულყოფა, რაც უზრუნველყოფს დარგის შემდგომი ინტენსიფიკაციის პროცესს, საქონლის სახორცე პროდუქტულობის გაზრდის და ხორცის ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებას.

7. სხვადასხვა ქვეყნებში სახორცე მესაქონლეობის ორგანიზაციისა და ტექნოლოგიის გამოყენების შესწავლა და განზოგადება, ამ დარგის ჩამოყალიბების პროცესი, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც სახორცე მესაქონლეობა ციოთრდება ინტენსიურად, გარკვეულ ინტერესს წარმოადგენს ჩვენი ქვეყნის აგროსამრეწველო კომპლექსის მუშაკებისათვის და აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკური ურთიერთდამხმარე საბჭოს წევრი რიგი ქვეყნებისათვის, სადაც ეს დარგი უნდა გახდეს მთავარი წყარო საქონლის მაღალხარისხიანი ხორცის მისაღებად.

8. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ მაღალპროდუქტიული სახორცე ჯიშების სანაშენე ბაზის შექმნასა და განმარტებას, სამრეწველო შეჯვარების ორგანიზაციას, სახორცე ჯიშების გამოყენებით გამოსასუქებელი ნაჯვარების მიღებას და სასაქონლო სადრეჯე ჯოგების შექმნას სხვადასხვა რაიონების ბუნებრივ-ეკონომიკური თავისებურებების გათვალისწინებით სახორცე მესაქონლეობის დიფერენცირებულ ტექნოლოგიის შესამუშავებლად. აგრეთვე მოცემული დარგის განვითარების სტიმულირებისათვის კომპლექსების შექმნას.

ლ ი ტ ვ რ ა ტ უ რ ა

1. Востриков Н.И., Доротки М.Н. Экономика и организация специализированного мясного скотоводства. М.: Колос, 1982, 204 с.
2. Кешеро Я. Новые направления в производстве говядины //Международный сельскохозяйственный журнал, 1979, № I. С.78-80.
3. Левантин Д.Л. Развитие скотоводства и производство говядины в странах мира//Сельское хозяйство за рубежом, 1983, № 5. С.54-59.

4. Левантин Д.Д. Племенная работа в мясном скотоводстве: Труды ВАСХНИЛ. М.: Колос, 1984. С.260-272.
5. Прахов Л.П. Казахская белоголовая порода. Челябинск: Дашко, 1975, 149 с.
6. Рагимов М.И. Производство говядины в молочном скотоводстве// Производство говядины на промышленной основе в Сибири. М.: Колос, 1982, С.29-32.
7. Скотоводство/Под редакцией Л.К.Эриста, А.П.Бегучева и Д.Л. Левантина. М.: Колос, 1984, С.260-272.
8. Смирнов Д.А. Проблемы отелов в скотоводстве//Сельское хозяйство за рубежом, 1981, № 7. С.49-56.
9. Смирнов Д.А., Шаршаков В.М. Поточная технология племенного мясного скотоводства. МСХ СССР, 1983, С.1-3.
10. Смирнов Д.А. Результаты оценки и эффективности селекции шаролеезских быков//Молочное и мясное скотоводство, 1985, № 1, С.40-41.
11. Снепп Р. Мясное скотоводство. М.: ИЛ, 1956, С.17.
12. Статистический ежегодник стран - членов СЗВ. М.: Финансы и статистика, 1982.
13. Тулупников А.И. Технический прогресс и экономика животноводства США. М.: Колос, 1969, С.145-155.
14. Тулупников А.И. Экономические проблемы животноводства США. М.: Наука, 1978, 174 с.
15. Тулупников А.А. Производство мяса и мясных продуктов в развитых капиталистических странах. М.: Ин-т США и Канады АН СССР, 1986. 105 с.
16. Черкаев А.Е. Технология специализированного мясного скотоводства. М.: Колос, 1975, 288 с.
17. Черкаев А.В. Скотоводство Австралии. М.: Колос, 1981.175 с.
18. Черкаева И.А. Разведение перспективных мясных пород. М.: 1984. 51 с. (Обзор информ./ВНИИТЭИагропром. Сер.Животноводство).
19. Ярмак В.С. Перспективная технология содержания мясных коров с телятами на подсосе в зоне интенсивного земледелия// Молочное и мясное скотоводство, 1985, № 66, С.61-67.

20. Agricultural Statistics 1984. Wash., 1984.
21. Agricultural Statistics, USDA, Wash., 1972. P. 1-371; 1981. P. 310.
22. Agricultural Statistics, USDA, Wash., 1983.
23. Agricultural Statistics, USDA, 1983. P. 405.
24. Agrisept. Le Moniteur Agricole. 1983. N 940. P. 18-19.
25. Ahlswede W. Your production decisions may put You out of business // Hog farm management, 1985. V. 22. N 6. P. 10-11.
26. Allen G. C., Huges E. F. Livestock - Feed Relationships. Washington, 1971. P. 178.
27. Allen D. M. Einflüsse der Fütterung und der Herdenführung auf die Fruchtbarkeit bei Fleischrindern. Arbeiten der DLG, 1983, Bd 1976: 55-60.
28. Bailke S., Holovits G. A végének minőégi javításának lehetőségei és néhány eredménye // Allattenyésztés Takarmányozás. 1981. V. 30. N. 2: 149-156.
29. Berg R. Synthetic gene pools -- the new beef breeds. Beef Cattle Science. Handbook. 1979. V. 16. P. 206-223.
30. Bertelsen A. Meet Board beef profile indicates fewer calories. Feedstuffs, October, 1983. N 17. P. 4.
31. Bertelsen A. Grazing followed by feedlot makes good use of grain // Feedstuffs, 1983. 55. 24-9.
32. Bonny M. Rapport moral et d'activités. Charolais, 1979. N 54. P. 56.
33. Borlow R. The large cattle breeds of Western Europe -- trick or treat. Wooltechnology and subbreeding, 1975. V. 22. N 1. P. 44-45.
34. Brakken R., O'Connor C., Nordblot T. Cost of Reducing Beef Cattle // Agr. Economic Report, 1980. N 459. P. 1-5.
35. Bougler I. Coup d'oeil sur l'évolution du cheptel bovin français // Bull. techn. inssem. artil. 1985. N 38. P. 5-16.
36. Changing patterns and trends in feed utilization // FAO Economic and Social Development Paper, Rome, 1983. N 37. 61 p.
37. Clairand M. Le taureau charolais de 2 ans: une production de viande intéressante // Entreprises agricoles, 1974. 61: 18-21.
38. Clarke S. E. Evaluation of decisions concerning culling criteria. Proceedings 1982. N 33. P. 377-380.
39. Coscia A. El equilibrio cria-invernada // Campo. Med. Chacra, 1978. V. 48. N 585. P. 24-31.
40. Csontos Z. A srarvasmarhatenyésztés fejlesztésének főbb asztalirészei // Allattenyésztés, 1983. Bd. 32. N 3. P. 193-200.
41. Cameron J., Hogan J. Beef veal. Situation and outlook. Australia, 1983. N 1. P. 25.
42. Cattle feedlots move toward concentration // Feedstuffs, 1984. 56. 22-12.
43. Cattle. Final Estimates for 1980-1983. USDA, 1985. N 270. P. 40-41.
44. Devis W. When should beef cows be culled? // Louisiana Agr., 1977. V. 18. N 4. P. 6-7.
45. Diggins R. V. Beef Production, New Jersey, 1984.
46. Dougherty D., Turner H. A., Brillion C. M. Effects of grazing intensity on steer gains // Proc. Am. Soc. Anim. Sci. W. Sect. Anim. Med. (ElCantro), 1980. V. 30. P. 139-142.
47. Economic indicators of the farm Sector. Cost of Production, 1984. USDA, 1985. N 1-4. P. 99-130.
48. Feed marketing and Distribution // Feedstuffs, 1985. V. 57. N 29. P. 14-18.
49. Feedstuffs, 1984. July 1984. P. 9. 20.
50. Feed Outlook and Situation Report. USDA. November, 1984. P. 28, 39.
51. Feed Outlook and Situation Report. USDA. May, 1985. P. 236.
52. Food from Animals, Council for Agricultural Science and Technology Report March, 1980. N 82. P. 11.
53. Forrest R. A comparison of the growth and carcass characteristics of steers reared on pasture and finished for varying periods on corn or grass silage // Canad. J. Anim. Sci., 1982. V. 62. N 4. P. 1072-1088.
54. Forage and Grassland Cost. Proc. of the 1981. USDA. P. 1-70.

55. Gain M., Wilson L. Factors influencing individual bull performance in central test stations // *J. of Anim. Sci.* 1983. V. 57. P. 1059-1066.
56. Hammes R. C. Effects of full and restricted winter rations and summer dropped suckling calves fed different rations // *J. of Anim. Sci.* 1959. V. 18. P. 21.
57. Hanson C. L., Wight J. R. Use of historical yield to forecast range herbage production // *J. Range Management*, 1982. V. 35. N 5. P. 614-616.
58. Hecht A. View from the feedlot. Report on Farming, 1980. V. 100. N 2. P. 178.
59. Hullway L., Butts W. Influence of preweaning nutrition on growth of Angus calves provided a pastwearing nutritional system resulting in discontinuous growth // *J. Anim. Sci.* 1983. V. 56. N 6. P. 1407-1415.
60. Improving reproduction in Your beef herd // Special Circular, the Pennsylvania State University, 1984. N 299. P. 1-14.
61. Introduction, Livestock and animal products statistics, 1982: 7-10.
62. Jockals F. Beef looster aims to build a better steer. *Cattiman*, 1976. V. 39. N 7. P. 18-21.
63. Jones M. Early weaning ideas that work. *Cattiman*, 1980. V. 43. N 1. P. 28-29.
64. Jord bruksstatistik aosbook. 1984. P. 84, 85.
65. Kalm E. *Livestock Production Sci.*, 1978. V. 5. N 4. P. 379-392; 393-403.
66. Kallenbach C. C. Beef Cattle Reproduction in United States, 1979. P. 1-9.
67. Rea C., O'Neill D. Time of calving suckler cows - a financial assessment // *Agric. in Northern Ireland*, 1980. V. 54. N 12. P. 334-363.
68. Kempster A. J., Southgate J. R. Beef breed comparisons in the U.K. // *Livestock Product. Sci.* 1984. V. 11. N 5. P. 491-501.
69. Kester W. New stockyard feeding sistem // *Beef*, 1981. V. 17. N 7. P. 41-44.
70. Kerso R. Legeltetesesnöverndékbika // *Huzilálás / Magyar Mezőgazdaság* 1982. V. 37. N 43. P. 12.
71. Kilcher M. R. Beef production from grass-alfaafa pastures grown in different stand patterns in a semiarid region of the Canadian prairies // *Can. J. Plant Sci.*, 1982. V. 63. N 1. P. 117-124.
72. Kovacs M. Eredmenyek es gondok a husnialertásban // *Alfaltenyestés*, 1983. 32. 3: 241-246.
73. La Stang J. P., Mourier C. Utilisation des prairies permanentes pour la production de boeufs de races laitières // *Fourrages*, 1981. 88: 49-50.
74. Le charolais en France // *Charolais*, 1986. N 80. P. 6.
75. Livestock Feed Board of Canada // *Annual Report Crop Year, 1983-1984*. P. 40.
76. Livestock and Poultry: Outlook and Situation, Report. 1984. N 12. P. 4, 8.
77. Livestock and Poultry: Outlook and Situation. USDA, EKS. March, 1986. P. 17.
78. Livestock and Poultry: Outlook and Situation, Report. LPS-19. United States Department Agriculture March, 1986.
- * 79. Lóne C. Increasing returns from the beef herd. *Aberdin - Angus. J.* 1975. 57. 1: 118-122.
80. Loy D. D., Wilson E. An analysis of 6 years of cattle feeding production records by feedlot size. AS (publication). Iowa State Univ. Cooperative extension service. 1985, 553: 235-243.
81. Martin T. Creep fod a factor in performance of cows and calves // *J. Anim. Sci.* 1981. V. 53. N 1. P. 33-39.
82. Maxwell E. L. Remote monitoring of rangeland production // *Agricultural Water Management*, 1983. N 7. P. 323-340.
83. Meunissier F. Calving Ability of the Charolais breed in France and its possibilities for genetic improvement. *Charolais*, 1979-1980. V. 14. N 56. P. 90-100.
84. Morris C. How to Reduce Beef Cows calving spread // *N.Z. Farmer*, 1980. V. 10. N 21. P. 140-142.

85. Muller A. Engraisement de boeufs Normands avec l'ensilage d'herbe ou de maïs // Vull. technique / Centre de recherches zootechniques e. veterinare de thix INRA, 1985. N 59. P. 69—75.
86. Muirhead S. Feedlot finishing found best for heavy calves after weaning // Feedsuffs, 1985. V. 57. N 50. P. 12.
87. Nemeth L. Szarvasmarhatenyészetünk helyzete // Allattenyészés, 1981. Bd 30. N 1. P. 41—48.
88. Oosrwndorp I. R. Zoogkocienhanderij in Europa staat een on uitbreiding te wachten // Veeteelt, 1984. N 11. P. 886—888.
89. Politiek R. D., Bakker J. J. Livestock production, 1982. 104: 308—316.
90. Preston T. R., Willis M. B. Intensive Beef Production. Oxford, New York, 1974. 567 p.
91. Proc. of the 1st International all Range Land Congress. Denver. Colorado, 1978. P. 798.
92. Production Yearbook (FAO), 1965, 1971, 1981—1985. V. 19, 25, 36—38.
93. Sari J. Searchlight on cattle // Farmer's Weekly. 1984. V. 100. N 1. P. 100.
94. Schwab G. Business analysis summary for cattle feeding farms. Michigan State University, 1983. Report. N 487: 1—7.
95. Schane L. M., Knight R. S., Loyo J. L. The role interfirm comparisons in Livestock production systems / World Conference on animal production. Tokyo, 14—19. 08. 1983.
96. Spindler F. Des races regressent Pourquoi et comment les maintenir // L'Elevage Bovin, 1984. N 137. P. 11—15.
97. Sprindler F. Moins d'eleveris de bovins et de vaches laitières, davanlage de vaches allaitantes // Elevage bovin. 1985. N 154. P. 71—74.
98. Sweeten S. Water works for dust control // Feedlot Management, 1979. V. 21. N 6. P. 28—30.
99. Szado F. Különbözo magyar tarka és hereford döranyü tehenek fürökepessego, szapasaga // Szarvasmarhaes sertestenyészes gyakorlat, 1983. N 4. P. 17—22.
100. Topless beef in Ulster // Farmer's Weekly, 1984. V. 100. N 2. P. 45, 77.
101. Vincet R. La simmental in alenni paesidel mondo // La Pezzata Rossa, 1980. V. 13. N 9. P. 69—83.
102. Wagner H. Welche Rinderrasse bringt der höchsten Erfolg? // Handbuch der tierischen Veredlung, 1983. S. 318—326.
103. Willis M. B., Preston T. R. Some aspects of performance testing in the Charolais breed // Rev. Cubana Ciens. Agric. 1974. N 1. P. 21.
104. Winch I. E. The national picture // Proc. of the National Forage Symposium 1981. Canada, Ottawa, 1983. P. 57.
105. Witbank J. N. Maintenance of high level of reproductive performance in the beef cow herd // Veter. Clin. N. America, 1983. V. 5. N 1. P. 41—57.
106. Wright P. Herefords lead the way // Australian Hereford Quarterly, 1984. V. 12. N 1. P. 3—11.

МЯСНОЕ СКОТОВОДСТВО – СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ

В обзоре рассмотрены динамика развития и современное состояние скотоводства, в том числе мясного, в 20 странах мира, таких как США, Канада, Аргентина, Франция и Венгрия. Организация технологии и уровень интенсивности этой отрасли в разных странах различны, что обусловлено разным уровнем развития и состояния всего агропромышленного комплекса (АПК). Характерной особенностью современного мясного скотоводства является процесс его интенсификации, благодаря чему темпы производства мяса в 1,5-2 раза опережают рост поголовья скота.

Д.Д. Левантин

შ ი ნ ა ა რ ს ი	
შ ე ს ა ვ ა ლ ი	1
1. მესაქონლეობის მდგომარეობა და განვითარება	4
2. სახორცე მესაქონლეობა	9
2.1. სახორცე მესაქონლეობის ორგანიზაციული და ტექნოლოგიური თავისებურებები	16
2.2. ჯოგის რეპროდუქციის ინტენსიფიკაცია	18
2.3. მონარდულის წილების პერიოდში გამორჩდის სისატყეები	25
2.4. მონარდულის კამორდა და სუტება	30
3. სახორცე მესაქონლეობის ზოგიერთი თავისებურებანი სხვადასხვა ქვეყნებში	41
3.1. სახორცე მესაქონლეობა ამერიკის შეერთებულ შტატებში	58
3.2. სახორცე მესაქონლეობა კანადაში	49
3.3. სახორცე მესაქონლეობა არგენტინაში	53
3.4. სახორცე მესაქონლეობა საფრანგეთში	56
3.5. სახორცე მესაქონლეობა უნგრეთში	60
4. სახორცე ჯიშების პროდუქტიული და ბიოტექნოლოგიური დახასიათება	64
5. სანაშენე მუშაობის მიმართულება და მეთოდები	65
6. დასკვნები და წინადადებები	68
7 ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ა	69

ავროსამრეწველო კომპლექსის ინფორმაციისა და ტექნიკურ-ეკონომიკურ
გამოკვლევათა საკადრშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ
1987 წ. გამოსემული მიმოხილვითი ინფორმაციის თარგმანი

თარგმნა ე. მგალობლიშვილმა

დავით ლევის ძე ლევანტინი. სახორცე მესაქონლეობა-მდგომარეობა და
განვითარების პერსპექტივები. მიმოხილვითი ინფორმაცია, სერია
"სოფლის მეურნეობა", გამოშვება 6, საქართველოს სამეცნიერო-ტექნიკურ
ინფორმაციისა და ტექნიკურ-ეკონომიკურ გამოკვლევათა სამეცნიერ-
ო-კვლევითი ინსტიტუტი, 1988, გვერდი 76, ცხრილი 19, 106 დასახელებ-
ბის ბიბლიოგრაფია.

რედაქტორი დ. სიმონიშვილი
ტექნიკური რედაქტორი მ. რინენბერგი
კორექტორი მ. კასრაძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 18.XI.88, ფორმატი 60X84/16
ოფსეტური ნაბ.თაბახი 4,75, სააღრ.-საბ.თაბახი 4,25, შეკვეთა 1406
ტირაჟი 250, ფასი 95 კაპ.

საქართველოს სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციისა და ტექნიკურ-
ეკონომიკურ გამოკვლევათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, 380062
თბილისი, ი. ჭავჭავაძის პრ., 35.
380062, ГрузНИИТИ, Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 35

Отдел НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ПРОПАГАНДЫ проводит мероприятия по пропаганде научно-технических достижений и передового опыта. С этой целью используются средства массовой информации: радио, телевидение, кино, пресса.

- В отделе ежегодно составляется проект плана научно-технических мероприятий устной пропаганды (конференции, симпозиумы, совещания, проездные в республике).

- Для ускорения научно-технического прогресса, внедрения новой техники и передового опыта отделом Н Т П заключаются договоры с министерствами, ведомствами, предприятиями и организуются мероприятия по научно-технической пропаганде. На родственные предприятия для перенятия передового производственного опыта командировются специалисты.

- Отделом Н Т П рассылается экскурсионные буклеты ВДНХ СССР Министерством и ведомствам республики, что способствует ускорению внедрения новой техники и передового опыта, заимствованного на ВДНХ СССР.

- Отделом Н Т П проводится большая работа по выявлению и награждению передовых организаций и учреждений, а также передовых работников промышленности, сельского хозяйства, науки и культуры дипломами и медалями ВДНХ СССР.

- Отделом организуются оповещения и поездки специалистов на международные выставки, проводятся национальные выставки.

Работа О Н Т П выполняется в автоматизированном режиме на персональной ЭВМ.

ფანის 95 კაპ.

ფ. 56/35

F 64.495

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

Обзорная информация, Тбилиси,
ГрузНИИНТИ, 1988, сер. "Сельхоз",
вып. 6, с. 1-76.